

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 47 (2938)
24 лістапада 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цена 8 кап.

СЭННЯ НА ЛІМАЎСКІХ АГЛЕДЗІНАХ —
СТАЛІЦА РЭСПУБЛІКІ ГЭРАД-ГЕРОЙ МІНСК.

РОДНЫ СЭРЦЫ ГОРАД

І. І. АНТАНОВІЧ,

сакратар Мінскага гаркома КП Беларусі.

Мінск і стары ўжо — яму ад нараджэння дзесятае стагоддзе, — і зусім юны: паглядзіце, як молада выглядаюць яго цудоўныя архітэктурныя ансамблі, велічныя магістралі і плошчы! А нашым жа сучаснікам з'яўляецца аўтар вось гэтых радкоў аб тым, што ён бачыў у дзяцінстве:

Па Мінску імчыцца і бразга звонка
Завулкамі цеснымі цесна
конка...

Старэйшы літаратар рэспублікі Станіслаў Шушкевіч (а гэта менавіта яго радкі) памятае яшчэ палымныя словы Міхаіла Васільевіча Фрунзе, які з балкона дома мінскага губернатара гаварыў у пярададзень незабыўнага Кастрычніка семнаццаціга года пра свабоду і роўнасць, што здабываюць сабе працоўныя былой царскай Расіі пад кіраўніцтвам партыі Леніна.

Мінск пасля Вялікага Кастрычніка нібы нарадзіўся нанова. Ён стаў сталіцай Савецкай Беларусі, яе палітычным, адміністрацыйным, прамысловым і культурным цэнтрам. Горад-рэвалюцыянер, горад-працаўнік, ён, лаводле слоў Леаніда Ільіча Брэжнева, «заўсёды ішоў наперадзе, указваючы ўсёй рэспубліцы шлях да новага жыцця». Горад-баец, ён і разбураны, палаючы працягваў біць ворага. Воля і працавітасцю свайго народа адродзілася сталіца Беларусі пасля вайны да новага жыцця, прадсталала перад намі ў новай, нябачанай прыгажосці і доблесна працуе ў імя камунізму.

Ярчай і больш ясна можна ўявіць велічны малюнак росту

горада за гады Савецкай улады, калі зрабіць невялікі экскурс у яго нядаўняе мінулае. У гэтым дапамогуць нам і некаторыя лічбы, якія, як справядліва кажуць, пазнаюцца ў параўнанні. У 1861 годзе ў Мінску было трыццаць два сама-тужныя прадпрыемствы. На іх працавала ўсяго толькі 137 чалавек. А да сакавіка 1917 года агульная колькасць мінскіх рабочых складала трыццаць тысяч — роўна столькі, колькі працуе сёння на адным МТЗ!

Вялікі Кастрычнік, які вызваліў народы нашай краіны ад паднявольнай працы, які абвясціў працу справай гонару, доблесці і геройства, адкрыў светлы шлях да росквіту нашай рэспублікі і яе сталіцы. Ужо да пачатку 1924 года ў Мінску налічвалася каля трыццаці буйных прадпрыемстваў, пабудаваных рукамі чалавека, вызваленага ад капіталістычнага прыгнёту. За гады першай савецкай пяцігодкі прамысловая прадукцыя горада вырасла больш чым у шэсць разоў. У другім пяцігоддзі было пабудавана яшчэ звыш трох дзесяткаў фабрык і заводаў, а да 1940 года ў Мінску дзейнічалі ўжо 332 дзяржаўныя і кааператыўныя прадпрыемствы, і выпуск прамысловай прадукцыі ў параўнанні з 1913 годам павялічыўся ў сорак разоў!

Фашысцкія акупанты дашчэнту разбурылі сталіцу рэспублікі. Агульныя страты, прынесеныя гораду, дасягнулі шасці мільярдаў рублёў. 313 прадпрыемстваў былі разбураны, на восемдзесят працэнтаў знішчаны жылы фонд.

Спатрэбіліся гераічныя намаганні, каб залячыць цяжкія раны ваеннага ліхалецця. І былія воіны, партызаны, мінскія падпольшчыкі, усе працаўнікі горада — ад малаго да старога, з братняй дапамогай усіх савецкіх народаў не толькі аднавілі наш родны Мінск, але і пабудавалі яго нанова. Вось ужо калі сапраўды перажыў ён яшчэ адно сваё самае выдатнае пераўтварэнне!

Мінчане па праву ганарацца сёння сваімі слаўнымі флагманамі машынабудаўнічай індустрыі — аўтамабільным і трактарным заводамі, якія выраслі ў першыя пасляваенныя гады, прадпрыемствамі станкабудавання і радыёэлектронікі, аўтаматычных ліній і прыборабудавання, маторнага і падшыпнікавага, мотавеласіпеднага і гадзіннікавага заводаў, тонкасуконнага і камвольнага камбінатаў... Захапляемца горадам не толькі мы, савецкія людзі. Перада мною двухтомнае выданне кнігі «Я бачыў будучыню». Письменнікі і дзеячы культуры свету расказваюць пра Савецкі Саюз. Малады заходнегерманскі паэт і публіцыст Петэр Шут, які пабываў у нашым горадзе, піша, у прыватнасці:

«Увечары мы ў гэтых у Мінскага камвольнага камбіната, больш дакладна, у яго Палацы культуры. Палац—гэта ніколі не перабольшана, будынак сапраўды абсталяваны, як добра субсідзіруемы гарадскі тэатр у нашых шыроты: выдатнае фая, ебліцаваная дрэвам глядзельная зала, сцена з усімі тэхнічнымі прамудрасцямі».

Не толькі палацы захапляюць замежных гасцяў. Ён прыводзіць вельмі дарэчы выказванне аднаго з рабочых камбіната, які не без гонару гаворыць Петэру Шуту:

— Нам выпала шчасце прыносіць радасць усім людзям нашай краіны. Нашы тканіны носяць ва ўсім Савецкім Саюзе, а таксама ў Індыі, на Кубе, ў арабскіх краінах. Мы ганарымся тым, што наш камбінат заключыў дагавор аб пастаўках з семнаццацю дзяржавамі свету...

А ўсяго вырабы мінскіх прадпрыемстваў ідуць больш чым у восемдзесят краін. Сапраўды, як не ганарыцца гэтым ад усёй душы!

У мінчан сёння—добры перадсвяточны настрой: яны з небывалым энтузіязмам рыхтуюцца да выдатнай падзеі—юбілею рэспублікі і Кампартыі Беларусі. Менавіта ён, гэты высокі працоўны энтузіязм рабочых і служачых, у спалучэнні з вялікай арганізатарскай і палітыка-масавай работай партыйных камітэтаў і арганізацый, комплексным падыходам да выхавання працоўных, дэзволі калектывам прамысловых прадпрыемстваў Беларускай сталіцы датэрмінова, яшчэ да 3 верасня гэтага года, выканання план трох гадоў пяцігодкі па тэмпах росту аб'ёмаў вытворчасці і прадукцыйнасці працы. Прычым пра заданні на тры гады 25,1 працэнта аб'ём валавой прадукцыі за два гады і востем месяцаў вырас на 30,6 працэнта, а тэмпы росту пры плане 120 працэнтаў склалі 122,9 працэнта. І яшчэ адна ёмка лічба: выпуск звышпланавых вырабаў за гэты час дасягнуў сумы ў 227 мільянаў рублёў!

Радасна і тое, што ўсё больш і больш прадукцыі з мінскай маркай вызначаецца сваёй якасцю. Больш чым востемсот вырабаў ужо ў гэтай пяцігодцы атэставаны на дзяржаўны Знак якасці, і ў выніку цяпер удзельная вага прадукцыі з ганаровым пяцікутнікам у агульным аб'ёме яе выпуску перавышае сорак працэнтаў (у апошнім годзе дзевятай пяцігодкі ён склаў 25 працэнтаў).

З дня на дзень паляпшаюць свае вытворчыя паказчыкі і буй-

дзюнікі Мінска. За дзевяць месяцаў гэтага года імі ўведзены асноўныя фонды на 260 мільянаў рублёў. А гэта на адну п'яту больш, чым за той жа час у мінулым годзе. Пабудаваны ўсе запланаваныя жыллыя дамы, бальніцы і паліклінікі, школы, дзіцячыя сады. З апераджэннем графіка будуюцца Мінскае метро, узводзяцца алімпійскія аб'екты.

Працай сваёй, натхнёнай і самаадданай, мінчане нястомна ўмацоўваюць эканоміку роднага горада-героя, памнажаючы тым самым багацце рэспублікі і краіны. Паспяхова стартаваўшы ў першыя гады дзевятай пяцігодкі, мінчане не губляюць тэмпы, а гэта цвёрда пераконвае: высокія мэты, што вызначаны гораду-працаўніку планавымі заданнямі, будуць, несумненна, дасягнуты.

Радуюць поспехі не толькі асобных перадавікоў вытворчасці. Цэлыя калектывы прадпрыемстваў, будоўляў, транспарту, службы быту, гандлюючых і іншых арганізацый упэўнена ідуць у першых рэдах спаборнічаючых. Іх дэвіз: «Рытм — дакладны, тэмпы — высокія, якасць — выдатная!». Сацыялістычнае спаборніцтва набыло ў горадзе масавы характар. Па прыкладу Героя Сацыялістычнай Працы Я. І. Клімчанкі, слесара-інструментальшчыка трактарнага завода, які выступіў з патрыятычным пачынам «Пяцігодку—за тры з паловай гады!», сёння працуюць тысячы перадавых працоўнікоў. Сярод ініцыятараў новых пачынанняў — ткачыкі тонкасуконнага камбіната дэлегат XXV з'езда КПСС Ф. І. Ліннік і дэлегат XXVIII з'езда КПБ Т. С. Леановіч, токар завода аўтаматычных ліній А. С. Шэлег, наладчык падшыпнікавага—С. І. Аўсіевіч і многія іншыя. Дзевяткі мінскіх прадпрыемстваў падхапілі заклік калектыву вытворчага аб'яднання «Інтэграл» — «Пяцігодку — за чатыры з паловай гады!».

Мінск сёння — адзін з самых прыгожых, самых добраўпарадкаваных гарадоў краіны. Ён вабіць сваёй маладосцю, поўны аптымізму і цвёрдай упэўненасці ў сваё заўтра. Усяго чатыры гады назад Мінск, які ўвайшоў у лік гарадоў з мільённым насельніцтвам, да канца сёлетняй пяцігодкі будзе мець амаль паўтара мільёна жыхароў. Ён расце, пашырае свае межы, прыгажэе з кожным днём. Горад-гігант, горад без традыцыйных ускраін, горад-прыгажун, які патанае ў зеляніне паркаў і сквераў... Такім яго зрабілі стваральнай працай мінчане. Такім яны яго ведаюць і любяць, і любоў гэтая добра выказана ў рэдах народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі:

Ад плошчаў да лісточка
на вярбе
Мы зноў цябе стварылі,
родны горад,
І рукаворным цёмна-сінім
морам
Завабілі мы чаек да сябе...

Мінчане поўныя імкнення зрабіць свой слаўны горад яшчэ больш магутным, яшчэ больш прыгажэйшым.

Мы так прывыклі да нашага руху наперад «крокамі сажнёвым», што, бадай, развучыліся здзіўляцца пераменам, якія адбываюцца вакол нас. І толькі позірк назад, у мінулае, прымушае ўбачыць вышыню ўзятых вяршынь. Удумаемца хоць бы ў такі факт: праз год пасля нараджэння Савецкай Беларусі ў Мінску было адкрыта больш чым сто школ па ліквідацыі непісьменнасці. Менавіта тады было кінута першае зерне сённяшняга пышнага росквіту культуры рэспублікі. Сёння ў Мінску вучыцца кожны чацвёрты жыхар. Сёлета за парты 138 агульнаадукацыйных школ села каля 152 тысяч дзяцей. Расчынлі дзверы для юных мінчан іковыя школы-палацы і мікра-

раёнах Серабранка, Масюкоўшчына, Зялёны Луг-6, Усход-2. Выдатна абсталяваны кабінеты, светлыя класы, спартыўныя і актывыя залы, сталовыя — усё тут адпавядае самым сучасным патрабаванням.

У 1914 годзе ў Мінску быў адкрыты адзіны ў горадзе настаўніцкі інстытут. Цяпер больш чым дзевяноста тысяч студэнтаў займаюцца ў 14 ВНУ горада. Старэйшы з іх — Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна, створаны ў 1921 годзе. На яго факультэтах—фізічным, механіка-матэматычным, прыкладной матэматыкі, хімічным, біялагічным, географічным, юрыдычным і іншых рыхтуюць спецыялістаў амаль 60 профіляў. Кузняў інжынерных кадраў называюць буйнейшую ВНУ горада — Беларускі політэхнічны інстытут, дзе займаецца каля 27 тысяч студэнтаў. Як і БДУ, ён вядзе вялікую навукова-даследчую работу. Чацвёрты год ідуць заняткі ў самай маладой ВНУ сталіцы — Мінскім інстытуце культуры. А яго выпускнікі працуюць ужо ў клубах, дамах і палацах культуры, бібліятэках.

З кожным годам пашыраецца сетка прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, якія рыхтуюць кваліфікаваных спецыялістаў для заводаў і будоўляў. У нашым горадзе існуе цудоўная традыцыя: кожную ясную выпускнікі школ, якія рашылі паступіць у прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, збіраюцца на злет, дзе ва ўрачыстай абстаноўцы атрымліваюць пуцёўку ў працоўнае жыццё. Амаль ва ўсіх раёнах горада створаны палацы працы для школьнікаў — вучэбна-вытворчыя камбінаты, дзе навучэнцы спасягаюць не толькі сакрэты абранай прафесіі, але і радасць стваральнай працы. Сёння на прадпрыемствах горада працуюць сотні маладых рабочых, чые працоўныя біяграфіі пачаліся ў школе.

Яшчэ ў лістападзе 1917 года ў Мінску пачалі арганізоўвацца першыя рабочыя клубы. Яны дапамагалі выхаванню будаўнікоў новага жыцця. Цяпер наладжваннем адпачынку мінчан займаецца больш чым пяцьдзесят клубаў, дамоў і палацаў культуры.

Любачы свой Палац культуры трактарзаводцы. Тут праводзяцца вечары пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва, рабочых дынастыяў. Асабліва папулярныя сямейныя дні адпачынку. У Палацы культуры юнакоў і дзяўчат пасвячаюць у рабочыя. А колькі трактарабудаўнікоў, членаў іх сем'яў развіваюць свае здольнасці, удзельнічаючы ў мастацкай самадзейнасці!.. Не выпадкова ганарацца на заводзе ансамблем танца «Лявоніха», драматычным тэатрам, харавой капэлай, аматарскай кінастудыяй і іншымі калектывамі. Многія з іх носяць званне народных, сталі лаўрэатамі першага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Цікавы вопыт работы Палаца культуры тэксільшчыкаў. Тут створаны клубы па Інтэрсах: «Радзіма», «Рамантык», «Арбіта», «Бірусінка», «Маяк». Рэгулярна праводзяцца тэматычныя вечары, вечары працоўнай славы, сустрэчы з дзеячамі літаратуры і мастацтва. Мінчане добра ведаюць жаночы харэаграфічны народны ансамбль «Зорка», ансамбль сучаснага балнага танца, дзіцячую выяўленчую студыю, якія таксама носяць званне народных, і іншыя самадзейныя калектывы гэтага Палаца культуры.

Усяго некалькі гадоў назад працоўныя Мінскага аўтазавода справілі наваселле ў сваім выдатным Палацы культуры.

А сёння ён стаў родным домам аўтамабілебудавнікоў. Больш чым тры тысячы з іх наведваюць яго лекторыі і клубы па інтарэсах, звыш паўтары тысячы — удзельнічаюць у калектывах мастацкай самадзейнасці.

У мінулым годзе ўвайшоў у строй яшчэ адзін цудоўны палац — Палац культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча.

Багатая на таленты сталіца нашай рэспублікі. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова назваць такія лічбы: больш чым пяцьдзесят тысяч мінчан з'яўляюцца ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці, за год яны паказалі каля сямі тысяч канцэртаў, якія паглядзелі больш за два мільёны гледачоў.

Вялікую работу праводзіць гарадскі клуб самадзейных мастакоў. Ён арганізаваў шэраг экспазіцый у Мінску, паказваў свае работы ў ПНР. Двойчы работы членаў клуба экспанаваліся ў Патсдаме. Цяпер самадзейныя мастакі падрыхтавалі перасоўную выстаўку для Ленінграда.

У апошнія гады ўсё больш папулярнымі становяцца аматарскія кінастудыі. У мінулым годзе дзве з іх — «Трактар» і «МАЗфільм» — удастоены звання народных. Розныя па тэматыцы і жанры аматарскія фільмы славяць герояў рэвалюцыі і вайны, людзей працы, перадавікоў вытворчасці. Такія стужкі, як «Галоўны канвеер» (студыя «Трактар»), «Заўсёды ў пошуку», «Важны цэх» («МАЗфільм»), «Ад сцен Брэста» («Сапфір», завод халадзільнікаў), «Пароль бесмяротнасці» (студыя акруговага Дома афіцэраў), «Хроніка аднаго семестра» (БПІ) і іншыя, ўдастоены ўзнагарод на рэспубліканскіх і ўсесаюзных фестывалях.

Даўно вядома, што савецкі народ — самы чытальны народ у свеце. Наш горад яшчэ раз пацвярджае гэта. У Мінску працуе 185 масавых бібліятэк, іх кніжны фонд складае больш чым пяць мільёнаў экзэмпляраў кніг. Да рэвалюцыі ў горадзе было ўсяго тры бібліятэкі. Толькі за апошнія два гады ў новыя памяшканні пераехалі Цэнтральная гарадская бібліятэка імя Янкі Купалы, бібліятэка «Юнацтва», імя Н. К. Крупскай, пашыраны плошчы бібліятэк імя Л. М. Талстога, № 9, дзіцячых №№ 2 і 7. Адкрыты філіялы бібліятэк ва ўсіх новых жылых раёнах — Серабранцы, Чыжоўцы, Курасоўшчыне, на Харкаўскай. У дзесятай пяцігодцы плануецца пабудаваць яшчэ дзесяць бібліятэк, што дазволіць вырашыць праблему стацыянарнага абслугоўвання чытачоў у мікраёнах.

Пясняр беларускага народа Янка Купала пісаў:

Кожны край мае тых, што апяваюць,
Чым ёсць для народа упадак і хвала,
А беларусы ж нікога не маюць...

Цяжка паверыць сёння, што так было — сёння, калі ўсяму свету вядомы імёны народных паэтаў Беларусі Пётруся Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, народнага пісьменніка рэспублікі Кандрата Крапівы, калі кнігі народнага пісьменніка БССР Івана Мележа пра Палессе чытаюць на розных мовах свету, калі на сценах многіх тэатраў нашай краіны і за рубяжом ставяцца п'есы народнага пісьменніка БССР Андрэя Макаёнка.

У беларускага народа сёння нямала песняроў, чые натхнёнае слова гучыць на поўны голас. Мастакі і паэты, кампазітары і артысты — усе яны складаюць велічны гімн рэспубліцы, яе людзям. Сярод іх — народны мастак СССР М. Савіцкі і народны мастак БССР А. Анікейчык, народныя артысты БССР кампазітары Я. Глебаў і Ю. Семяняка, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР І. Лучанок, паэты Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Вярцінскі і многія іншыя.

Высока трымае сцяг нацыянальнага па форме, сацыялістычнага па змесце беларускага мастацтва наш старэйшы тэатр — Беларускі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. На яго сцэне ідуць спектаклі пра нашу сучаснасць — «Працікол аднаго пасяджэння», «Таблетку пад язык», «Характары», а таксама творы класікі — «Навальніца», «Антымістычная трагедыя». Тут працуюць такія майстры сцэнічнага мастацтва, як народныя артысты СССР Л. Рахленка, З. Стома, народныя артысты рэспублікі З. Браварская, Л. Давідовіч, М. Яроменка, Г. Макарава і многія іншыя. Сёлета тэатр выйшаў пераможцам па выніках сацыялістычнага спаборніцтва тэатраў краіны, ён узнагароджаны пераходным Чырвоным сцягам Міністэрства культуры СССР і ВЦСПС.

Немалых поспехаў дабіўся і Беларускі дзяржаўны ордэна Леніна акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР. Яго гастролі ў Маскве сёлета яшчэ раз пацвердзілі і сталасць калектыву, і багацце яго творчых магчымасцей. Калектыву паказаў у сталіцы нашай Радзімы свае лепшыя спектаклі — оперы М. Мусаргскага «Барыс Гадуюн», балет А. Пятрова «Стварэнне свету», оперы беларускіх кампазітараў С. Картэса «Джардана Бруна» і Д. Смольскага «Сівая легенда», балет Я. Глебава — «Ціль Уленшпігель». Цёпла прынялі масквічы беларускіх артыстаў — народную артыстку СССР С. Данілюк, народных артыстаў БССР Т. Каламі-

цаву, А. Саўчанку, Т. Шымко, Л. Бржазоўскую і іншых.

У мінулым годзе з творчай справаздачай у сталіцы нашай Радзімы выступілі і Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горкага. Вялікую цікавасць у масквічоў выклікалі спектаклі «Макбет» В. Шэкспіра, дзе яшчэ раз бліснулі майстэрствам народныя артысты СССР А. Клімава і Р. Янкоўскі, «Апошнія» М. Горкага, у якім зноў парадавала гледачоў сваім талентам народная артыстка БССР Г. Абухавіч, «Трохграшовая опера» Б. Брэхта, «Вяртанне ў Хатынь» А. Адамовіча і Б. Луцэнкі, дзе цікава выступілі маладыя артысты. У другім паўгоддзі мінулага года калектыву заваяваў першае месца ў сацыялістычным спаборніцтве тэатраў краіны.

А як не сказаць пра поспехі Беларускай дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармоніі. За год яе калектывы і выканаўцы далі каля 14 тысяч канцэртаў, якія паглядзелі 3 мільёны 700 тысяч гледачоў. Шырока вядомы ў нашай рэспубліцы і за яе межамі калектывы філармоніі — Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, Мінскі камерны аркестр, фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі», вакальна-інструментальны ансамблі «Песняры» і «Верасы».

Спраўдзітым прапагандыстам беларускага мастацтва з'яўляецца Дзяржаўны ансамбль танца БССР. Толькі сёлета ён пабываў у Паволжы, Сярэдняй Азіі, на гастроліх у Італіі.

Каб расказаць пра ўсе духоўныя каштоўнасці, якія мае Мінск, вядома, мала аднаго артыкула. У нашым горадзе 6 тэатраў і столькі ж музеяў, якія цяпер падрыхтавалі спецыяльныя экспазіцыі да 60-годдзя БССР і КПБ, Палац мастацтваў, дзе дэманструюцца дасягненні майстроў выяўленчага мастацтва, 24 кінатэатры, кінастудыі, 19 музычных школ, творчыя саюзы, кансерваторыя, цырк... Да канца пяцігодкі ўвойдуць у строй яшчэ два кінатэатры: «Масква» на Паркавай магістралі і кінатэатр у Курасоўшчыне. У будучым годзе пачнецца будаўніцтва Палаца культуры тонкакуконнага камбіната, у 80-ым — Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Інтэграл», сумеснага Палаца культуры заводаў імя Г. К. Арджанікідзе, імя У. І. Леніна і «Ударнік».

Грандыёзныя сённяшнія справы працаўнікоў Мінска. Не менш грандыёзныя планы, перспектывы, якія адкрывае заўтрашні дзень перад мінчанамі. У шырока вядомай песні пра Мінск ёсць такія радкі: «І ў будучыню з годнасцю мой родны Мінск глядзіць». Ён можа ганарыцца і сваім гераічным мінулым, і слаўным сённяшнім днём, заваёвамі і здзяйсненнямі яго працоўных.

Вучымся.

Марым аб космасе.

Адпачываем.

Творым мару.

Прагнем рэнордаў.

Дзень добры, паўтарамільённы!

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ і Л. ПАПКОВІЧА.

Падзвіг народа — Бессмяротны!

Залітыя шчодрым чэрвеньскім сонцам, акаймаваныя буйной зелянінай вуліцы і плошчы Мінска запоўнілі сотні тысяч людзей. Шчаслівыя адкрытыя ўсмешкі, яркія летнія кветкі... У сталіцу Савецкай Беларусі прыйшло вялікае, светлае і хваляючае свята — у Мінск для ўручэння ордэна Леніна і медала «Залатая Зорка» прыбывае Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш Л. І. Брэжнеў.

Такія кадры пачынаецца новы дакументальны каляровы фільм «Бессмяротны падзвіг Мінска», створаны ў аб'яднанні «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм». Аўтары фільма (сцэнарый А. Кудраўцаў, І. Вейняровіч, рэжысёр І. Вейняровіч, галоўны апэратар А. Алай) не абмежаваліся толькі паказам урачыстасцей, якія адбываліся ў горадзе-героі Мінску з нагоды ўручэння яму ордэна Леніна і медала «Залатая Зорка». У фільме сённяшняе і мінулае шчыльна перапляляюцца ў адзінае, непадзельнае, хваляючае цэлае, якое не можа не закрануць душу ча-

лавечую, бо ў гэтым адзінстве вялікі лёс народа, яго характар, у гэтым адзінстве — зарука будучых поспехаў.

Святочны настрой, радасць, усмешкі дзяцей на прыгожай мірнай зямлі, пад сонечным цяплом мірнага неба. Але кінакамера час ад часу спыняецца на тварах пасівельных ветэранаў вайны, на іх грудзях, упрыгожаных баявымі ўзнагародамі. У кадры помнікі, шматлікія помнікі зямлі беларускай, якія з'явіліся тут пасля Вялікай Айчыннай вайны.

Вечны агонь...
Не, гэта свята асаблівае. Сёння ветэраны вайны вяртаюцца ў мінулае.

...Шэрыя гістарычныя кадры франтавых і партызанскіх апэратараў: баявыя апэрацыі народных месціўцаў, барацьба мінскіх падпольшчыкаў, лютаванне фашыстаў, руіны горада...

Тысяча сто дзён Мінск катвалі, расстрэльвалі, нішчылі. Фашысты лічылі сябе гаспадарамі горада, але ніколі ім не былі.

«Мінск быў захоплены ворагам. Але Мінск ніколі не быў

пакораны... — сказаў у сваёй прамове на ўрачыстым пасаджэнні ў Мінску таварыш Л. І. Брэжнеў. — Мінск не быў адзінокам. Тысячамі ніцей мінчане былі звязаны з партызанскім рухам, які ахапіў усю Беларусь. 213 партызанскіх брыгад і 258 асобных партызанскіх атрадаў адважна змагаліся ў тыле ворага. Гэта сапраўды народная, свяшчэнная вайна».

А потым, пасля вызвалення горада, быў парад, якога яшчэ не ведала гісторыя. Парад народных месціўцаў.

Вечны агонь...
Не ўсе выйшлі з вайны. Звыш двух мільёнаў сваіх сыноў і дачок страціла Беларусь — кожны чацвёрты! Каля 200 тысяч чалавек не далічыўся Мінск. Іван Кабушкін, Ісай Казінец, Мікалай Кедышка, Яўген Клумаў, Уладзімір Амелянюк... Яны прынялі смерць і ступілі ў бессмяротнасць.

Хваляючыя ў сваёй жорсткай прайдзе кадры фільма вярэдзяць душу, балюча сціскаюцца сэрца. І тады раптам пачынаеш разумець, што і сам Мінск, адроджаны з руін і попелу, велічны і прасторны,

уважаны залатой зоркай героя, — дастойны помнік тым, хто аддаў сваё жыццё за шчасце будучых пакаленняў.

Аўтары фільма неаднойчы звяртаюцца да эфектных прыёмаў параўнання, адступленняў, што дае магчымасць лаканічна, без лішніх слоў узмацніць тую ці іншую думку. Адгрымела вайна і для мінчан зноў наступіў час барацьбы за тое, каб не проста ўзняць свой горад, якога фактычна не існавала, з руін, а зрабіць яго яшчэ больш прыгожым. Тут шырока выкарыстоўваюцца дакументальныя кадры тых першых пасляваенных гадоў, якія адлюстроўвалі небывалы працоўны гераізм нашых людзей.

Урачыстае пасаджэнне, прысвечанае ўручэнню гораду-герою ордэна Леніна і медала «Залатая Зорка», на якім Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш Л. І. Брэжнеў прымацоўвае ўзнагароду да сцяга Мінска, вячае слаўны наш баявы і працоўны падзвіг.

Гучыць песня «Малая зямля». На экране — помнікі загінуўшым. На экране — на вуліцах, плошчах вяселле, танцуе моладзь. Вайна забрала мільёны жыццяў, каб сёння яны не спазналі гэтага, каб сёння яны смяліся.

«Я хачу, каб усе вы жылі, працавалі, любілі, радаваліся дажджу і сонцу. За сябе і за нас. Гэта мая апошняя і адзіная просьба да вас, жывых».

Так напісаў у сваёй перадсмяротнай запісцы герой-падпольшчык Іван Кабушкін.

Жыццё працягваецца. Нараджаюцца новыя пакаленні, якія радуецца дажджу і сонцу, і не ведаюць жахаў вайны. Гэтага хацелі тыя, хто не дажыў да нашага шчаслівага дня. Як ніхто іншы чану міру ведаюць ветэраны. Мудра і этанакіравана праводзіць палітыку міру, умацавання дружбы і супрацоўніцтва паміж народамі наша Камуністычная партыя і асабіста таварыш Л. І. Брэжнеў. У сваёй кнізе «Малая зямля» ён пісаў: «І калі б спыталі мяне сёння, які галоўны вывад зрабіў я, прайшоўшы вайну ад першага да апошняга дня, я б адказаў: быць яе больш не павінна. Быць вайны не павінна ніколі».

Савецкія людзі жывуць сёння стваральнай працай. У кожным масе два прадстаўнікі беларускага народа — Пётр Клімук і Уладзімір Кавалёнак. Гэта — касмічная будзённасць. Рабочыя вараць сталь, збіраюць трактары, аўтамашыны, вучоныя «чаруюць» над таямніцамі прыроды, пісьменнікі ствараюць новыя творы... Гэта — працоўная будзённасць.

Фільм беларускіх кінематографістаў вызначаецца вострай хваляючай публіцыстычнасцю. Бессмяротны падзвіг Мінска гучыць гарачым заклікам да ўсіх народаў берагчы мір, змагацца за мір ва ўсім свеце.

А. САНІН.

Кандрат КРАПІВА

МОЙ РОДНЫ МІНСК

Нарадзіўся я не ў Мінску, але жыў у ім ужо больш за пяцьдзсят гадоў. Тут нарадзіліся мае дзеці, унукі і праўнукі, адбыліся многія важнейшыя падзеі ў маім жыцці. Мінск стаў для мяне сапраўды родным горадам.

Упершыню я пазнаёміўся з ім у 1913 годзе, калі прыехаў у мінскую гімназію здаваць экстернам экзамен на званне народнага настаўніка. Гэта быў першы горад, у якім мне давалася быць і пра жыццё некалькі дзён. Знаёміцца грунтоўна з ім я не меў часу і магчымасці, але ўспамінаю цяпер, як ён выглядаў: у сярэдзіне было крыху горада з цэнтральнымі вуліцамі — Захараўскай і Губернатарскай, а навокал — вялікае шэрае мястэчка.

Такім я ўбачыў яго і праз дзевяць гадоў, калі служыў тут у воінскай часці, але ў ім ужо кіпела новае жыццё, якое ўцягнула і мяне ў свой кругаварот.

У Мінску я ўпершыню ўбачыў надрукаваным у газеце «Савецкая Беларусь» свой верш на беларускай мове. Гэта быў першы крок, з якога пачынаўся мой творчы шлях у беларускай літаратуры. Праз тры гады, развітаўшыся з вёскай і школай, у якой працаваў пасля дэмабілізацыі з арміі, я пераехаў у Мінск на сталае жыццё. Паклікалі мяне сюды сябры як пачынаючага пісьменніка, хоць я не быў упэўнены, што заслугоўваю такой гучнай назвы.

З гэтага часу з Мінскам звязаў мяне лёс назаўсёды. Тут, у Беларускай дзяржаўным універсітэце, я набываў веды, у бурлівым літаратурным асяроддзі завязвалася і мацнела творчая дружба з сябрамі па працы, шмат з якіх, на вялікі жаль, ужо няма сярод нас. Тут фарміраваліся мае погляды на жыццё. У вялікім горадзе з яго разнастайнымі інтарэсамі і справамі я сустракаў шмат цікавых людзей, прадстаўнікоў розных прафесій, некаторыя з якіх сталі маімі добрымі знаёмымі, а то і прататыпамі тых ці іншых вобразаў у маіх творах.

Першымі чытачамі, глядачамі і судзіямі маіх твораў былі мінчане. Сядзячы за пісьмовым сталом, я заўсёды адчуваў іх нябачную прысутнасць, іх зацікаўленыя адносіны да мае працы. Па іх рэакцыі і водзыхах я меў магчымасць меркаваць, што мне ўдалося, а ў чым я схібіў.

Зраднілі мяне з мінчанамі і агульныя грамадскія інтарэсы, і справы роднага горада. Разам з імі я перажываў радасці і нягоды, якія выпадалі на яго долю. З болей у сэрцы пакідалі мя яго ў зарыве пажараў у час фашысцкай навалы. Вярнуўшыся на родную зямлю, стаялі мы ў смутку, як ля пасцелі цяжка знявечанага блізкага чалавека, глядзелі на яго руіны, не пазнаючы сваіх вуліц. З хваляваннем і радасцю наглядалі пасля, як горад ачуньвае, набывае сілу, расце і маладзее на нашых вачах, як здабывае добрую славу дзякуючы гераічнай працы савецкіх людзей пад мудрым кіраўніцтвам партыі Леніна, пры шчырай дапамозе народаў-братоў, якія не пакінулі яго ў бядзе.

І вось ён перад намі ва ўсім харакце — магутны, шыракаплечы, горад-барацьбіт, горад-працаўнік, слаўны сваімі справамі і людзьмі, адзін са слаўнай плеяды гарадоў-герояў Краіны — горад-герой Мінск.

Расці яму і красавацца пад яркім сонцам Радзімы.

Максім ЛУЖАНІН

Нашы моры

Устань нацямку, Цераз горад здалёк
Прыбой прышуміць у святальнай прасторы:
Гаі Белавежы, дубы Налібок
Вяслююць галлём...

Гэта — першае мора.

Нацешся з баброў, за грыбамі спачні.
А жнівень махне загарэлай рукою,
На крыллі камбайнаў, па хвалі пшаніц
Плыве ураджай...

Гэта мора другое.

А моры палескае гарывады,
А моры крыніц — здаравей, суайчыннікі! —
А моры, што пеша прыйшлі ў гарады
На ўцеху дзіцяці, душы на спачынакі!

Зямля залатая!

Другое ў нябёс,

Хай космас не вабіць, не хочам, не возьмем.
Ты — вечнае мора, ідзеш нападост,
Ад нас, ручаёў, у сутоках завозна.

Ты — мора жывое, людскі акіян,
За працай — упарты, са зброяю — грозны,
І свеціць далёка турбота твая
У лёс юнакоў і ў птушыныя гнезды.

Хай месяц выпадкам не ўздыме павек,
Хай зоры прысунць — акіян застанеца!
І будзе жывы, пакуль жыў чалавек,
У золку імкнення, у скрыпчыным сэрцы.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

Ленінградская вуліца ў Мінску

Нідзе на свеце не цвілі каштаны
У такой празрыстай засені, як тут!
Далёка цікі домік той драўляны —
Майго маленства і юнацтва кут.

Няхай раслі ў нястэхах мы (не страшна!) —
Малыя, ганарыліся мы тым,
Што вуліцу — не іншую, а нашу —
Завуць вялікім імем дарагім.

Па тратуарах лёталі мы вузкіх,
Тут пачыналі думаць, сябраваць.
Адсюль

да трэцяй школы беларускай
Нам блізнячка было —
рукой падаць!

А ў школе кожны дзень здаваўся святам.
Там наш атрад — задзіра баявы
Па-добраму зайздросціў «Арлянятам»,
Вучыў на памяць байкі Крапівы.

Радзіма ўся на карце ажывала,
І чуўся нам гарачы кліч гудкоў.
Рукой падаць было і да вакзала —
Да рамантычных, хуткіх цягнікоў.

...Прайшлі праз сэрца цяжкія трывогі.
У час смяротны брат мой бараніў
І вуліцу маленства дарагога,
І ўсю зямлю,
якую ён любіў...

Цяпер сюды прыходжу я нязменна
І неба над табою пазнаю.
Гляджу на белакаменныя сцены,
На новую гісторыю тваю.

Дзе б ні была я —
ты заўжды са мною.
Люблю я цеплыню твайго рукі.
Жыццё ідзе,
не ведае спакою,
І па-юнацку клічуць цягнікі!

Кветкі на руінах

Прывітаю дзяўчат
першых пасляваенных гадоў.

Я прымаю досвітак, як дзіва,
Ён з маленькіх цудоў пачынаецца:
Я збіраю фарбаў пералівы,
Слухаю, як горад пачынаецца.

Горад мой!
Зялёныя дубровы
З паркамі тваімі парадніліся.
Ты — ад юных гальштукаў — пунсовы,
І даўно ўжо раны загіліся.

Ціха крэслаць неба над табою
Белыя сцяжынкі рэактыўныя...
Я чамусьці згадаю другое.
Памяці сцяжынкі — вельмі дзіўныя.

Колер смутку — попел чорна-шэры
Засцілаў зямлю маю згарэлую.
Я лічыла лепшаю кватэрай
Цесную каморку уцалелую.

Першыя чырвоныя цаглінікі —
Быццам выклік попелу халоднаму.
А над імі — яркія хусцінкі —
Мілья дзяўчаты нашы родныя!

Нібы тыя ластаўкі, сініцы,
Усё спявалі з самай ранняй раніцы:
Першыя ў сталіцы будаўніцы,
Воінаў знявечаных выбранніцы...

Я хачу, каб не забылі людзі
Першых тых — засівераных, стомленых,
Каб у нашым Мінску — нашым цудзе
Тую мужнасць, тую славу помнілі.

Дзе ні пройдзеш на зямлі адзінай,
Ёсць сляды, вачам і сэрцу бачныя.
Помніце аб кветках на руінах,
Будзьце ім на ўсё жыццё удзячныя!

ГОРАД

Калі ахінае прасторы ноч, і ўсе іх выразныя рысы трацяцца ў густым яе сутонні, і зоркі ў недасяжных замгленых вышынях гавораць аб роднасці абжытай намі планеты з цэлым Сусветам, тады мільёнамі зыркх агнёў вырываюць абсягі для зроку, жыццёва смела выходзяць у зябкі начны морак вялізныя гарады. Падымаюць заслону тэатраў — слухаюць Бетховена і Чайкоўскага, запозненымі таропкімі крокамі вымяраюць праспекты і вуліцы, заступаюць пазменна за станкі заводаў, рыхтуючы ўсё — ад дзіцячых забавак да касмічных караблёў і спадарожнікаў.

Шпарка імчаць колы нашага веку. Колькі ўжо за спіной на гераічным і мужным шляху народа.

І цяпер, у дні імянін рэспублікі, калі тысячы жыхароў майго горада выходзяць на яго Ленінскі праспект, калі бязмежна крылае іх шчаслівая радасць, слухае сэрца, як на ўсіх плошчах і вуліцах планеты дужэе голас свабоды. Колькі сіл прыбывае штодня ў яе барыкадным наступе. І ў гэтым шэсці больш выразна бачыцца кожнаму сэрцу і кожнаму народу праспект яго долі і волі.

У будучыні чалавецтва адзіны праспект — Маркса, Энгельса, Леніна — праспект Камунізму. Мой народ, якому стагоддзямі арфавала гісторыя ўтравелы курган забыцця, крочыць па гэтым праспекце.

КУПАЛА І КОЛАС

— А хто там ідзе?

Лёс не шчодры на святы. Але і да гэтых саламяных стрэх прыходзіць адно. Купалле. У яго ноч—сцвярджаюць і сягоння старажылы па вёсках — дзівосная, не бачаная нікім, расцвітае ў тутэйшых лясах папараць-кветка. А той, хто знаходзіць яе — шчасце знаходзіць.

— А хто там ідзе?

Белая Русь шчасце сваё шукае. Ён назваўся Купалам, бо родам з паданняў і казак гэтай зямлі.

Янка Купала, сягоння ўжо ў бронзе вечнасці, выйшаў на галоўны праспект Мінска. Тут, над Свіслаччу, у засені ліп дом песняра — заходзьце, гасцямі будзеце.

Польмя вечаровай зары кранула бронзавыя скроні Купалы. Ля яго ног ярка зайграла барвамі папараць-кветка. У Купалавых зрэнках успыхнулі-бліснулі іскрыні здзіўлення. Падалося, што, стомлены ад вандровак, песняр нахіліцца над чароўнай кветкай, возьме яе на далонь. І голасам, поўным здзіўленае радасці, скажа:

— Я шукаў цябе, кветка, далёка-далёка адсюль у барах і пушчах Беларусі. А ты — на Ленінскім праспекце ўзышла.

Азораны вечаровымі агнямі праспект выбяжыць на шырокую плошчу і вачам адкрыты ўжо таемны міг іншай сустрэчы.

— Юныя, беластволья бярозкі, адкуль вы тут? — спытае сэрца.

— Людзі, людзі, цішэй, — просяць іх азяблыя галінкі над гулам праспекта, — цішэй, людзі, ваш песняр думае.

Мудры, удумлівы Колас застыў у вечным роздуме над нашым жыццём.

Слухае Колас свайго Сымона. Тут, пад небам вечнасці, у свае спадарожнікі абраў песняра і гэтага героя.

— Грай, Сымоне, грай... — просіць Колас. — Я веру ў песню тваю. Веру, што расхіне яна крылы і не страціцца ў днях, дзе прысутнічаць нам у бронзе.

Дзякуй вам, песняры. Доўга маўчаў мой народ на вечы стагоддзяў, чакаючы вас.

ВЕЧНЫ АГОНЬ

ПЕРАМОГІ

Вясельны картэж, уквечаны зыркмі асеннімі астрамі, яркімі стужкамі і рознакаляровымі шарамі, спыніўся на плошчы. Прытарможваюць машыны, што беззупынна, са спехам, імчацца праспектам. У зябкай прахалодзе восені нязвычайна, палетняму развінаецца белы вэлюм. Белыя басаножкі нявесты асцярожна ўзыходзяць на шэрыя мармуровыя прыступкі. У акружэнні бацькоў і сяброў шчасце дваіх прыйшло да абеліска, туды, дзе нязгасна трапеча Вечны агонь. На чорны мармур кладуцца чырвоныя гваздікі. І потым, калі ў шчодрым вясельным застоллі маладым будуць зычыць долі і вернасці, тут доўга яшчэ памяць сваім вогненным дыханнем — Вечным агнём — будзе грэць іх кветкі. Агонь Перамогі стане палаць ярчай яшчэ на адно шчасце.

Мой горад — жывы ансамбль пе-

рамогі. Такім увайсці яму ў новыя стагоддзі.

Нельга забыць, коштам якіх страт абышлася майму народу гэтая перамога. Тады, душачы фашызм у яго логава, ці думалі сённяшнія ветэраны, якой жыццядайнай сілай нальюцца іх рукі, што яе, гэтае сілы, хопіць, каб здзівіць цэлы свет, паказацца яму ў красе новых праспектаў і вуліц? Сёння ж, калі спраўджаны іх, здавалася б, самыя неверагодныя мары, усё часцей і часцей гучае памяць сюды, да Вечнага агню Перамогі.

Не ўсе сягоння паўзводна і паротна ў святочных маршавых калонах. Не ўсе. Толькі попеч з імі, выбеленымі сівізной, нябачна крочаць іх бяззусы аднагодкі з той, апошняй вайны. Іх прысутнасць — Вечны агонь Перамогі — не страціцца ў нашым дні.

Ветэраны... На гэтай плошчы, можа, яшчэ выразней прыходзіць да іх усведамленне подзвігу, бескарысна здзейсненага ў імя жыцця. Дужыя мазольныя рукі адчуваюць тут цяжар у цэлыя гарады, узнятыя імі з руін. Важка стаіць на іхніх шурпатах далонях здабыты крывёю мір.

А калі ахінае вечар гэтую плошчу, прамень пражэктара выхоплівае з мораку ў вышыні над Ленінскім праспектам ордэн Перамогі. Яркі, як памяць, рдзеюць яго рубіны.

Не страчаны Ленінскі праспект у самай ахвярнай вайне, навечна заселены мужнасцю. Сімвалічна — мемарыяльнымі дошкамі — глядзіцца яна і са сцен.

Дом друку... Тут уваскршае сэрца шчымлівыя, поўныя трывогі минуты. Акупіраваны ворагам горад, а ў гэтым доме набіраюць падпольшчыкі падпольны нумар «Звязды» — органа Камуністычнай

Сягоння, калі глядзіш на справы рэспублікі з вышыняў усіх нашых заваёў, яшчэ больш моцна сцінае сэрца Купалава згадка-жалёба пра змрочны ўчарашні дзень. Яшчэ больш выразна бачыцца сэрцам росквіт роднай зямлі, мірны стваральны поступ яе народа ў вялікай, дружнай сям'і народаў-братоў Краіны Саветаў. Лапцюжная, непісьменная ў мінулым, Беларусь выйшла на свет цэлы ў дзівоснай красе. Яе руплівія гаспадарскія рукі ўзвжылі на далонях важка наліты колас, глыбока ў нетрах зямлі здабываюць калійную соль, пампуюць нафту. Трактары і самазвалы з яе маркай калясяць сёння па многіх дарогах планеты. Яе сыны вяртаюцца да родных крыніц і пушчаў з-пад зор.

Плошча Леніна доказаў расказа пра тое, якія неабсяжныя далегляды жыцця адкрыў і майму народу Вялікі Кастрычнік.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Медыцынскі інстытут, які быў напачатку адным з яго факультэтаў, а зараз займае самастойнасць, але не страціў суседства з універсітэцкім гарадком.

«І без навукі ётае можна рабіць», — голасам, поўным мужыцкай трывогі, скардзілася некалі на дзяцей-неслухаў гаротніца Беларусі.

Першы ўніверсітэт. Ён заснаваны ў Мінску па ўказанню У. І. Леніна, стаўся адным з першых клопатаў правядыра аб заўтрашнім дні майё рэспублікі. Ужо ў 19-ым годзе — у першы год існавання Савецкай Беларусі — Прэзідыум ЦВК БССР прымае пастанову аб адкрыцці Беларускага дзяржаўнага ўні-

ТВОЙ
ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ

Дом-музей і з'езда РСДРП.

Шпарка імчыць магістраль.

Фота Ул. КРУКА.

партыі Беларусі. Май сорак другога. Вуліца Казлова... Першы сакратар Мінскага падпольнага абкома КП(б)Б, камандзір Мінскага партызанскага злучэння Васіль Іванавіч Казлоў застаўся тут у вечнай бронзе разам з баявымі таварышамі са зброяй за плячамі.

Моваю мужнасці гаворыць памяць майго горада-героя.

Не задушлілі чужынцы агнём і жалезам жыццядайную моц Кастрычніка — сцяганосца эпохі, хоць праглі імяна гэтага, руйнуючы і мой горад, раскладаючы кастрышчы Хатыней. Не сцерлі з твару зямлі праспект будучыні. Далёка-далёка ў свеце відзён ён з плошчы Перамогі: Варшава, Берлін, Бухарэст... Алжыр, Гавана, Ханой — па ўсіх мацерыках пралёг сёння Ленінскі праспект.

Плошча Перамогі... Вечны агонь Перамогі. Ён бачны і тым, хто прагне новых сушветных трагедый, яго не абысці.

НА СВЕТ ЦЭЛЫ

— Чым ты была, Беларусь мая родная?

версітэта. У Маскве ствараецца камісія для садзеяння арганізацыі БДУ, якую ўзначаліў рэктар Маскоўскага ўніверсітэта В. П. Волгін. З Масквы, Петраграда, Кіева наступіла ў Мінск першая навуковая літаратура. У спадчыну ўніверсітэту дасталіся бібліятэкі акадэміка Я. Ф. Карскага і этнографіка М. А. Янчука.

У Мінск былі запрошаны вучоныя з многіх гарадоў маладой Савецкай краіны. Ім выпад гонар адкрываць імяны тых, каму было суджана ўзімаць да сушветных вышын развіццё навукі, культуры і літаратуры Беларусі.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт стаў асновай для стварэння многіх іншых вышэйшых навучальных устаноў рэспублікі. На базе яго асобных факультэтаў былі арганізаваны ўпамянуты ўжо Мінскі медыцынскі інстытут, Мінскі педагагічны інстытут, Беларускі інстытут народнай гаспадаркі. Асобныя галіновыя ВНУ ўвайшлі ў 1933 годзе ў склад Беларускага політэхнічнага інстытута. Вялікая роля ўніверсітэта ў станаўленні АН БССР.

(Заканчэнне на стар. 6).

ВОСЕНЬСКАЯ раніца яшчэ нават і не зашарэла, а вокны праспекта ўжо замігцелі яркімі ў гэтай шэрані агнямі. І вось паплылі ўжо па праспекце натоўпы людзей. Шматлікія прахадныя заводы і фабрыкі, дзверы інстытутаў і школ, устаноў і арганізацый прывычна і неяк адначасова ўбіраюць у сябе гэтую жывую людскую плынь. Тады праспект на хвіліну сцішыцца, амаль апусце, але тут жа машыны памкнуць па ім хваляй, стануць прасваць яго асфальтаванае цела.

Такая яна, галоўная рабочая магістраль, у пачатку дня, такі яе лёс—багаты і слаўны востр у гэтым мудрым спакоі, які наступае з прыходам дня. У вонкавай сцішнасці пульсуе вялікае жыццё.

Лёс праспекта — лёс людзей, якія сваім жыццём, сваімі справамі вызначаюць яго месца і славу. Імя яму — Партызанскі праспект. Ён—малады. Ягоны ўзрост—палова аднаго чалавечага жыцця. А таму менавіта тут асабліва відавочная і жыўчая сувязь сённяшняга і мінулага, тут памяць герояў, не такіх ужо і далёкіх гадоў, набывае канкрэтную рэальнасць: на заводах, на вуліцах, у дамах...

ТАК ПАЧЫНАЮСЯ ПАРТЫЗАНСКІ...

Сотнямі іскраў стралялі ў начное неба вогнішчы, на якіх у салдацкіх кацялках гатавалася вячэра, тут жа на ўзлеску весялілі людзей гармонік. Побач гуу галасамі палатанчых гарадок, паблісквалі ў цемры асветленыя вокны новенькіх баракаў.

Гэта—не партызанскі лагер, хоць сабраліся тут былыя партызаны. Нядаўнія народныя месцішчы прыйшлі сюды, у сасновы бор Чырвонага ўрочышча, які адзялялі ад Мінска сем кіламетраў лесу і балот, парослых чэзлымі хмызнякамі, каб

будаваць аўтамабільны завод. Быў 1944 год. Савецкая Армія толькі што вызваліла Мінск і на ўцалелых у Чырвоным урочышчы будынках яшчэ віселі шыльды: «Асцярожна, міны!». Прывычныя да ваеннага ліхалецця людзі ўмела шукалі мінныя лавушкі. Але вопыту будаўніцтва, зборкі машын у іх не было. Вопыт прыйдзе пазней...

Тут сабраліся людзі розных характараў, рознай адукацыі, рознага жыццёвага вопыту. Малады вясковы хлопец Дзмітрый Барашкін партызаніў на Віцебшчыне. Ён не ўдзельнічаў у слаўным партызанскім парадзе ў Мінску ў ліпені 1944 года. Але ўжо ў верасні разам з многімі сваімі сябрамі пра-

трапляў, здавалася б, у безвыходнае становішча, не раз глядзела яму ў вочы сваім халодным позіркам смерць, і ўсё-такі чалавек перамог, выжыў.

Неўзабаве далучыўся да нядаўніх партызанаў і іх ваяк, камандзір атрада імя Кутузава Іван Міхайлавіч Дзёмін.

Калектыву рос, набіраўся вопыту. Вось ужо і першая партыя машын накіравалася на фронт...

Нарэшце прыйшоў Дзень Перамогі. 1945 год вырашыў далейшы лёс Чырвонага ўрочышча — пачалося будаўніцтва завода вялікагрузных аўтамашын.

стракае ўчарашніх салдаг — узводзіцца падшыпнікавы завод, новая галіна беларускай індустрыі.

МАЗ, веласіпедны, падшыпнікавы... Яны «абрастаюць» сваімі рабочымі пасёлкамі. Яны нібы тры атланты ўзнялі на сваіх плячах «Магілёўку». Вызначылі яе лёс, акрэслілі перспектывы.

Уся Савецкая краіна дапамагала Мінску будаваць заводы, узводзіць новыя жылыя дамы.

Ішлі цяжкімі з абсталаваннем, металам, будаўнічымі матэрыяламі... Ішлі з Урала, Масквы, Данбаса... І тут, на «Магілёўцы», плячо ў плячо працавалі беларусы, рускія, украінцы, казахі, грузіны, татары, прадстаўнікі іншых наро-

потым шафёра-выпрабавальніка Героя Сацыялістычнай Працы Канстанціна Рыгоравіча Паўлянковіча... Іх, першых, на заводзе засталася не так ужо і многа. Ды засталася памяць — вялікая, добрая, доўгая. Жывым патрэбна ўпэўненасць у будучым, у імя жыцця.

Не дажыў да нашага часу і першы сакратар партыйнай арганізацыі аўтазавода Пётр Міхайлавіч Тачкоў. Але не пакідае працоўнай вахты яго малодшы брат Міхаіл Міхайлавіч Тачкоў. Начальнік кацельнай, начальнік цэха, намеснік галоўнага энергетыка — такі працоўны шлях ветэрана. А побач з ім—яго дзеці: чатыры дачкі, сын, унучка. Слесар, шафёр-

МАГІСТРАЛЬ ЖЫЦЦЯ І ПАМЯЦІ

цаваў у Чырвоным урочышчы. Рознарабочым. Потым слесарам, а яшчэ пазней—сталяварам. Ці так гэта важна тады было, дзе працаваць? Ніхто аб гэтым не задумваўся. Яшчэ ішла вайна. І таму было адно галоўнае, агульнае, а значыць, і тваё асабістае — выпускаць машыны.

Такое ж пачуццё валодала і іншымі маладымі рабочымі. Яны мужна пераносілі неўладкаванасць быту, цяжкасці, галоўным чынам, ручной працы, вучыліся ў старэйшых. А вучыцца працы і жыццю было ў каго.

Пётр Міхайлавіч Тачкоў — першы сакратар партыйнай арганізацыі завода, чалавек незвычайнага і складанага лёсу. Да вайны—чэкіст, у гады вайны выконваў спецыяльнае заданне ў тыле ворага. Не раз

А ў гэты час на другім канцы «Магілёўкі», там, дзе шаша тады ўразалася ў вуліцы горада, раскінулася будаўніцтва яшчэ аднаго новага прадпрыемства—Мінскага веласіпеднага завода.

Як і на аўтазаводзе, ядро калектыву складалі былыя партызаны і дэмабілізаваныя франтавікі.

І зноў даводзілася рашаць упершыню і арганізацыю вытворчасці, і падрыхтоўку кадраў для прадпрыемства, і многае-многае іншае.

Два заводы акаймавалі сямікіламетровы адрэзак Магілёўскай шашы, а між імі яшчэ дзе-нідзе туліліся невялічкія вясковыя хаткі, яшчэ абступалі стужку «Магілёўкі» векавыя сосны. І ніхто тады, мусіць, не ўяўляў, што гэтая вузкая, месцамі разбітая, вышчарбленая дарога праз гады стане адной з цэнтральных магістралей.

А пакуль што ішоў 1947 год, які ў жыцці гэтых абодвух прадпрыемстваў стаў значым. Раніцай 7 лістапада, у дзень 30-годдзя Вялікага Кастрычніка, з варот Мінскага аўтазавода выйшлі ўпрыгожаныя кветкамі першыя пяць МАЗаў. Пад апладысменты, пад гарачыя і ўсхваляваныя словы захаплення, яны прайшлі па цэнтральнай вуліцы заводскага пасёлка, па Магілёўскай шашы, і з'явіліся ў святочнай калоне на цэнтральным праспекце беларускай сталіцы.

У гэтым жа годзе нарадзіўся і першы беларускі веласіпед.

Самыя магутныя і самыя лёгкія машыны ўпершыню ў рэспубліцы атрымалі пуцёўку ў жыццё з гэтай ускраіны Мінска і нібы падалі прыклад, павялі за сабой далейшае развіццё некалі закінутай ускраіны. І вось ужо «Магілёўка» зноў су-

даў нашай шматнацыянальнай Радзімы.

МАЛАДОСЦЬ ПРыходзіць... З ГАДАМІ

За спіной ветэранаў — жыццё, не салодкае, не бесклапотнае, жыццё, якое стала школай мужнасці, духоўнага багацця чалавек.

«Я калі ажаніўся, тут жа, у Чырвоным урочышчы, дык у нас ні лыжкі, ні міскі, ні ложка—нічога не было,—успамінае Дзмітрый Іванавіч Барашкін.— У кішэні—400 рублёў. Ці багата гэта? Буханка камерчаскага хлеба каштавала 50 рублёў... На прадпрыемстве не было амаль ніякай механізацыі. Я тады працаваў сталяварам, дык грузілі шыхту, метал вылівалі — усё ўручную. Нясеш коўш — у галаве кружыцца. Зараз усё аўтаматызавана, кнопкі націсні... Дзіўна неяк, гады ідуць, а завод маладзее. Не, мінулага не шкада. Выпала на наша пакаленне — мы сваё зрабілі. Але мы павінны быць упэўнены...»

Вялікі клопат вялікага пакалення! Яно шмат зрабіла і працягвае рабіць. У 1944 годзе малады інжынер Іван Міхайлавіч Дзёмін узначляў электрастанцыю ў Чырвоным урочышчы, зараз ён — генеральны дырэктар «БелАўтаМАЗа» (Беларускае аб'яднанне па вытворчасці вялікагрузных аўтамабіляў). Герой Сацыялістычнай Працы; тысячы тон звышпланавай сталі выплавіў выдатны майстар вогненнай прафесіі, ганаровы грамадзянін горада Мінска, Герой Сацыялістычнай Працы Дзмітрый Іванавіч Барашкін; усе маркі мінскіх аўтамашын прайшлі праз рукі былога танкіста, а

выпрабавальнік, тэхнік, інжынер... Дынастыя Тачковых...

У гэтым—наша ўпэўненасць. На «Магілёўцы», у заводскіх бараках Чырвонага ўрочышча прайшло дзяцінства Альберта Георгіевіча Выгоннага. Станаўленне завода адбывалася на яго вачах. Тут працаваў яго бацька, знаёмыя, суседзі.

Закончана сем класаў, Мінскі аўтамеханічны тэхнікум—і на МАЗе з'явіўся новы слесар. Так, слесар. Потым ужо вярчэні факультэт БПІ і наступныя ступенькі прафесійнага росту. Нарэшце, начальнік канструктарска-даследчага бюро і—абарона дысертацыі. За стварэнне канструкцыі уніфікаванага сямейства высокапрадукцыйных вялікагрузных аўтамабіляў, аўтацягнікоў і аўтасамавалаў «МАЗ-500» А. Выгонны разам з іншымі работнікамі завода становіцца лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР. Зараз ён—начальнік цэнтральнай заводскай навукова-даследчай лабараторыі, перад якой стаіць галоўная задача: удасканаліць існуючыя, ствараць новыя машыны.

Гэтай жа справай заняты інжынер па выпрабаваннях Георгій Прахорчык, начальнік канструктарска-даследчага бюро Геннадзь Мернікаў, слесар-выпрабавальнік Уладзімір Смаленка і многія іншыя людзі новага пакалення мінскіх аўтабудульнікоў, якія атрымалі ў спадчыну лепшыя традыцыі сваіх бацькоў. Зараз на аўтазаводзе працуе каля двух дзесяткаў кандыдатаў навук, а канструктарскую службу ўзначальвае доктар тэхнічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Міхаіл Сцяпанавіч Высоцкі...

Ля прахадной МАЗа.

ТВОЙ ЛЕНИНСКІ ПРАСПЕКТ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5). У шумных студэнцкіх аўдыторыях вяўляла маладая Беларусь новыя свае таленты і вельмі хутка здзівіла тых, хто не пераставаў пасмейвацца, сцвярджаючы, што талент у яе адзін —каса ды ламеш.

Сённяшні БДУ — добра адбудаваны ўніверсітэцкі гарадок. Прасторныя аўдыторыі, лабараторыі, абсталаваныя на ўзроўні навіейшых дасягненняў навукі, чытальныя і спартыўныя залы. На яго трынаццаці факультэтах займаецца зараз каля васьмёнаццаці тысяч студэнтаў. У іх ліку пасланцы краін, якія збавіліся ад каланіяльнага рабства, прагнуць, як і некалі мы, беларусы, людзьмі звацца. Яны адчуваюць штодня сяброўскую падтрымку майго народа.

На плошчы, умытай сонцам, спыніўся Ільіч. Бронза помніка. Падалося чамусьці, што выйшаў правадыр з Дома ўрада майго рэспублікі, куды завітаў было са свайго бясмерця, каб даведацца аб тым, як ідуць сёння справы ў Беларусі. Выйшаў і вось так у мудрым роздуме, перапоўнены радасцю за яе дасягненні, спыніўся на плошчы.

ПРАДВЕСНЕ

Вецер дыхаў першай вясновай адлігай. Госці пераступілі парог. Гаспадар паціснуў руку кожнаму, запрасіў да стала. Перакінуліся словам пра дарогу, прывітанніямі ад таварышаў па саюзам і групах, выказалі іх агульныя спадзяванні, што справе, якой вяршыцца тут, над

Свіслаччу, стаць гістарычнай. Згадалі сяброў, якія таміліся ў турмах і ссылках.

Як прагнуць цемрашальны знішчыць іх веру ў будучыню. Пасмейваюцца самаўпэўнена: — досьце пабачылі ўжо, наслухаліся прамудрых доказаў усялякіх там народных заступнікаў.

Згуртавацца б у адзіны касцяк, рушыць іх мury.

Шкада, няма сягоння з імі побач Ульянава. Аб чым думаецца яму зараз над далёкай таёжнай Шушай? Тут, у Мінску, яны сабраліся вырашаць справу, на якую акрылілі іх яго «Праект і тлумачэнне праграмы сацыял-дэмакратычнай партыі», вызначаныя ім «Задачы рускіх сацыял-дэмакратаў». І што б ні какала іх заўтра за парогам гэтай хаціны, яны вераць: пралетарская партыя — будзе!

Былі сярод іх і мясцовыя. Казімір Петрусевіч, прадстаўнік Кіеўскай групы, родам з-пад Слуцка. Мікалай Вігдорчык — мінчанін. Прыехаў таксама з Кіева, рэдактар нелегальнай «Рабочай га-

зеты», яе прадстаўнік.

— Як землякі тут, Васільевіч? — цікавіцца госці ў гаспадар. Пётр Васільевіч Румянцаў, скупы на слова, расказвае ім пра справы ў Мінскай сацыял-дэмакратычнай арганізацыі, пра рабочыя хваляванні ў іх на чыгунцы.

Дыхае першай адлігай вецер вясны. Зябка дрэвам, што атулілі хаціну, схавалі ад нядобрых вачэй, зябка людзям, якія так многа чакаюць ад прадвесня.

Прадвесне новага веку — іх першы з'езд, з'езд РСДРП.

Зялёны з бэльмі аканіцамі дамок на Ленінскім праспекце. Сюды прыходзяць сягоння, як у далёкую, але векапомную гісторыю. Не ў баку гэты дамок ад галоўнага праспекта Мінска — сімвалічнае супадзенне. Не ў баку ён ад галоўнай магістралі гісторыі — нашай ленінскай праўды. Мільнаграласа, няскорана, дужа праходзіць пад яго вокнамі жыццё. На ша светлая ява.

Мікола МЯТЛІЦКІ.

У гэтым — таксама наша ўпэўненасць.

Дваццаць сем гадоў прайшло з таго часу, як зборшчыца Людміла Фёдараўна Арлова сабрала першы беларускі падшыпнік. Зараз завод выпускае падшыпнікаў больш, чым уся падшыпнікавая прамысловасць нашай краіны ў 1940 годзе. Тут упершыню ў краіне пачалі выпускаць падшыпнікі для турбабураў. Па ўзроўню механізацыі і аўтаматызацыі вытворчых працэсаў прадпрыемства займае адно з першых месцаў у гэтай галіне. Таксама ўпершыню ў краіне на Мінскім падшыпнікавым уездзе ў эксплуатацыю ўстаноўка для ачысткі сцёкавых вод метадам электракаагуляцыі з выкарыстаннем іх у сістэме зваротнага водазабеспячэння. Нямаюць сіл, ведаў, энергіі ўклаў у гэтую справу намеснік галоўнага механіка завода Якаў Прохаравіч Русакоў, таксама з пакалення, якое становілася на ногі пасля вайны.

Творчасць — неад'емная і, можна сказаць, абавязковая рыса не толькі інжынера, але і сённяшняга рабочага. Ён падняў да таго ўзроўню, калі не тварыць не можа.

— Калі раптам узнікае нейкая ідэя, лічы, спакою пазбавіўся, — з вялікім унутраным задавальненнем гаворыць наладчык мотавелазавода, заслужаны рацыяналізатар БССР Эдуард Васільевіч Радкевіч. — Тады не знаходзіш месца ні днём, ні ноччу. У выхадныя дні бажыш на завод, каб нешта давесці, выпрабаваць у цышні...

Творчасць — масавая з'ява. Што ў аснове яе? Асабістая выгода? Слава? Не без гэтага. І ўсё-такі не галоўнае. Нельга не пагадзіцца са словамі кавалера ордэна Леніна, дэлегата XXV з'езда КПСС разьбанарэжчыцы мотавелазавода Ганны Сяргееўны Борцін:

— Завод не толькі вучыць жыццю, мудрасці жыццёвай, не толькі дае магчымасць пазнаць сябе і людзей. Завод — дом рабочага, а аб доме трэба клапаціцца, думаць, трэба аддаваць яму сваю душу.

Так, з гадамі на прадпрыемствах нараджаецца многа новага, сучаснага. Яны маладзёўць. Маладзёе і сам праспект. Тут ужываюцца побач і даўнія двухпавярховыя будынкі, і лёгкія высотныя дамы. Есць у забудове праспекта імклівы палёт шырокай чалавечай душы, фантазіі.

А ў цэнтры праспекта, ля плошчы Ванеева, — алея партызанаў, Герояў Савецкага Саюза, загінуўшых у гады вайны. Памяць. Без яе жыць нельга. Будучае — у сувязі, у працягу, у вернасці.

І БЯЖЫЦЬ ПА ПЛАНЦЕ «ЗУБРОНАК»...

На зямлі сібірскай узнікла легенда аб зубрах-волатах, якія пакарылі прыгажуню-Ангару, прымуслі яе працаваць, турбіны круціць. Пакарылі і пайшлі на новую работу...

Адсюль, з Партызанскага праспекта, мінскі «зубронак» пабег па ўсёй планеце. З настойлівасцю людзей, якія яго стваралі, ён утаймоўвае самыя імклівыя рэкі, распрацоўвае цяжкадаступныя руднікі, па бездарожжы, пры лютых маразах і няшчэрнай гарачыні ён робіць сваю нялёгкаю справу.

Надышоў час сталасці рабочай магістралі, а значыць, і аддачы. Разлік перад тымі і за тым, хто пачынаў біяграфію, разлік за свой рост, мужанне — перад усімі, хто дапамагаў расці. Не толькі па нашай краіне, але і ў дзесяткі краін свету ідуць адсюль аўтамашыны і цапкі, падшыпнікі і лостэркі, веласіпеды і матацыклы... Гэта вытворчыя каштоўнасці, якія

можна рукамі памацаць. Сёння ж Партызанскі праспект разам з тым стварае і якаска новую «прадукцыю» — заводы. Гучыць гэта некалькі незвычайна, але гэта так. Тут упершыню ў краіне пачалі ствараць комплексныя арганізацыйныя праекты заводаў. І зрабіў гэта Мінскі канструктарска-тэхналагічны эксперыментальны інстытут аўтамабільнай прамысловасці. Гэтыя праекты ахопліваюць дзейнасць усіх вытворчых падраздзяленняў прадпрыемства.

Побач з гэтым сёння ў інстытуце распрацоўваюцца буйнейшыя праблемы ў галіне тэхналогіі машынабудавання.

На Партызанскім праспекце спраектаваны і створаны буйныя вытворчыя комплексы для Горкаўскага аўтазавода, для спадарожнікаў ВАЗа, для КамАЗа, Львоўскага аўтобуснага завода, БелАЗа і многіх іншых прадпрыемстваў. Спраектавана, зроблена і зманціравана спецыяльнае абсталяванне для Елгавіцкага завода мікрааўтобусаў (РАФ), за што галоўны інжынер інстытута Віктар Дзянісавіч Аўшошкоў, галоўны інжынер праекта Юрый Міхайлавіч Мусалімаў і начальнік аддзела зваркі Барыс Пятровіч Нагаеў удасгоены прэміі Дзяржбуду СССР.

Інстытут стварыў тэхнічную базу прадпрыемства. Што далей?

Аўтаматызаваная сістэма кіравання, якая дае магчымасць рэгуляваць вытворчыя працэсы... І гэта «прадукцыя» таксама Партызанскага праспекта. 25—26 гадоў — сярэдні ўзрост работнікаў Цэнтральнага навукова-даследчага і праектна-тэхналагічнага інстытута арганізацыі і тэхнікі кіравання, які займаецца гэтай праблемай. Новае пакаленне ў якасці новым плане працягвае лепшыя традыцыі рабочага раёна. Гэта яны стварылі АСК для Мінскага, Паўладарскага і Кішынёўскага трактарных заводаў, для мінскіх станкабудуальных заводаў імя Кірава, Кастрычніцкай рэвалюцыі. Зараз вядзецца распрацоўка аўтаматызаваных сістэм кіравання больш чым на ста прадпрыемствах краіны.

Заўтрашні дзень інстытута так ахарактарызаваў намеснік дырэктара па навуцы, доктар эканамічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Роберт Сяргеевіч Сядзёгаў:

— Стварэнне інтэгральных аўтаматызаваных сістэм кіравання, дзе б спалучаліся кіраванне арганізацыяй эканомікі і тэхналагічнымі працэсамі, так сказаць, ад вышэйшага да ніжэйшага звяна, да кіравання рабочым месцам, станком.

Так, Партызанскі праспект сёння — гэта моцная інжынерная і эканамічная база, гэта свая аўтаматызаваная сістэма кіравання і тэхнічная эстэтыка, гэта, нарэшце, інстытут народнай гаспадаркі — кузня кіруючых кадраў рэспублікі...

А ўсё пачыналася з вогнішчаў, пачыналася нядаўна, мінула ўсяго палова аднаго чалавечага жыцця.

...Няяркае асенняе сонца з цяжкасцю прабілася праз цёмна-шэрыя нізкія хмары, што, здавалася, нерухома застылі над галавой, разганала лёгкі туман. Яно касымі промянямі адгулялася ў вокнах будынкаў, злёгка папесціла твары людзей і схавалася.

Мінуў працоўны дзень. І па ім расцякліся да сваіх рабочых месцаў людскія патакі.

У рабочага праспекта — сваё жыццё.

А. КАЗАННІКАУ.

Іван Шамякін

ПАКЛОН ТАБЕ

Трыццаць гадоў я живу ў Мінску. Думаю, што такі стаж дае права называць сябе старажылам. Тут нарадзіліся мае дзеці, выраслі, і яны ўжо, безумоўна, маюць поўнае права называць сябе мінчанамі.

Я старэй, а горад маладзёў. І гэта не прыгожая метафара. Я хоць і бываю часам узнёслым у творчасці, але заўсёды застаюся рэалістам. Гэта радасная пазытыўная праўда: старажытны горад наш маладзёе з кожным годам. Маладзёец яго архітэктурны ансамбль, набываючы сучасную мастацкую дасканаласць. Маладзёец яго паркі, скверы, бульвары, бо парк робіцца паркам тады, калі вырастаюць яго дрэвы, а маладосць дрэў — іх цвіценне. Цвіценне ліп на Ленінскім праспекце, у скверы Янкі Купалы, мядовы водар і тапаліны пух, хоць на яго часам і наракаюць, — заўсёды дае адчуванне маладосці, пазіі, нараджэння новага жыцця.

Але, напэўна, самае дзівоснае ў пасляваенным Мінску, гэта тое, што маладзёец яго жыхары. З году ў год. І зноў жа гэта не метафара, не гіпербала, не парадаксальная супярэчнасць. Але, мы, ветэраны, старэем. І дзцяці мы, на жаль, нарадзілі не так многа. Аднак Мінск рос здзіўляючымі тэмпамі, як ніводзін горад у Савецкім Саюзе. Сацыялагі і дэмаграфы пішуць аб «фенмене Мінска». Рос ён за кошт прыльнуў моладзі з усёй Беларусі, з усіх нашых вёсак, кожная з іх паслала сваіх пасланцоў, параднілася са сталіцай. Іншая праблема, якая гэта адбілася на некаторых саўгасах і калгасах, але сам Мінск ад гэтага багацеў і маладзёў.

Акрамя «Глыбокай плыні» і першых апавяданняў, у Мінску я напісаў усе свае раманы, апавесці, п'есы, сцэнарыі. А сюжэты, чалавечыя характары — яны не падаюць з неба і не высмоктваюцца з пальца. Праўда, бывае, што хто-ніхто з нас, пісьменнікаў, займаецца такім высмоктваннем з пальца, але робяць гэта часцей за ўсё тыя, хто адрываецца ад людзей, ад жыцця, змяшчае сябе пад «шклянкі каўпак». Не хочацца паўтараць банальную ісціну, што праўду жыцця, канфліктаў, чалавечых лёсаў мастаку можа даць толькі само жыццё.

Не саромеюся пахваліцца, што я быў актыўным мінчанінам, не сузіральнікам таго, як людзі будуць горад, а ўдзельнікам, безумоўна, па меры сваіх сіл і магчымасцей, гэтага незвычайнага будаўніцтва, сапраўды гераічнага па сваіх маштабах і тэмпам, па духоўнаму росту людзей.

Я быў членам райкома, дэпутатам райсавета, членам гаркома, пазней — членам Мінскага абкома КПБ... Цяпер — дэпутат Вярхоўнага Савета ад адной з выбарчых акруг Мінска. Безумоўна, што грамадская дзейнасць дала мне магчымасць ведаць многія праблемы на розных этапах развіцця горада, росту яго індустрыяльнага патэнцыялу, навукі, культуры, гарадской гаспадаркі, гандлю, сферы бытавых паслуг. Ды ці мала чаго! А галоўнае гэта дала мне магчымасць сустракацца з мноствам розных людзей — ад сакратара гаркома, старшыні выканкома да рабочых завода імя Кірава ці архітэктараў Мінскпраекта, спазнаваць іх біяграфіі, іх характары, іх праблемы, грамадскія і асабістыя.

Нехта можа кінуць напрок: «Аднак пра Мінск... непасрэдна пра Мінск ты напісаў нямнога». Калі падыходзіць утылітарна, па-журналісцку, то гэта так. Але я адказваю на гэта: і ўсё ж большасць сюжэтаў, большасць характараў мне даў Мінск і мінчане! У мастацкай творчасці вывучэнне пісьменнікам жыццёвага матэрыялу і рэалізацыя пачутага, убачанага ў пэўным сюжэце, у пэўных характарах — працэс няпросты, тут часам адбываецца такая трансфармацыя, пра якую спачатку і сам не думаеш. Трэба заўсёды мець на ўвазе, што ў Мінску як бы сканцэнтраваліся і ўсе падзеі рэвалюцыйнай гісторыі беларускага народа, яго гераізму ў Вялікай Айчыннай вайне і ўсе этапы і праблемы пасляваеннага жыцця, будаўніцтва, нават праблемы сельскагаспадарчых, бо ў сталіцы галоўны штаб — ЦК КПБ, Урад, штабы ўсіх галін гаспадаркі, культуры.

У Мінску жылі і жывуць славыты партызаны, падпольшчыкі, камандзіры Савецкай Арміі. У Мінску вырасталі героі пасляваенных пяцігодкаў. Галоўны персанаж майго рамана «Смежныя зімы» Іван Антанюк, былы камандзір партызанскай брыгады, па месцы жыхарства ў час падзеяў рамана — мінчанін, але жыве ён вёскай, калгасамі, становішчам сельскай гаспадаркі, хваляюць яго тыя негатыўныя з'явы, якія ўзніклі ў пачатку 60-х гадоў у выніку некаторых валонтарызцкіх рашэнняў. Гаворачы ўтылітарна-сельскагаспадарчай мовай, Антанюка хваляваў лёс траў, лёс кармавога канвеера — тое, чаму пасля партыі надала выключнае значэнне на сакавіцкім Пленуме ЦК КПСС 1965 года і ва ўсіх наступных рашэннях.

Калі ж прыгадаць такі мой раман, як «Атланты і карыятыды», то, хоць я «дыпламатычна» вынес падзеі ў горад №..., ніхто з дасведчаных чытачоў не сумняваецца, што асноўны матэрыял узяты з Мінска. Ды і я не хаваю гэтага. Мая дружба з архітэктарамі, з работнікамі Дзяржбуду, Мінскага гарвыканкома, яго Галоўнага архітэктурнага ўпраўлення, некаторых праектных інстытутаў, дала матэрыял, вытворчыя сюжэты, характары, памагла напісаць твор аб той сферы, якая ў наш час надзвычай шырокага будаўніцтва хвалюе ўсіх — аб архітэктурцы: якой яна павінна быць сёння і заўтра? Як павінна ўздзейнічаць на фарміраванне чалавека сацыялістычнага грамадства?

Толькі што рэжысёрам А. Гутковічам закончаны здымкі шматсерыйнага тэлевізійнага фільма «Атланты і карыятыды». Усе здымкі рабіліся ў Мінску. І мне прыемна, што разам з іграй вядомых савецкіх акцёраў, па-мойму, з выдатным выкананнем галоўных роляў, мінчане, усе беларусы, мільёны гледачоў у іншых рэспубліках убачаць, які ён, наш сённяшні Мінск, якія яго плошчы, прас-

пекты, інтэр'еры вядомых грамадскіх будынкаў — адміністрацыйных, культурных, гандлёва-бытавых.

Аднак шчыра прызнаюся: напрыкладні нацыянальнага свята — 60-годдзя БССР і КПБ, падводзячы разам з усімі сваімі аднагараджанамі-мінчанамі вынікі ўласнай працы, я адчуваю сябе ў даўгу перад Мінскам.

Тры тэмы, звязаныя з Мінскам і мінчанамі, хваляюць мяне даўно і моцна. Можна, пачуццё грамадскага абавязку не было б такім вострым, каб у літаратуры нашай тэмы гэтыя былі распрацаваны дастаткова шырока і глыбока. Але, на жаль, зроблена ў гэтых тэмах не так багата.

Першая з гэтых тэм: Мінск 1917—1919 гадоў; перамога Кастрычніка, устанавленне Савецкай улады, утварэнне БССР, Ленін і Беларусь.

Другая тэма: Мінскае партызанскае падполле ў перыяд нямецка-фашысцкай акупацыі.

Творамі аб вайне, аб усенародным супраціўленні фашызму, беларускай літаратура заваявала шырокае ўсесаюзнае і сусветнае прызнанне. Творы гэтыя агульнавядомыя. Але Мінскае падполле, гераізм яго людзей, што заваявалі сталіцы высокае званне горада-героя, займае асобае месца ў гэтай ўсенароднай барацьбе. Аднак напісалі мы аб ім не больш, а менш, чым аб іншых вядомых партызанскіх аперцыях. Акрамя дакументальных кніг удзельнікаў і добрых дакументальна-мастацкіх апавесцей Івана Новікава, мы не можам прапанаваць усесаюзнаму чытачу значных мастацкіх твораў аб гэтай здзіўляючай па сваім гераізме злапеі і аб людзях, што сталі легендамі, такіх, як Кабушкін, Клумаў, Казінец, Амелянюк, Кедышка, Осіпава, Мазанік і іншыя.

Чацвёрць веку збіраю я матэрыял аб героях Мінскага падполля. Пакуль што зрабіў першы падступ да гэтай неабсяжнай тэмы — у апавесці «Гандлярка і пазт».

Трэцяя тэма: Мінск сённяшні, рабочы. Падкрэсліваю — рабочы. Аб горадзе ўагогуле мы пішам ужо нямаля. Але часцей за ўсё героямі твораў з'яўляюцца людзі пэўных прафесій (не шырокага дыяпазону) разумовай працы. Рэдка яшчэ мы даследваем сучасны завод, сучасны рабочы калектыў, ставім у цэнтры апавядання рабочую сям'ю.

Шукаю фундамент, каб збудаваць сюжэт рамана аб рабочай сям'і. Здаецца, штосьці вырысоўваецца. Але цяжка сказаць, сюжэт якой з гэтых трох генеральных тэм сканструіруецца раней да такой стадыі гатоўнасці, калі не можам ужо не пакласці перад сабой паперу і не пачаць пісаць, аддаючы ўсю творчую энергію, якая яшчэ засталася.

А Мінск, яго вобраз, і мінчане, знаёмыя і незнаёмыя, блізкія і далёкія, сваімі паслугамі, вялікімі, істотнымі, і малымі, штодзённымі, бытавымі, памогуць мне пісаць, як памагалі заўсёды на працягу ўсіх трыццаці гадоў майго жыцця і працы ў Мінску. Гэтая ўзаемная дапамога, уземная зацікаўленасць у выніках працы кожнага чалавека і ўсіх гараджан, усяго горада — аснова поспеху рабочага, інжынера, урача, настаўніка, партыйнага, савецкага работніка, юрыста, архітэктара, мастака, акцёра і, безумоўна, пісьменніка, бо наша агульная задача — напісаць пра ўсіх вас, дарагія сугараджане.

Кланяюся Мінску, кланяюся мінчанам за гэтую дапамогу!

Васіль ВІТКА

Мінскія балады

ЛЕНІН

Рады, што ўдалося неўзаметку
Выйсці,
Поўнымі дыхнуць грудзьмі.
Сціснуў у руцэ старую кепку, —
І адрозу ўбачаны людзьмі:
— Леніні! —

Павярнуўся ўсёй паставай
І абліччам, кожнаму знаём.
Так штодня вітаў нас з п'едэстала,
Толькі ворагам б'ў страшан ён.

У мяцежным, непакорным Мінску
Ні адзін фашыст у поўны рост
Да яго не падыходзіў блізка —
Падаў, куляй ссечаны напрост.

Потым знік ён. І па наваколлі
Гаварылі: адрас невядом.
Бачылі адны яго ў падполлі,
Да другіх заходзіў сам у дом.

Завяршылі мужнюю баладу
Мінскія будаўнікі:
Перад Домам нашага ўраду
Назаўсёды ўстаў ён,
На вякі.

Выйшаў, як выходзіў неўзаметку
Поўнымі грудзьмі дыхнуць,
Сціснуў у руцэ старую кепку,
Ад святла
Прыжмураны чуць-чуць.

Пэўна, задаволены і горды,
Што вялікай праўдзе жыць і жыць,
Абаронца,
Будаўнік
Героя-горада,
З намі ён,
У заўтрае
Глядзіць.

КРЫЛЫ

Якія нас сіверы хвошчуць,
Слепяць і п'опел, і пыл!
Тут кожная вуліца, плошча —
Выпрабаванне крыл:

Усё яшчэ бачыцца зблізку
Вачыма жыцця свайго:
І водбліскі абеліска,
І памяці Вечны агонь.

Жывая рачная стужка
І магістралі страла...

Трымаем, верныя птушкі,
Бацькавага крыла.

Волат, падняты з прыску,
Цябе адкрываем штораз
Да кожнае роднае рыскі,
Як ты адкрываеш нас.

СТАРЫЯ НАЗВЫ

Камароўка, Грушаўка, Чыжоўка,
Старажоўка, Ляхаўка, Людзмонт...
Чуецца ў гаворцы слоўка,
А пасля забудзецца з гадамі.

І не ўспомніцца, што азначала,
Патанула ў дробным друзе.
Як прыгожа раптам згучала:
— Я жыву ў Зялёным Лузе!

— А мой дом на Серабранцы.
Хараство! — скажу я вам.
Пэўна, што венецыянцы
Пазайздросцяць нашым вечарам.

— Толькі вечарам? А нашым ранкам!
Прыезджай да нас на Усход,
Палюбуйся на світанкі,
Паглядзі на сонца ўсход!
Нездарма пішу я вершы,
Бо жыву на Усходзе першым.

— А чым горш Усход другі? —
Я спытаць цябе павінны.
Ты ж слаўныя карціны:
Вуліцы, дамы, лугі,
Пад вокнамі салаўі...
Я жыву, як у раі.
А ты дзе?
— На Камароўцы.
Запрашаю ўсіх у госці...
Бачу, муляюцца хлопцы,
Хочуць запытаць пра штосьці.

— Камароўка, камары...
Як ты ладзіш з камарамі?

— Камары — мае сябры:
Муляры і дактары,
Друкары і песняры —
Вы іх ведаеце самі.
Камаровы, Камароўскія —
Усе прозвішчы геройскія,
А ў таго, што пеў над вухам,
І ні слыху і ні духу.

Калі хочаце пабачыць,
Перадаць яму паклон,
У музеі краязнаўчым,
Кажуць, ёсць адзін
Пад шклом.

АПОШНІ ГРОШ

Гавару старому Мінску:
— Ну і быў жа ты харош,
Калі мой апошні грош
Драў без сораму, па-свінску.

Кожным разам з кірмашу
Бедны кося мой пярэсты

Сам спыняўся за Пярэспай —
Разумеў маю душу,

Што ні ў спёку і ні ў дождж
Нас не выпусціць дарма
Прыдарожная карчма
З назваю: «Апошні грош».

А Даўгінаўскі гасцінец
Вартавала «Тры карчмы».
Не мінеш іх, як чумы,—
Кожнай выкладай гасцінец.

Прыезджаеш — шынок,
Ад'язджаеш — карчма.
Напавал валілі з ног
Галавою
Дурной
Старчма.

Праўнук кажа: — Небыліцы
Мне раскаваеце вы.

Як жа на каня міліцыя
Выдавала вам правы?

— От, малое шпачаня,
Так старога асадзіў.
Не вадзіў жа я каня,
Сам жа конь мяне вадзіў!

ЛЯ ПОМНІКА ЯНКУ КУПАЛУ

Над галавою сонечны дзень,
Перад вачыма дарога абрусам.
— А хто там ідзе, а хто там ідзе?
— Беларусы.

І ён разам з намі ўглядаецца ў даль.
Што яму бачыцца, мроіцца, сніцца?
Ледзь чутна па кроплі цурчыць вада
Адвечнай жывой крыніцы.

Яго тут паблізу стаяў дамок,
Цвілі перад вокнамі астры і ружы,
А цераз вуліцу — лазні дымок
І мильныя бурбалкі ў лужы.

А наравістая Свіслач-рака,
Няўрымслівая на дзіва,
Каб новыя берагі адшукаць,
Штовесну паводкай гразіла.

Сягоння тут цешацца рыбакі:
Плешчацца лешч у граніце.
І сонца, што выбілася праз вякі,
Стаіць ужо ў самым зеніце.

А над ракою ой, рана на Івана
Столькі дзяўчаты вылілі слёз,
Што адступіўся бязлітасны лёс,
І ўсе іх вянкі дапылі да каханых.

Колькі навокала добрых прыкмет.
Варта ў шчаслівыя верыць прыкметы.

Папараць - кветку шукаў паэт —
Кветка самога знайшла паэта.

НА ПЛОШЧЫ ЯКУБА КОЛАСА

— Дзядзька Колас,
А адкуль на вашай плошчы гэты камень?
— З поля прыкаціў уласнымі рукамі.
— Як вы зрушылі — такі цяжкі, вялікі?
— Памагалі дзед Талаш, Сымон-музыка,
А яшчэ вось Ганна і Панас.
Але праўду кажаш,
Мы не справіліся б, нас
Падтрымала больш магутная рука,
Што здаўна завецца
Талака.

А ты знаеш,
Што такое талака?
Гэта — неадольная рака,
Калі гуртам падымаецца народ.
Для такой ракі няма запруд і перашкод.

Выйдзі на прасторы паглядзі:
Вольна дышае зямля грудзьмі.
А яшчэ не так даўно адны
Тут ляжалі валуны і валуны.

Падымі яго, каменнага вала —
Не баіцца ён ні пугі, ні кала.
Стогне, разваліўшыся пластом,
Вось, здаецца, махане хвостом.

Жнеш ці сееш — вока не спускай,
Едзеш на машыне — абмінай,
Шапку, трактарыст, здымай,
Кланяйся яму, камбайн.

Да якой, скажы, трываць пары?
Не сцяргелі нашы трактары,
Самазвалы, краны, цегачы —
І давай каменне валачы.

Працавалі людзі дзень пры дні:
Добра прыдаліся камяні
На дарогі,
На палацы,
На дамы
І на помнікі,
Што заслужылі мы.

Слушае горад Купала.

Фота Ул. КРУКА.

Гутарка карэспандэнта штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» з заслужаным дзеячам культуры, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР Іванам НОВІКА-ВЫМ.

Гераічнаму подзвігу горада, яго праслаўленым падпольшчыкам прысвечаны тры кнігі («Руіны страляюць ва ўпор», «Дарогі скрываўліліся ў Мінску», «Да світанна блізка») вядомага беларускага пісьменніка Івана Новікава.

Напярэдадні юбілею — 60-гадовага рэспублікі і Кампартыі Беларусі мы гутарым у кабінце пісьменніка, які з'яўляецца

гі? З чым у вас звязаны самыя глыбокія ўражання з часу прыезду ў Мінск?

— Бадай што, з самым прыездам, — падумаўшы, адказвае Іван Рыгоравіч. — Гэта было ў 1946 годзе, адразу пасля вайны — летам, роўна праз год. І якая дэталі: выходзім мы з жонкай, Юліяй Ягораўнай, на вакзал і бачым жахлівы малонак — пустыню, суцэльныя руіны, і толькі ўдалечыні ўзвышаецца грувасткі, як тады падалося, недарэчны будынак опернага. «Куды ты мяне прывёз?» — помню, пытае яна нявесела. Яна перажыла блакаду Ленінграда, а падобнага не бачыла. «Нічога, — спрабую суцешыць,

І вось я, выконваючы гэтак даручэнне, звярнуўся ў Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ, да Сцяпана Захаравіча Пачаніна: ці ёсць у іх архіве дакументы пра Мінскага падполле? Я здагадваўся, адчуваў, што ў Мінску павінны былі дзейнічаць нашы падпольшчыкі. «Дакументы то ёсць, і шмат, — адказаў тады Сцяпан Захаравіч і, падумаўшы, дадаў: — Бяспрэчна, асноўная маса падпольшчыкаў была сапраўднымі героямі. Толькі ёсць дакументы і іншага парадку. Існуе меркаванне, быццам падполле было створана самімі немцамі ў правакацыйных мэтах. Так што глядзі, знаёмся...»

— Іван Рыгоравіч, цяпер, калі работа завершана, калі прысваенне нашаму Мінску звання горада-героя яшчэ больш падкрэсліла і ўзняло аўтарытэт вашай працы — ці маглі б вы сказаць, кім вы сябе больш адчувалі, вывучаючы гісторыю Мінскага падполля, — даследчыкам ці пісьменнікам, які збірае матэрыял для сваіх будучых твораў?

— Ні тым, ні другім, а проста чалавекам, які сам быў на фронце і ведае, што такое ісці ў бой, у якога пад Будапештам загінуў брат, як загінулі тысячы іншых маладых юнакоў і дзяўчат. Я разумею герояў падполля чыста па-чалавечы: яны былі маладыя, ім хацелася жыць, тым не менш ішлі ў бой, ішлі на смерць. Трэба было! Нам, хто працішоў вайну і застаўся жыць, выпала найвышэйшая ўзнагарода — жыццё. Дык павінны ж мы нешта зрабіць дзеля памяці загінуўшых, каб не было пачуцця віны перад імі... Кроў людская не вадзіцца... А ў Мінску ў гады акупацыі яе пралілося мора. Хіба можна да гэтага ставіцца абыхава?

— І ўсё ж хочацца спытаць, як вы ставіцеся да сваіх твораў менавіта як з'явы літаратуры?

— Літаратура ў мяне не была самамэтай. Літаратура для мяне была толькі сродкам, адзіным у сваім родзе, з дапамогаю якога я спадзяваўся падняць з небыцця імёны людзей, якія заслужылі нашай вечнай пашаны і ўдзячнасці, захаваць іх памяць, на фактах дзавесці, што загінулі яны як героі. Гэта было маёй галоўнай задачай, а задача, мэта абумовілі выбар формы і сродкаў.

Дарэчы, многія крытыкі не зразумелі гэтага і патрабавалі ад мяне мастацкасці, сюжэтнай стройнасці і г. д. — усіх атрыбутаў мастацкага твора. Па шчырасці, я зайздросчу іншы раз «чыстым» празаікам. Нядаўна працаваў над цыклам апавяданняў, дык проста адпачываў! Я адчуў свабоду ў выбары сродкаў, раскаванасць...

— А што вы адчуваеце, калі працуеце над дакументальным творам?

— У дакументальным творы я павінен захаваць тры пазіцыі: адрас, асоба, час. Гэта значыць, усё павінна адпавядаць сапраўднасці, павінна быць забяспечана дакументальна. Я адчуваю перш за ўсё вялікую адказнасць. Калі пішу, то здаецца, што з-за плячэй на маю работу глядзяць сотні вачэй людзей жывых і нежывых. Гэта трымае ў пастаяннай напружанасці, скванасці.

— Іван Рыгоравіч, мне здаецца, што ў вас ад кнігі да кнігі (я маю на ўвазе дакументальную трылогію, прысвечаную Мінску) гэтая аўтарская скванасць заўважаецца ўсё менш. Чым гэта можна растлумачыць: павышэннем майстэрства, большым вопытам, з якім лягчэй становіцца працаваць?

— Не, усяго толькі большым вопытам весці пошук, знаходзіць сувязі паміж фактамі. Працаваць не стала і не стане лягчэй, хутчэй наадварот, бо з цягам часу ўсведамляеш усё большую адказнасць за напісанае. Пакуль існуе дакументальны жанр, лягчэй пісаць нам, дакументалістам, не стане.

Іван Рыгоравіч выказвае спадзяванне, што спецыфічныя цяжкасці дакументальнага жанру не спалохаюць нашых пісьменнікаў, журналістаў, і велічная, поўная драматызму і героікі, эпопея барацьбы мінскіх падпольшчыкаў будзе створана ва ўсёй шырыні і аб'ёмнасці.

Гутарку правёў Уладзімір АНІСКОВІЧ.

ЗАПАВЕТНАЕ

З ПІСЬМА ТАВАРЫШУ

...Дзякуй, дружа, за добрыя словы пра Мінск. Я веру ў іх шчырасць. Вельмі ж хораша ўзрушаныя былі ў цябе вочы, калі мы хадзілі з табой па вуліцах горада і я раскаваў, як многа захоўвае памяць гэтых вуліц — такіх маладых з выгляду.

Ты маеш рацыю — я не магу без хвалявання гаварыць пра мінулае свайго краю. І згадваючы старонкі мінскай даўніны, часам сапраўды быццам пераўвасабляюся ў чалавека, пра якога пісаў ці спадзяюся напісаць. Гэта не адметнае, не ўласцівае толькі мне, — гэта адпрафесіі. Кожны літаратар, нават самы сціплы, можа сказаць пра сябе нешта падобнае да флабэраўскага «Эма Бавары — гэта я». Усё роўна, нарадзіліся яго персанажы ва ўяўленні або існавалі наву, былі гістарычнымі асобамі.

Я адкрываю гасцю, які бачыць Мінск упершыню, самае, што на сэрцы дарагіх мне магістралей, плошчаў, дэравяных завулкаў, дзе чую рэха маленства, — і вось я ўжо не я, а, скажам, Іван Гольц-Мілер, будучы вязень царова засценка, будучы аўтар слаўтай рэвалюцыйнай песні. Пакуль гэта ўсё ў мяне наперадзе — і знаёмства ў Маскве з рыцарамі свабоды, што аб'ядналіся ў падпольным студэнцкім гуртку; і прымотная пракламацыя «Маладая Расія» — я стану адным з яе аўтараў; і вершы ў някрасаўскім «Современнике» — у подпісе будуць адны ініцыялы, за прозвішчам палітычнага ссыльнага цэнзура вершы забараніла б; і балада «Слу-хай!...», што прынясе мне бяссмерце. Пакуль я гімназіст з немаёмных, мундзірчык на мне кароткі ў рукавах і свіццою на локцях, у тэатры я саромеюся знаёмых паненак. Тэатр я вельмі люблю, нават выступаю ўжо з рэцэнзіямі ў «Мінскіх губернскіх ведамасцях», вечары ў тэатры мне — як глыток веснавога водару ва ўдушлівай правінцыйнай затхласці. Я ж у Мінску шасцідзсятых гадоў дзевятнацатага стагоддзя! У Мінску, дзе жандары падазрона касавурацца на прысценкі сустрэчных — ці не крамольныя то жалобныя прысценкі, якія змовіліся насіць тутэйшыя карбанары ў знак смутку па гібелі рэспублікі ў Францыі? У Мінску, дзе губернатар асабіста зацвярджае праграмы нават хатніх канцэртаў — крыў божа, прагучыць дзе абвешчанае аўгустейшым меляманам «непрыстойным для выканання». У Мінску, дзе тым не менш адчуваецца ўжо наспяванне выбуху, набліжэнне навалнічнага 1863-га...

На плошчы Свабоды, у старажытнейшым кутку, на памяці якога і зычны голас Пятра, і задумлівыя крокі Мікіты Мураўёва, правядыра Паўночнага таварыства дзекабрыстаў, між сівых камяніц і асілкаў-дрэў, што дыхаюць часам, калі плошча яшчэ называлася Саборнай, мне мроіцца ўтрапены позірк пачырванелых пасля бяссоннай ночы вачэй Івана Пуліхава. І вось ужо на дварэ адліжны студзеньскі дзень дзевяцьсот шостага года. І гэта я прадзіраюся праз натоўп на царкоўным цвінтары, каб падпілінаваць хвіліну і шпурнуць у ката-губернатара

(Заканчэнне на стар. 10).

МНЕ САМЫ ДАРАГІ...

і карэспандэнцкім пунктам «Правды». Часта і рытмічна стракача тэлетайп: у аўтаматычным рэжыме перадаецца ў газету матэрыял. «Работа ёсць работа, — тлумачыць Іван Рыгоравіч і супакойвае мяне: — Нічога ён нам не будзе перашкаджаць». Разумею, у карэспандэнта «Правды» вольнага часу не багата, даводзіцца «ўшчыльняць» кожную хвіліну.

Адразу хочацца скарыстаць выпадак, каб яшчэ раз павіншаваць аўтара унікальнай дакументальнай трылогіі з поспехам, выказаць захапленне яго вялікай працай, вынікам якой з'явілася тое, што снугу стаў вядомы подзвіг мінскіх падпольшчыкаў.

— Не, не! — рашуча прырэчыць Іван Рыгоравіч. — Канечне, я шчаслівы, што змог нешта зрабіць... Але я ніколі не прэтэндаваў, не прэтэндую і не буду прэтэндаваць на нейкую манополію, на нейкую выключную ролю ў распрацоўцы тэмы падпольнай барацьбы з захопнікамі. Пісалі і іншыя, напрыклад, Уладзімір Карпаў. Яго раман «Нямігі крывавай берагі» таксама ў аснове сваёй дакументальны твор.

Тым больш, працягвае Іван Рыгоравіч, што пакладзены толькі пачатак, і аднаму, цяпер гэта відавочна, усёй велізарнай масы гераічнага матэрыялу не адолець. Перад намі велізарны па сваёй масавасці, бяспрыкладны гераізм савецкіх людзей, які яшчэ да канца не ўлічаны, не асэнсаваны ні ў тэарэтычным, ні ў мастацкім плане. Зроблена да крыўднага мала, і вырашаць праблему трэба, відаць, вялікімі сіламі, шматпланавы, шматжанравы, усімі відамі мастацтва...

Што ж, клопат зразумелы і апраўданы. Але, здаецца, і творчы вопыт самога І. Новікава нашай крытыкай не асэнсаваны да канца. Хацелася б звярнуцца да творчай біяграфіі пісьменніка, пацікавіцца ў сувязі з гэтым некаторымі момантамі яго жыцця, якія, магчыма, прадвызначылі яго лёс, скіравалі яго інтарэсы і намаганні ў пэўнае рэчышча.

— Іван Рыгоравіч, усё пасляваеннае жыццё ў вас звязана з Мінскам. У адным з інтэрв'ю вы прызналіся, што хоць радзіма ваша — Магілёўшчына, але Мінск для вас — горад самы дарагі... А чым найбольш дара-

падбадзёрныць яе, — расчысцім руіны, адбудзем горад...». «А ты ведаеш, што гэта такое — расчысціць руіны?» ...Яна ведала.

Я быў ужо знаёмы з генеральным планам адбудовы Мінска, пачаў раскаваць ёй, які гэта будзе цудоўны горад. Але і ёй, чалавеку мужнаму, шмат перажыўшаму, цяжка было ўявіць будучы горад.

У той час усё лічылі сябе мабілізаванымі на разборку руін, на ачыстку горада. Працавалі без выхадных, звышурочна, не думаючы пра сябе, не шкадуючы сіл.

Праблем, цяжкасцей хапала. Горад трэба было забяспечыць дровамі, палівам. Нарыхтоўвалі дровы ўсе, у тым ліку і мы, журналісты. Рэдакцыя «Советской Белоруссии», у якой я працаваў, пастаянна пасылала на лесараспрацоўку дзве трыці сваіх супрацоўнікаў.

Усё гэта далёка пройдзены этап. Мы перажылі разам з горадам нялёгкае час, пераадолелі вялікія цяжкасці. Таму ён нам дарагі, таму мы пішам пра яго з цеплынёй і гордасцю...

Неяк само сабой напрошваецца пытанне: як пісьменніку «адкрылася» Мінскае падполле? Як ён знайшоў сваю галоўную тэму ў творчасці? Хоць пра гэта сёе-тое і вядома, аднак жа ёсць, мабыць, тут яшчэ шмат цікавага і павучальнага.

— Пра гэта я звольнага пісаў і раскаваў, — як бы ўгадаўшы мае думкі, гаворыць Іван Рыгоравіч. — Шчыра кажучы, мне ў гэтым здарова памагла газета «Правда». Яшчэ ў пяцідзсятых гадах я апублікаваў у «Правде» «Запіскі Веры Харужай». Публікацыя атрымала вялікі рэзананс сярод чытачоў: на прадпрыемствах, ва ўстановах праходзілі агульныя чыткі, у гонар гераіні адбываліся мітынгі, з якіх у газету дасылаліся рэзалюцыі, часта з пытаннем — чаму Веры Харужай не прысвоена званне Героя Савецкага Саюза? Як вядома, у 1960 годзе ёй было прысвоена такое званне.

Матэрыял паказаў, як хвалюе савецкіх людзей гераічная тэма, падзеі адышоўшай Вялікай Айчыннай вайны. Тагачасны рэдактар «Правды» па адзелу партыйнага жыцця Сяргей Іванавіч Сялюк даручыў усім карэспандэнтам шукаць дакументы, сведчанні аб гераізме нашых патрыётаў у тыле ворага і пісаць пра гэта ў газету.

У гэты ж прыкладна час (1959 год) была створана пад старшынствам Цімафея Сазонавіча Гарбунова камісія ЦК КПБ па вывучэнню Мінскага падполля, гаворыць далей Іван Рыгоравіч. Я падключыўся да гэтай камісіі і працаваў з ёй у цесным кантакце. Гэта намнога палегчыла справу.

— У чым была асаблівасць гэтай работы?

— Гэта была марудная, карпатлівая, цяжкая работа, якой, здавалася, не будзе канца. Архіў вялікі, і трэба было перабраць, перачытаць процым папер, прычым з мноствам «невядомых». Пратакты падпольных груп, данясенні разведчыкаў, запіскі, лісты з засценкаў гэтапа, дакументы нашы, нямецкія, судовыя справы фашысцкіх агентаў і г. д. Усяго не пералічыць.

— Якое ж было галоўнае ўражанне ад вывучэння архіва?

— Са шматлікіх дакументаў вынікала, што ў барацьбе з акупантамі загінула вельмі многа нашых людзей. Было відавочна, што ўсе доўгія тры гады акупацыі ў Мінску тысячы савецкіх патрыётаў на чале з камуністамі вялі з захопнікамі гераічную, бескампрамісную барацьбу. Наша задача заключалася ў тым, каб раскрыць імёны герояў, але гэта было не так проста: многія, па ўмовах канспірацыі, загінулі, пакінуўшы толькі падпольныя мянушкі...

— Іван Рыгоравіч, якімі спосабамі вы раскрывалі падпольны мянушкі людзей, што загінулі?

— З дапамогай тых, хто застаўся жывы — знаёмых, сваякоў, усіх тых, хто ведаў загінуўшых пад сапраўднымі прозвішчамі. Але і тут была праблема, калі не сказаць недарэчнасць: паколькі адносіны да Мінскага падполля мелі пэўны ўхіл, многія не хацелі прызнавацца, што яны былі яго ўдзельнікамі... І ўсё ж клубок паступова размотваўся. І тут зноў-такі мне вельмі дапамагла работа ў газеце. У «Правде» я апублікаваў шэраг матэрыялаў, у якіх імкнуўся называць пабольш імён, пра якія даведаўся. У адказ ішлі ў рэдакцыю водгукі чытачоў, былых падпольшчыкаў, іх сваякоў і знаёмых, якія давалі новыя звесткі, дапаўнялі спіс імён.

— **К** ОЖНЫ раз, калі выпраўляем-ся з Мінска на гастролі або з шэфскімі канцэртамі і мінаем бетонны мост, звяртаюся да сваіх спадарожнікаў: «Вось і зноўку маю радзіму праехалі». У забудаваным па-сучаснаму, прасторным, ажыўленым раёне згубіўся і след тых глухіх правінцыяльных вулачак, на адной з якіх стаяў бацькоўскі дом. Здавалася б, толькі і напамінаў, што мост, чыгунка, старыя заводскія карпусы... А мне ж так любя глянуць на гэты самы дарогі куток роднага горада — куток майго дзяцінства!
Мінск... Пра Мінск мне ўвогуле дума-

заць, і завіхацца ля капрызнага керага-за... Не ведаю, ці паверыць моладзь, але ў віры гэтай жыццёвай прозы мроіліся не ганаровыя званні ды камфартельныя кватэры, а новыя партыі, сцэна.
Вяртаючыся, як геворыцца, да вытокаў, успамінаю светлую «Іаланту», з якой не разлучаюся да гэтага часу. Успамінаю старэйшых калег — Р. Млодак, С. Друкер, І. Балодзіна, М. Дзянісава, якія ў зеніце сваёй славы ступалі дарогу нам, маладым. Гэтай дарогай побач са мною крочылі М. Ворвулеў, Л. Галушкіна, В. Глушакоў, Т. Ніжнікава. Аднамова з намі пачынаў свой музыкэнці шлях Л. Гарэлік — зараз першая скрып-

ПЕСНІ МАЁЙ КАЛЫСКА

Слова народнай артысткі БССР, салісткі оперы

Тамары ШЫМКО

еца хораша. Гэта мой пачатак і мой працяг. Хор Палаца піянераў у школьных гады. Пасля вайны кансерваторыя, тэатр. Добра памятаю вяртанне з эвакуацыі, як уразіў тэатральны будынак на Траецкай гары — непрыкаяны сярод роўнядзі разбурэнняў. У непазнавальна знявечаным горадзе наладжвалася маё студэнцкае жыццё. Кансерваторыя часткова прапісалася ва ўцалелым будынку цяперашняй музычнай адзінаццацігодкі, у вучэбнай аўдыторыі ператвараліся таксама кватэры выкладчыкаў. Той-сёй з іх кватарэваў у дамах на прыватнай ускарыне, педагогі опернага класа туліліся ў памяшканнях тэатра. Нам, студэнтам, даводзілася абсыці Мінск з канца ў канец — але неяк жа не заўважалі стомленасці, вучыліся, а пасля заняткаў працавалі ў радах будаўнікоў новай сталіцы.

Мінск — гэта тыя цудоўныя музыканты, рэжысёры, якія плённа працавалі на карысць беларускай культуры і без якіх быў бяднейшы мой асабісты артыстычны шлях: А. Брон, Б. Мардвінаў, У. Пірадаў, В. Яфімаў... Тагачасная кансерваторыя не мела належных умоў, каб ставіць спектаклі сіламі опернай студыі, як гэта робіцца сёння, і вакалістам, часам, давяралі трымаць выпускны экзамен у сапраўдным спектаклі. Адкажасць, гонар, падвоеная хваляванні! Таму я з асаблівай удзячнасцю вылучаю яшчэ тры імя: І. Гітгарц (дырыжор), С. Талкачоў (канцэртмайстар), У. Шехрай (рэжысёр). Вось тыя вопытныя настаўнікі, з якімі я рыхтавала свой дыплом — партыю Маргарыты ў «Фаўсце». І гэты дыплом стаў маім шчаслівым дэбютам на вялікай сцэне, на роднай мінскай, нашай беларускай сцэне.

За парогам кансерваторыі пачынаўся тэатр: рэпклас, спеўкі, прагоны, прэм'еры. Агульнаму ўздыму, што панавала ў калектыве, не заміналі ніякія асабістыя бытавыя цяжкасці. А даводзілася, мяркую хаця б па сваёй сям'і, і сцодзёную ваду вядзерцамі насьціць, і дровы піла-

ка тэатра; уваходзіў у кампазіцыю Г. Вегнер — будучы аўтар арыгінальных твораў для беларускай харэаграфічнай сцэны. А оперны калектыў праз нейкі час парадавала кампазітэрскае імя Ю. Семлянкі, першая опера якога, «Калючая рука», была ў поўным сэнсе сучаснай Мінска пачатку 60-х гадоў. Набалея маральныя праблемы, персанажы-сучаснікі, маладыя выканаўцы... Жыццёвае спектакля вабіла ў тэатр шматлікіх маладых мінчан.

Аблічча беларускай сталіцы як музычнага горада акрэслівалася, здаецца, тады ж. Не верыцца, што толькі 15 гадоў, як спрэвіла наваселле рэспубліканскай філармонія, як упершыню ў нашым горадзе загучаў з эстрады арган. Цяпер нават некалькі канцэртных пляцовак робяцца цеснымі для імклівага музычнага жыцця горада: па вечарах, а ў выхадныя нярэдка двойчы на дзень, запяўняюцца залы опернага тэатра, філармоніі, Дома афіцэраў, Палаца спорту, клуба імя Дзяржынскага...

Кожны раз, выступаючы ў братніх савецкіх рэспубліках, але асабліва — выпраўляючыся за мяжу, я неяк востра адчуваю сябе мінчанкай. І не толькі ў тым, што як бы хораша ні было ў гасця, карціць удыхнуць лёгкага роднага паветра. А яшчэ і таму, што па нашых жа выступленнях публіцы пэўным чынам уяўляецца Беларусь. У Польшчы. Румыніі мы паказвалі спектаклі цалкам; спяваць мне даводзілася яшчэ ў трох сацыялістычных і чатырох капіталістычных краінах.

Прыходзяць у оперу маладыя. Як не парадэвацца за іх: у кансерваторыі маюць сваю студыю, у тэатры спявалі, праз стажорскую групу, падыходзяць да сур'эзнага рэпертуару. Хацелася б быць ксерысай тым, хто прыме хутка ад нас, старэйшых, артыстычную эстафету. Калі ўсё, да рэшты, будзе аддадзена тэатру, я вярнуся ў родныя сцены кансерваторыі і сустрэнуся там з нашай опернай зменай. І для іх, маладых, цудоўны, светлы горд Мінск будзе пачаткам...

— **Я** КАЯ ГЭТА была хлапечая радасць: праехаць у вагоне мінскай конкі Коціцца па рэйках пасажырскі вагон, запрэжаны коньмі, коціцца пад характэрную мелодыю званочкаў... Такою памятаю «музыку» мінскіх вуліц сярэдзіны дваццатых. Мы жылі ў Бабруйску, бацька па службе часта бываў у сталіцы, калі-нікالی беручы мяне з сабой. Каму тады магло ўспасці на думку, што з часам я назаву Мінск сваім другім родным горадам!

Я прыхаў сюды вучыцца. Скончыў Мінскі музычны тэхнікум, паступіў у кансерваторыю. Завяршылася маё студэн-

маўляў, у «Советской Белоруссии» ёсць гэты «на мяне». Сапраўды, верш аказаўся дарэчы. Напярэдадні 40-годдзя Беларусі новую песню пра Мінск на словы І. Панкевіча выканаў саліст філармоніі Д. Зубрыч. І зараз я захоўваю ў рабочым стане невялічкую газетную выразку, на якой відаць сляды кампазітэрскага рэдагавання. Пазначаны прыпеў, паўторы, тэкставыя змяненні. У радку «есть капля труда моего» воку замінала слова «капля». Я не супакоўся, пакуль не замяніў яго словам «доля»; так падалася ямчэй!.. Прыемна, што менавіта гэтай песні было наканавана стаць маёй візітнай карткай. Яна спадарожніца

АД КОНКІ — ДА МЕТРО

Расказвае народны артыст БССР, кампазітар

Уладзімір АЛОУНКАУ

цтва ў чорны дзень: апошні выпускны экзамен мы з таварышамі здавалі 22 чэрвеня 1941 года. Рэзка змянілася аблічча горада. У бамбасховішча ператварылася сутарэнне нашага інтэрната на Мопраўскай вуліцы; я атрымаў належную экіпіроўку і быў прызначаны дзяжурным па аб'екту, калі непадалёк пачалі бамбіць. Спяраша, здаецца, загарэўся оперны тэатр... Вайна разлучыла мяне з Мінскам. Пакідаючы горад, не раз азірнуўся на тое балюча-жахлівае вогнішча, у якое ён ператварыўся за некалькі гаўдзін. Потым былі доўгія вёрсты франтавых дарог.

Па-рознаму распарадзіўся той час людскімі лёсамі. Мне пашчасціла дачакацца пераможнага маршу вызвалення. І хаця пуцявіны мае пралягалі далёка ад Мінска, у свой армейскі водпуск я прыехаў сюды. Быў 45-ы год. Руіны і попел — такімі словамі звычайна малююць воблік вызваленага Мінска, і я не знайшоў лепшых слоў, каб перадаць свае ўражанні ад першай сустрэчы з пасляваеннай сталіцай. Блукваючы сярод разбураных камяніц, я не мог узяць, што праз два гады, дэмабілізаваўшыся, пабачу тут вынікі імклівага аднаўлення.

З колішняга папярлішча горад паўставаў у новай планіроўцы; забудоваўся цэнтр. Маё захваленне энтузіязмам землякоў-гараджан прасілася ў песню. Але спачатку нарадзіліся песні, да якіх мяне прывялі франтавыя дарогі: цыкл аб героях Вялікай Айчыннай. Першае ж кампазітэрскае прызнанне Мінску — першая няўдача: песня не была прынята слухачом. «Рэабілітавала» мяне надзённая для таго часу «Песня маладых будаўнікоў» на тэксце М. Лазарука, якая так заўзята гучала ў выкананні жаночага дуэта — Л. Люковіч і В. Фамічэнка.

Помню тую мінскую раніцу, калі, выправіўшыся ў горад, я сустрэў вядомую оперную спявачку Р. Млодак. Яна запыталася, ці праглядаў я сёння газеты:

кожнай маёй творчай паездкі, яна ўвайшла ў новы зборнік песень пра гарады-героі, яе радок — радыёпазыўныя мінскіх навін і рубрыка («Табой ганаруся па праву») нашай вячэрняй газеты.

Асобная старонка ў маёй творчасці — дружба з мінскімі аўтамабілебудаўнікамі. У пасляваенным горадзе закладваўся вытворчы падмурак вядомага сёння на ўвесь свет прадпрыемства. І я лічу ганаровым для сваёй біяграфіі факт, што мне давялося закладаць падмурак культурнага жыцця мазаўцаў, якія сёння ў сценах свайго цудоўнага палаца маюць багатае самадзейнае мастацтва. Наша дружба замацавана музыкай: «Марш аўтазаводцаў» на словы А. Шапава, шэраг песень на словы пэста-аўтазаводца К. Гляйхенгаўса.

Бадай, цяжка прыгадаць усе назвы са свайго песеннага спісу, тэматычна звязаныя з Мінскам. Тут — адрасаванае і трактаразаводцам, і працаўнікам «салодкай» фабрыкі («Песня пра камунарку», напісаная ў садружнасці з Е. Лось), і «Песенька мінскіх дзяцей» на вершы Э. Агняцвет... Але вяртаюся да «Песні пра Мінск», бо з ёю ў мяне, як аўтара, звязана вельмі глыбокая грамадзянская і творчая радасць, гордасць. Не першы год гучалі тут радкі: «Мой горад — герой, патрыёт». Але як сімвалічна загучалі яны, якім вялікім сэнсам напоўніліся, калі сцяг беларускай сталіцы ўпрыгожыла залатая зорка героя!

Вяртаючыся з кансерваторыі, дзе сёння працую, дамоў, я слухаю неспакойную музыку Ленінскага праспекта. Раптам думаю: недзе тут, у раёне Цэнтральнай плошчы, амаль побач з домам, плануецца станцыя метро. І калі давядзецца мне асвоіць і гэты від гарадскога транспарту, будзе права сказаць: Мінск на маіх вачах — ад конкі да метро.

ЗАПАВЕТНАЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

Курлова смертаносны пакет. І гэта мяне ўдарыць па сэрцы няўдача: бомба не ўзарвецца! Праз шэсць тыдняў стану пад пяццю і, дзякаваць богу, не буду ведаць, што тую бомбу атрымаў з рук здрадніка... Плячамі, тварам, нутром адчуваю, як б'юць майго Пуліхава раз'юшаныя гарадавыя і абывацелі — ж-жых, ж-жых... Ён вытрымае. Прыгожым і гордым ён паўстане перад судом. Ён верыць у будучыню, за якую аддае жыццё, перакананы ў яе блізкасці...

На стromaй вулачцы Берсана ступаю слядамі дарагой з маладосці легенды. Слядамі героя, пра якога напісаў для юных чытачоў. Дваццаць з невялічкім хвосцікам га-

доў — і адзін з кіраўнікоў рэвалюцыйнай буры ў нашым краі. Сын варшаўскага банкіра — і любімец рабочых мінчангаў ва ўзбунтаваным рабочым Мінску. Унтэр-афіцэр аўтамабільнай каманды — і ўпаўнаважаны на перагаворах з генералам няскінутага яшчэ кайзера... Незвычайны чалавек? Незвычайны час, у парахавым паветры якога выляляюцца такія натуры!

У назвах наогул ёсць магія. Вось добра ведаю, што Іосіф Апанскі не жыў на вуліцы, якая ўвасабляе зараз удзячнасць яму і памяць. А ўсё роўна для мяне ён прапісаны тут, і я выразаю ўяўляю, як у вокнах не знесеных яшчэ старэйшых будынін абоч вуліцы адбіваецца

яго падцягнутая постаць. У яго мяккі інтэлігентны твар, пад аквярамі стомленыя вочы. (Ніяк не выпадае ўсур'ёз заняцца і хваробай, якую падхапіў у семнаццатым — ці то ад свінцовага пылу ў нелегальнай друкарні «Правды», ці то пры тлумнай рабоце ў эшалонах з бежанцамі і ваеннапалоннымі). У горадзе яго добра ведаюць, многія сустрэчныя з ім вітаюцца — хто зычліва, а хто і насцярожана... Валянціна Мікалаеўна, жонка слаўнага чэкіста (я адшукаў яе, калі працаваў над апавесцю «Апошняя яўка»), расказвала пра дэталі арышту ў іх на кватэры ня добра вядомага Савінкава — дзяржынцы залучылі гэтага мацёрага ворага з парызскага штаба ў Мінск проста на кватэру намесніка паўнамоцнага прадстаўніка АДПУ! Дык вось Савінкаў усё лупіўся на Іосіфа Казіміравіча. Мусіць, начуўся аб ім ад сваіх хаўруснікаў, якіх засылаў за савецкую мяжу, — і от

табе маеш, убачыў сам...

Кадрамі яркай дакументальнай стужкі паўстаюць перада мной старонкі мінскай мінуўшчыны. І якая ў стужцы густая насычанасць эпізодаў! Якія крутыя павароты сюжэтаў, падзей, лёсаў!.. Той самы Савінкаў, напрыклад. Вось ён узнікае на тутэйшым далаглядзе, калі цікавіцца Пуліхам: як буйнейшая фігура сярод эсэраў-баявікоў мае дачыненне да ўцёкаў з мінскай турмы і пераправы ў Севастопаль блізкай Пуліхаву Кацярыны Ізмайловіч — ёй даручаны зама на крывавага адмірала Чухніна. А вось ён перад Апанскім і яго таварышамі ўжо не ворагам, а супольнікам чухніных ды курловых.

Рост цікавасці да гісторыі, пра які цяпер многа пішуць, магу засведчыць уласнымі ўражаннямі. Пераконваюся ў ім па тварах, па вачах слухачоў, калі расказваю пра багацце нашага ўчора дзе-небудзь у цэху ці рабочым ін-

тэрнаце. Людзі яўна адчуваюць гонар, калі нагадваю, што гэта ў Мінску пісаўся праект канстытуцыі, якую меліся прапанаваць народу дзекабрысты; што гэта ў Мінску на зыходзе мінулага стагоддзя перакладаўся на рускую мову Марксаў «Капітал»; што гэта ў Мінску тамемна выдавалася газета «Чёрный передел», за якой сачылі Маркс і Энгельс; што гэта рабочыя-мінчане набіралі ў Жэневе выданні групы «Вызваленне працы», першай марксісцкай групы Расіі... Прыгадваеш усё гэта, — і будна звыклія, знаёмыя да каменчыка ў асфальтавым покрыве вуліцы адкрываюцца па-новаму, набываюць мемарыяльную святасць.

Гэты горад — маё запаветнае. Я рады, што ён стаў паў у сэрца і табе. Калі запаветным дзеяцца з братам, яго не меншае...

Уладзімір МЕХАУ.

ГАЛОЎНАЯ БІБЛІЯТЭКА РЭСПУБЛІКІ

Хто з мінчан, ды і гасцей сталіцы не ведае гэты будынак па Чырвонаармейскай вуліцы. Вуліца хоць і ў цэнтры горада, а надзвычай ціхая. І шчыра... гэтая вельмі пасуе будынку, пра які мы збіраемся расказаць. Знаходзіцца тут Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна — галоўная бібліятэка рэспублікі, як яе называюць.

Хто ж ведае пра жыццё бібліятэкі лепей, чым людзі, якія тут працуюць. Таму ім слова:

Э. Цыганкоў, дырэктар бібліятэкі:

— Гісторыя Ленінкі пачынаецца ў 1922 годзе, калі паводле пастановы СНК БССР была адкрыта Беларуская дзяржаўная і ўніверсітэцкая бібліятэка. 14 мая 1926 года яна была рэарганізавана ў самастойную Беларускую дзяржаўную бібліятэку. Да 1941 года кніжны фонд яе налічваў ужо больш чым 2 мільёны тамоў, імі карысталіся 15 тысяч чытачоў. У час вайны бібліятэка была знішчана, будынак рэзервовага фонду і літаратура, якая знаходзілася ў ім, спалены. Але ўжо ў 1943 годзе, яшчэ да вызвалення Мінска, група работнікаў Ленінкі прынялася за аднаўленне фондаў, а ў 1944 годзе СНК БССР прыняў рашэнне аб аднаўленні Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. У 1948 годзе быў дасягнуты даваенны ўзровень па колькасці кніг. Ну, а цяпер у нас больш чым 6 мільёнаў тамоў. Да таго ж бібліятэка з'яўляецца буйнейшым захавальнікам нацыянальнага друку БССР.

Г. Анціпава, загадчык аддзела рэдкіх кніг:

— Я лічу, што наш аддзел,

калі і не самы важны, то бясспрэчна, самы цікавы. Цяжка нават пералічыць усе каштоўныя выданні, якія захоўваюцца тут. Вось паглядзіце: на гэтых старых, пажаўцелых старонках знак — сімвалічны адлюстраванні Месяца і Сонца. Гэты знак ставіў на сваіх кнігах Ф. Скарына. У нас захоўваюцца 6 яго кніг. А вось «Евангелле учыцельнае» Івана Фёдарова, аддрукаванае ім у Заблудаве ў 1568—69 гадах. А побач — рукапісныя кнігі Максіма Грэка і факсімільныя экзemplяры першых з дайшоўшых да нас рукапісных кніг XI стагоддзя. Кнігі, выданыя ў Заходняй Еўропе да 1500 года, называюць інкунабуламі. Яны таксама ёсць у нас. Сярод іх — першае выданне «Боскай камедыі» Дантэ.

Паглядзіце на гэты велізарны, багата ўпрыгожаны фаліант. Гэта самая вялікая руская кніга, даўжыня яе 90 сантыметраў, шырыня — 60. Яна была выдана на асабістаму загаду Аляксандра І. Дваранскага грамата Кацярыны ІІ цікавая тым, што аддрукавана на пергаменце. Кніг пятроўскай эпохі захавалася вельмі мала, але ў нас ёсць 10 выданняў таго часу. Гэта слоўнікі марскіх і ваенных тэрмінаў, першыя падручнікі — «Граматыка» М. Смятрыцкага і «Арыфметыка» Л. Магніцкага. Па такіх васьмі кнігах вучыўся Ламаносаў і называў іх «вратамі учыцельнага». Захоўваюцца ў нас кнігі рускага асветніка XVII стагоддзя М. І. Навікова і яго часопісы — «Живописец», «Кошелек» і іншы.

А вось маленькія аркушы з дробным неразборлівым шрыфтом. Гэта «Мужыцкая праўда»

К. Каліноўскага. У 1863 годзе ў мясечнай Беларусі гэтыя артыкулы пераходзілі з рук у рукі, зберагаліся, як самая вялікая каштоўнасць. У нас у бібліятэцы чатыры нумары гэтай газеты.

Вось першыя прыжыццёвыя выданні Маркса, Энгельса, Леніна. Першае выданне першага тома «Капіталу» і першы пераклад яго на рускую мову (1872 г.) зроблены вядомым рэвалюцыянерам Г. Лапціным. Гэтая маленькая кніжка, падпісаная Н. Ленін, «Што рабіць?», выйшла ў Штутгарце ў 1902 годзе. У нас захоўваецца таксама жэнеўскае выданне «Новага фабрычнага закона» У. І. Леніна.

І. Прылішч, загадчыца аддзела мастацтва:

— Архітэктары і журналісты, артысты і пісьменнікі, — усе яны прыходзіць сюды, на трэці паверх Ленінкі, у аддзел мастацтва. Кожнаму патрэбна дапамога — кожнаму патрэбна даведка. А даведкі мы рыхтуем самай рознаманіта. Вось некаторыя з іх, падрыхтаваныя ў мінулым годзе: «Алімпійскія гульні ад Старажытнай Грэцыі да Маскоўскай Алімпіяды-80» — для студэнта тэатральна-мастацкага інстытута; «Сабор Парыжскай божай мацеры — архітэктара, інтэр'ер, скульптура» — па заказе мастака А. Кашкурэвіча для работы над ілюстрацыямі да рамана В. Гюго; «Афармленне святочных калон дэманстрацый да рэвалюцыйных святаў» — па заказе Цэнтральнага РК КПБ г. Мінска; «Прырода ў музыцы рускіх, савецкіх і замежных кампазітараў» — для аднаго з музычных школ; «Расія. Карэя, Кітай у 20-я гады XX стагоддзя. Чыгунка «Масква

— Уладзівастан». «Афармленне свята ў Кітаі» — для здымкаў фільма «Пагаворым, браце...»; «Беларусь, Польшча, Расія, Масква, Пецярбург — быт, культура, мастацтва, XIX—XX стагоддз» — для рэжысёра і мастака фільма «Дзікае паляванне караля Стаха».

Аднак падрыхтоўка даведкаў — гэта яшчэ не ўся работа нашага аддзела. У фондах у нас больш за 10 тысяч грампласцінак, да нас часта звяртаюцца супрацоўнікі радыё, кансерваторыі. Другі год пры нашым аддзеле існуе абанемент спецыяльных выданняў па выяўленчым мастацтве — паштовок, дыяфільмаў, слайдаў, рэпрадукцый. Ім могуць карыстацца выкладчыкі, лектары.

Н. Ватацы, заслужаны работнік культуры БССР, супрацоўнік аддзела беларускай літаратуры і бібліяграфіі:

— Аддзел беларускай літаратуры і бібліяграфіі адзін з самых неабходных. Усе кнігі на беларускай мове, кнігі, выданыя на тэрыторыі Беларусі, і кнігі пра Беларусь збіраюцца ў нас. Мы трымаем сувязь з бібліятэкамі іншых рэспублік і абменьваемся з імі матэрыяламі.

У нашым аддзеле некалькі картатэк. Вось, напрыклад, тапаграфічная картатэка. Тут падобраны матэрыялы па геаграфічнай прыкмеце. Напрыклад — Віцебск, дадзеныя па яго гісторыі, геаграфіі, прыродзе.

У бібліятэцы персаналій падобраны кнігі, артыкулы пра

«М. Багдановіч. Зялёны. Яраслаў, 1909 г.»

— Трэба сказаць, — гаворыць яна, — што почырк Багдановіча ў яго асабістых дзённіках, запісных кніжках разабраць цяжка. Неабходна запрашаць дэшыфрушчыка. А тут — бачыце... Гэта пераклады Багдановіча, зробленыя ім самім. Неяк яго стрыечная сястра сказала, што не можа ацаніць вершаў Максіма, таму што не ведае беларускай мовы. Тады Багдановіч сам пераклаў для яе некалькі вершаў, сам сшыў іх у сшытак. Цяпер гэты пераклад захоўваецца ў нас... А вось фатаграфія: Максім Горкі, Адам Ягоравіч — бацька паэта — і іх жонкі. Горкі і Адам Ягоравіч былі жанаты на сёстрах Волжыных: Кацярыне Паўлаўне і Аляксандры Паўлаўне. А вось яшчэ адна фатаграфія, якая нідзе не друкавалася: Максім Багдановіч, яго сябра Крылоў і дзве дзяўчынны весела смяюцца ў аб'ектыў. Адна з дзяўчын — Аня. Ганна Рафаілаўна Кокуева. Ёй прысвечаны цыкл «Малонны» і шмат іншых вершаў.

А. Самусенка, супрацоўніца аддзела замежнай літаратуры і міжнароднага кнігаабмену:

— Нельга гаварыць пра нашу бібліятэку, не звязваючы яе з іншымі бібліятэкамі свету. Мы падтрымліваем сувязі з 180 бібліятэкамі з 31 краіны свету. Сярод іх — буйнейшыя: «Бібліятэка Наратова» ў Польшчы, Народная бібліятэка Кірыла і Мяфодзія ў Балгарыі, Бібліятэка Кангрэсу ЗША, нацыянальныя бібліятэкі Англіі, Даніі, Францыі і інш.

Н. Б. Ватацы — ветэран бібліятэкі.

дзеячаў літаратуры Беларусі, апублікаваныя ў беларускім друку і наогул, у друку краіны.

Уся гісторыя беларускай літаратуры сабрана ў нас. Тут захоўваюцца першыя выданні кніг Дуніна-Марцінкевіча, Купалы, Коласа, Бядулі, Багдановіча... Вось, паглядзіце...

Ніна Барысаўна падае тонкі сшытак з пажаўцелымі ад часу старонкамі. Роўным, дробным, каліграфічным почыркам акуратна напісана:

Абменьваемся мы, у асноўным, грамадска-палітычнай літаратурай (тэхнічнай і навуковай абменьваецца бібліятэка Акадэміі навук БССР і інш.), але некаторыя бібліятэкі, як напрыклад, «Словенска Кнігозна», якая збірае ўсе выданні славянскіх краін, набывае яшчэ кнігі па гісторыі, культуры, філасофіі, мастацкую літаратуру.

С. НЯХАМКІН.

Рыгор БАРАДУЛІН

К Н І Г А Р Ы

М. Ф. ДУВЯНЕЦКАМУ

Святло ў акне, гары —
Няхай святлее ў свеце.
Не спіце, кнігары,
Душою не гавайце.
Плыве вякоў абоз.

І кніга праз сутонні
Узводзіць да нябёс
Адкрытыя далоні.

Далоні ёй пяклі
Слязіна чулай свечкі,
Сляпыя вугалі

Кастроў сярэднявечча.

Жыла дачка святла
І, смерцю смерць прагнаўшы,
Світальная, ўзышла,
Узнёшы думы нашы.

Над кнігаю быцця
Спрадвек гібелі продкі.
Выводзіў з забыцця
Жыцця раздзел кароткі.

Араты новых дзён,
Схіліўшыся ў пашане,
Старонкі баразён

Адгортваў лемяшамі.

Лампадкаю лагоў
Гэрэла вечарніца.
Над кнігаю лугоў
Шчырэла чараўніца.

У цішыні гука-
ла
Дух зямлі адталы.
І кнігай
кнігаўка
Сама сябе чытала.

Даведнікі палян,
Дзе цесна словам зёлак,

**Раптоўнасцю баяць
Будзіць ратунку зёлак.**

Свой сам змалі тары
Шлях
на палях адлігі.
Усе мы літары
Зямлі —
Зялёнай кнігі.

Усе мы жыхары
Краіны прагнай ведаў.
Святло ў душы, гары —
Няхай світае свету!

РАБОЧЫ чалавек пачынаецца з дзяцінства. Гэтую думку Максім Купрыянавіч Мільчанін падкрэсліваў доволі часта. І тады, калі расказваў пра свае нялёгка першыя крокі ў жыццё, і калі гаварыў пра новае пакаленне рабочых, якія прыйшлі на прадпрыемства не так даўно. Не-не, ды ў ягоным голасе праслізгалі ноткі незадаволенасці маладымі. Але ж адчувалася, што гэтая незадаволенасць наўмысная, каб не кідаўся ў вочы залішні клопат аб тых зусім нішчэ дзяўчынках, якія працуюць на ягоным участку. А іх сямёра. Раней працавала дзве змены, але Купрыянавіч, як яго паважана клічуць на участку, падлічыў, што можна выконваць план і з меншай колькасцю рабочых. Пайшоў з прапановай да самога дырэктара завода Яўгена Міхайлавіча Левіна. Той падтрымаў. Праз нейкі час пераканаліся ў тым, што прадукцыйнасць працы павялічылася. А дзяўчаты атрымалі магчымасць лепш распланаваць дзень. І калі Купрыянавіч, ківаючы галавой, быццам скардзіцца сам сабе: «А ў маіх на вечарах адны танцулькі...», — ён, вядома, у душы задаволены. Ужо адгулялі некалькі вясельляў. І яму радасна бачыць, як ствараецца новая сям'я.

Калі мне на заводзе раскавалі, як Мільчанін хадзіў да дырэктара, я падумаў, што ён працуе альбо майстрам, альбо начальнікам участка, аказалася не — наладчыкам станкоў. Здавалася, што ў гэтым канкрэтным выпадку нестася логікі. Сапраўды, якое дачыненне да праблемы занятасці рабочых, лепшай арганізацыі працы мае наладчык? Высветлілася, што самае непасрэднае. Максім Купрыянавіч на складу свайго характару, па паводзінах — максімаліст. Праз гэты вольны характар і мае багата клопатаў, якіх мог бы і не мець на ягоным месцы іншы больш спакойны і падатлівы чалавек.

Вось, здаецца, якое мае значэнне, дзе на станку размешчаны пульт кіравання: справа ці злева? Пра гэта, вядома, паклапаціліся канструктары і навошта простама наладчыку ламаць галаву. Але, пэўна, на версе не думалі, што знойдзецца дзесьці вольны такі няўрымслівы максімаліст, які засумняваецца ў правільнасці інжынерных разлікаў. Мільчанін са сабе адчуў, што, калі пульт знаходзіцца злева, працаваць нязручна. А за станкам стаяць яшчэ зусім маладзенькія дзяўчаты. Пайшоў са сваёй прапановай да кіраўнікоў. Яго не зразумелі. Дробязі нейкія. Клопатаў і так хапае. На сваю рызыку Мільчанін перанёс пульт спачатку на адным станку потым на другім. Многія паціскалі плячамі: «Дзівак-чалавек». А Купрыянавіч нібы і не чуе. Яму галоўнае, каб работніцы былі задаволены. І сапраўды, кіраваць станком стала значна прасцей, ды і ніводнага выпадку траўматызму не стала. Скептыкі хоць і змоўклі, але доўга паглядвалі скоас — так і лезе чалавек на вочы. Ну была б адукацыя вышэйшая. інжынерная, а то на адной практыцы далёка не паедзеш — можна хутка мець непрыемнасці.

Чаго іншага, а гэтых самых непрыемнасцей у Мільчаніна хапала. Сам ён з добразычлівай усмешкай сцвярджае, што яны пачаліся з самага дзяцінства. Жылі Мільчаніны тады на Лепельшчыне. Сям'я вялікая — васьмю дзяцей. Вядома, жылося нялёгка. Але бацька неяк пастараўся — набыў на кірмашы швейную машыну. Калі адбыўся для Максіма гэты сапраўдны цуд, споўнілася яму ўсяго сем гадоў. «Самы небяспечны ўзрост», — як цяпер жартуе Мільчанін. А тады яму было не да жарту. Гэта сёння ў кожнай хаце і святло, і тэле-

візар, і халадзільнік, а для сям'і Мільчаніна швейная машына стала вялікім скарбам. І хоць бацька строга папярэджаў, каб ніхто з малых і блізка да яе не падыходзіў, дзе ты тут утрымаеся. Нейкая невядомая сіла штурхала хлопчука ў заветныя куткі, дзе стаяла машынка. Нейка падшоў, пагладзіў рукой, незаўважна адкруціў адну шрубку, другую, а калі спахаліўся — было ўжо позна. Добра яшчэ, што бацькоў не было. Амаль да самага вечара збіраў гэтую няшчасную машыну і ўсё ж такі яна працавала.

перайшоў у пяты клас. Займаўся па хатах, бо немцы спалілі школу. Яму заўсёды не хапала часу. Днём вучыўся, а вечарам працаваў. Плавалі з падлеткамі дошкі, адвозілі да ракі, а вясной, калі прыходзіла вялікая вада, сплаўлялі лес у Лепель на фабрыку, якую жартам ахрысцілі з-за хрыплага гудка «Буддваром». Летам касілі сена. Вось адкуль у Купрыянавіча гэтае «рабочы чалавек пачынаецца з дзяцінства». І не мае значэння, дзе ты працуеш: у калгасе ці на прадпрыемстве. А на Мінскі трактарні Мільчанін прыйшоў у

— Ну вось што. Разбіраць аргрэгаты ты навучыўся. Цяпер навучыся збіраць...
Пазней ужо даведаецца Мільчанін, што механік і сам прыкладваў да гэтага трафейнага станка руку, але ў яго нічога не атрымалася. А ў той момант ён зразумеў, што можна спадзявацца на свае сілы. Гэты выпадак, напэўна, і стаў для яго той сапраўднай рысай адліку, калі чалавек вучыцца пераадоўваць сябе, падмацаваць вышэй за абставіны. Праз год на гэтым самым трафейным станку Мільчанін ужо выконваў работу, за якую не заў-

прыянавіч. Ды і не мог не перажыць, бо ніколі не шукаў лёгкай дарогі, заўсёды хварэў за справу душой. Бывала, што-сьці не атрымлівалася, але, калі ён адразу не мог разабрацца ў нейкай з'яве, ніколі не забываў пра яе. Некалькі гадоў таму назад на участку ўстанавілі такарныя паўаўтаматы. Мільчанін ім узрадаваўся: дзяўчатам на іх будзе працаваць зручней, чым на звычайных станках, ды і прадукцыйнасць працы, безумоўна, павысіцца. Аднак аказаліся гэтыя паўаўтаматы з таямнічым дэфектам: няўдала быў сканструяваны гідразаіскі. Праз пэўны тэрмін эксплуатацыі павіліся дэфіцытныя падшыпнікі. Толькі замяніў, як ужо трэба ставіць новы. Механік не вытрымаў, гаворыць:

— Дык мне вагонамі трэба гэтыя падшыпнікі вазіць. Адны страты для прадпрыемства. Чым такая работа, хай яны лепей стаяць, як помнікі безгаспадарчасці...

Вядома, са злосці так сказаў, бо потым яшчэ доўга ад станкоў не адыходзіў, ламаў галаву, як выправіць гэты дэфект. Думаў і Мільчанін, але нічога такога, што заслужыла б увагу, у галаву не прыходзіла. Пасля работы ён прыносіў з бібліятэкі тэхнічную літаратуру, заседжваў да святання, аднак адказу на пытанне так і не знайшоў. Амаль два гады цягнулася гэтае выпрабаванне на цярылівае. І, як усё невядомае, адгадка аказалася вельмі проста. Нейка Купрыянавіч майстраваў на кухні, узяў электрадріль. Пачаў ставіць свердзел і раптам калынула здагадка: «А што, калі замест гідразаіску паставіць звычайную цапгу». Падумаў і сам спалохаўся сваёй здагадкай. Няўжо ўсё так трывіяльна. (Вельмі Мільчаніну падабаецца гэтае слова). Не вытрымаў, ноччу пабег на завод. Паставіў цапгу, зрабіў яшчэ тое-сёе. Раніцай паказаў удасканаленне інжынерам.

— Нічога з гэтага не выйдзе, — было аднадушнае заключэнне.

Іх зразумець было можна, бо над станком працавалі ў канструктарскім бюро, ён праходзіў выпрабаванні, а тут нейкая цапга вырашае справу, Мільчанін не пакрыўдзіўся. Проста ўключыў станок у работу. Спачатку працаваў сам, а потым, калі пераканаўся, што паўаўтамат дзейнічае надзейна, паставіў да яго дзяўчыну. Гэты станок і сёння падае свой голас у рабочай песні участка.

У Максіма Купрыянавіча амаль няма вольнай хвіліны. На кніжных паліцах разам з працамі вядомых вучоных — творы мастацкай літаратуры. А калі надыходзіць водпуск, адпраўляецца ў турыстычнае падарожжа. Пра ягонае вандрунае жыццё лепш за ўсё расказваюць фотаздымкі, якія ён робіць сам. Тут і Цюмень, і Волга, і Ленінград. Словам, жыццё, якому можна па-добраму пазайздросціць. І яшчэ Максім Купрыянавіч вельмі любіць дзіцяе. Вернецца з работы, абавязкова адразу возьме на калені ўнука.

— Раскажы казку, — лашчыцца той.

— А вось казак я і не ведаю, — гладзіць па валасах хлопчыка Купрыянавіч і ягоныя вусны кранае пяшчотная ўсмішка. — Хочаш, я табе лепей раскажу пра завод, пра тое, як людзі робяць машыны?

— Хачу, — трохі расчаравана ўздыхае ўнук. А Мільчанін быццам гэтага і не заўважае. Паволі расказвае пра дзяўчат, якія працуюць разам з ім, пра тое, як сам прыйшоў на завод. І ягоныя вочы, здаецца, асвятляе нейкае дзіўнае святло. Так бывае, калі чалавек нешта адкрыў для сябе заветнае і шчодрое. У гэтым увесць Купрыянавіч — рабочы чалавек.

Алесь КРЫГА.

НЕПАДАТЛІВЫ

НАРЫС

— З таго помнага дня я зрабіў два вывады, — смяецца Мільчанін. — Першы, што вельмі цікава канструяваць, а другі — ніколі не кранаць чужога.

Цяпер у Максіма Купрыянавіча на участку амаль дваццаць станкоў, якія ён абслугоўвае, і няма ніводнага, дзе б ён нешта не ўдасканаліў. Многае з таго, да чаго ён дадумаўся сам, сёння сустракаецца ў серыйных станках. Так што, як кажучы, галава ў Купрыянавіча светлая. Самае галоўнае, ад сваёй творчасці ён не мае нейкіх матэрыяльных здабыткаў. Не афармляў сваё ўдасканаленне як рацыяналізатарскія прапановы, не дабіваецца пэўных выгодаў. Яму прыемна працаваць для людзей, для сваіх дзяўчат, якія прыходзяць на работу і шчыра яму ўсміхаюцца:

— Добрай раніцы, Купрыянавіч!

А ён быццам чымсьці незадаволены. Пакірае галавой і зноў пройдзецца паміж станкоў. Як вопытны дырыжор, прыслухоўваецца, ці няма ў роўным дыханні фальшывай ноты. А дзяўчаты і не ведаюць, што прыйшоў Мільчанін на завод яшчэ гадзіну таму назад. Апрабаваў усё і станкі, праверыў інструмент. Не ведаюць і таго, што лёг ён далёка за поўнач, бо засела ў галаве, нібы стрэмка, адна ідэя, якую трэба яшчэ праверыць.

Вядома, не ўчора і не сёння Максім Купрыянавіч стаў сапраўдным майстрам, але характар рабочага чалавек загартоўваў з дзяцінства. Пад дажджом, у мороз, у завіруху некалі хадзіў ён у пачатковую школу, якая была ад хутара амаль за дзесяць кіламетраў, але не прапусціў ніводнага ўрока, ніколі не спазніўся. І не ягоная віна, што давалося спыніць заняткі. Пачалася вайна. Старэйшыя браты пайшлі на фронт, а Максім Купрыянавіч застаўся з бацькамі ў акупаваным. Шмат горкага, пакутлівага перажыў ён за гэтыя гады. Бачыў, як займаліся полымем хаты, як катавалі і здзекаваліся з людзей, жыў з бацькам у зямлянцы, куды перабраўся жыццём. А ў шаснаццаці гадоў, калі ўжо па ўзросту сённяшнія хлопчыкі і дзяўчынкі стаяць на выпускным парозе,

пяцьдзят першым, калі яшчэ з галоўнага канвеера не сышоў юбілейны трактар «Беларусь». За плячамі засталіся нялёгка крокі ў самастойнасць, служба ў арміі, а наперадзе ляжала нязведаная дарога, ухабістая і доўгая.

Накіравалі Мільчаніна ў кавальскі корпус. Першае, што ўразіла яго на заводзе, калі ён прыйшоў на змену, гэта тое, што стругаў метал. Цяпер Купрыянавіч пасмейваецца са свайго найўнага здзіўлення, а ў той дзень не верыў вачам. Але жыццёвая загартоўка і тут дапамагла. Праз месяц вучань падшоў да начальніка аддзялення Уладзіміра Аляксеевіча Фенаменава. Сказаў, як гэта ён умее, без прадмовы:

— Хачу працаваць самастойна.

Вучнёўскі тэрмін вядомы: тры месяцы. Здаецца, што чалавеку трэба: грошы ідуць, набіраецца патроху ведаў. А тут адразу як паставіў ультыматум. Фенаменаў толькі развёў рукамі.

— Дзе ж я табе станок знайду? Пачакай трохі.

— Няма мне калі чакаць, — адрэзаў Мільчанін.

Ці то начальніку спадабалася настойлівасць, ці то захачеў выпрабаваць хлопца, але ён раптам памякчэў.

— Добра, — згадзіўся Фенаменаў, — будзе табе аргрэгат. Ды такі, што пачуаеш патыліцу.

Прывёў Мільчаніна да трафейнага станка, на якім ніхто не працаваў, і сам у задумненні пачухаў патыліцу:

— Вось якая справа. Станок не дзейнічае, але ж паспрабуй яго запусціць.

Не ў характары Купрыянавіча адступанца ад свайго. Але тут узяло сумненне: ні інструкцыі няма, нават і надпісаў не прычэпаеш. Сёння толькі можна сабе ўявіць, якія трэба былі прыкладзі намаганні, праявіць прыродную кемлівасць, каб ажывіць станок. Сам зрабіў аўтаматычную падачу замест ручной, замяніў некаторыя дэталі, але станок, як на тое ліха, працаваць і не думаў. Не вытрымаў Купрыянавіч, як кажучы, наступіў сваёй песні на горла, і пайшоў за дапамогай да механіка. Той выслухаў просьбу, усміхнуўся:

сёды адважваліся ўзяцца і вопытныя стругальшчыкі.

Калі на трактарным стварылі філіял — завод спецыяльнага інструменту і тэхналагічнай аснасткі, Максім Купрыянавіч перайшоў працаваць туды. У самой назве прадпрыемства ўжо было бачна поле для творчасці. Яму прапанавалі ўзначаліць участак прэс-форм. Работа была новая, незнаёмая. Кожны дзень ставіў перад ім пытанні, на якія трэба было неадкладна знайсці адказ. Ішоў на работу ў прыцемку і вяртаўся дадому позна вечарам. Інакш ён працаваць не мог, стараўся нагнаць час, які згубіў у дзяцінстве. Да рабочых ставіўся прыныпова. За парушэнне дысцыпліны, неахайнасць пытаў строга. Амахайнасць пытаў строга. Амагарам лёгкага жыцця такі падыход да справы не спадаваўся. Пачалі пагаворваць, што ў Мільчаніна няма адукацыі, якая павінна быць у начальніка ўчастка, вольны ён і закручвае гайкі. І гэта быў першы і апошні выпадак, калі Купрыянавіч адступіў ад свайго. Дзесьці ў глыбіні душы ён разумеў, што рана ці позна яму давядзецца пераходзіць з участка, што рабочыя ў чымсьці маюць рацыю: сапраўды тэарэтычных ведаў у яго малавата. А яшчэ вельмі цягнула на творчую работу. «Ну які з мяне адміністратар?» — думаў Купрыянавіч. І хоць начальнік цэха доўга ўгаворваў Мільчаніна застацца, даказваў, што пад ягоным кіраўніцтвам участак значна палепшыў работу, вымушаны быў скарыцца перад непакіснасцю Купрыянавіча. Ведаў, слова ў таго моцнае. Так і стаў Мільчанін наладчыкам.

Дзесьці апошніх гадоў прамільнігулі — і няма. Работа прадпрыемства эксперыментальная. Выпускаецца інструмент па спецыяльных заказах, а гэта значыцца, што заўтра ўчастак можа асвойваць новы від прадукцыі. Ды і станкі прыбываюць часам не серыйныя, а вопытныя. І характар у гэтых аргрэгатаў наравісты. Толькі выявіў адзін нейкі недахоп, як ужо заяўляе пра сябе іншы. Але ж што можа быць прыемней для чалавек, які нешта адкрыў для сябе невядомае, перадаў вопыт людзям. Такія пачуцці перажыў і Ку-

НАША ПАДАРОЖЖА па алімпійскіх аб'ектах беларускай сталіцы, бадай, лепш за ўсё пачаць з добра знаёмага ўсім мінчанам стадыёна «Дынама», дзе будучы праходзіць гульні адной з падгруп алімпійскага футбольнага турніра.

...Узняліся над чашай сталіцы стадыёна 16 жалезабетонных апор. Ракочущы самазвалы, успыхваючы агні электразваркі, пазволяе вежам вяртаць край, узнікаючы чарговую канструкцыю. Гэта працуюць будаўнікі вытворча-мантажнага камбі-

— Рэканструіруецца толькі заходняя трыбуна?

— Зараз добраўпарадкаваецца тэрыторыя ўсяго стадыёна: пашыраюцца існуючыя ўваходы, будуюцца новыя — з вуліцы Ульянаўскай, узводзяцца шырокія і зручныя лесвіцы, якія злучаць верхняе і ніжняе палотны стадыёна. На месцы тэнісных кортаў і гарадошных пляцовак уздоўж вуліцы Кірава будуюцца паўпадземныя стралковыя пір і іншыя збудаванні. Уздоўж усходняй граніцы ўчастка на месцы былога Стадыёнага праезду праклад-

Камсамольскага возера. Тут нядаўна будаўнікі БУ-8 трэста № 4 увялі ў строй спартыўны комплекс Белсавета «Дынама» па падрыхтоўцы алімпійскага рэзерву. Комплекс спраектаваны ў інстытуце Мінскграмадзяніпраект архітэктарам С. Філімонавым і інжынерам Г. Пятруковічам. Давайце зойдзем пад яго-скляпенні. Тут мы бачым дзве зблакіраваныя спартыўныя залы і лёгкаатлетычны манеж з беговай дарожкай. Залы і манеж злучаны паміж сабою агульным вестыбюлем.

Адна са спартыўных залаў — фехтавальная, другая — гімнастычная. Абедзве абсталяваны неабходным спортінвентаром.

Спадабаецца юным спартсменам і арэна лёгкаатлетычнага манежа. Яна пакрыта спартаманам. Акрамя дарожак у манежы, ёсць пляцоўкі для скачкоў у даўжыню, вышыню, з шастом, штурханія ядра. Арэна насычана разнастайным трэніровачным спортінвентаром. У манежы ёсць таксама каментарская будка і балкон-трыбуна на 500 месц.

Да Алімпіяды-80 з'явіцца шэраг цікавых спартыўных збудаванняў у наваколлях Мінска. У першую чаргу хочацца назваць самую буйную ў рэспубліцы залу-манеж (яе памер амаль роўны футбольнаму полю), якая будуюцца цяпер у беларускім спортлагеры Стайкі. Тут можна будзе праводзіць спартыўныя практычныя па ўсіх відах спорту. Зала-манеж таксама спраектавана ў інстытуце Мінскграмадзяніпраект (аўтары праекта — архітэктары П. Пугач, У. Машукоў, інжынеры - канструктары Г. Пятруковіч, Г. Кашчанка).

Незвычайнае інжынернае вырашэнне залы. Тут упершыню ў Беларусі для спартыўных збудаванняў у якасці нясуцых канструкцыйных пакрыцця прыменены клеадраўляныя аркі. Гэта знізіла працаёмкасць будаўніцтва і дало вялікую эканомію металу. Узводзіць залу-манеж будаўнічае ўпраўленне № 5 трэста № 1.

Па праву ганарацца беларускія спартсмены алімпійскім спартыўным комплексам па біятлону ў Раўбічах, што паблізу Мінска. Комплекс спраектаваў інстытут Белгіпрагандаль. Аўтары праекта архітэктары В. Аладаў, С. Неўмывакін, інжынер - канструктар М. Гордзін, тэхнолаг М. Мядзведзеў пры ўдзеле архітэктараў

У. Крывашэева і А. Быкоўскага. Яны ж спецыяльна для Алімпіяды спраектавалі ў Раўбічах універсальную спартыўную залу, дзе могуць праводзіцца спаборніцтвы і трэніроўкі па розных відах спорту. Зала ўдала ўпісана ў рэльеф. Яна вельмі светлая, прасторная. Побач — 30-метровая вежа для тэлебачання. Будаўніцтва заканчвае ўпраўленне № 5 трэста № 1. Аб'ект будзе ўведзены ў лік дзеючых у канцы гэтага года.

У дні Алімпіяды Мінску прадстаіць прыняць не толькі спартсменаў і афіцыйных асоб, але і мноства савецкіх і замежных турыстаў. Да 1980 года ўвойдзе ў строй яшчэ адна гасцініца Усесаюзнага акцыянернага таварыства «Інтурыст» — «Планета» (інстытут Белдзяржпраект, архітэктары Г. Бенядзіктаў, У. Начараў, Т. Раманоўская, інжынеры В. Кантаровіч, Г. Данчык). Яна ўпрыгожыць Паркавую магістраль. Будаўнікі з БУ-34 трэста № 7 ужо ўзвялі 12-павярховы корпус, цяпер заканч-

— нумары туркласа. У гасцініцы будзе абсталявана фінская лазня «сауна» з буфетам. Скараены камфартабельныя ліфты паставіць Фінляндія.

На высокім мастацкім узроўні будучы аформлены інтэр'еры грамадскіх памяшканняў. Гэтую адказную работу выканае мастацка-вытворчы камбінат Мастацкага фонду БССР. Інтэр'еры распрацоўвае аўтарская група Мастацкага фонду пад кіраўніцтвам архітэктара Л. Каджар.

Наша падарожжа па алімпійскіх аб'ектах Мінска падыходзіць к канцу. Таму хацелася б пазнаёміць чытачоў з яшчэ адным аб'ектам, які знаходзіцца за межамі сталіцы, але мае прамыя адносіны да яе. Гэта шаша Брэст — Масква. Менавіта па ёй асноўны патак аўта турыстаў накіруюцца ў Мінск і сталіцу Алімпіяды — Маскву. Архітэктары інстытута Белдзяржпраект паклапаціліся пра тое, каб усе збудаванні аўтамагістралі прынялі сучасны і прыгожы выгляд. Яны распрацавалі альбом «Добраўпа-

АРХІТЭКТАРЫ — АЛІМПІЯДЗЕ-80

ната «Мінскбуд», Ремонтна-будаўнічага трэста № 1, Упраўлення дарожна-маставога будаўніцтва і добраўпарадкавання г. Мінска.

Але раней за будаўнікоў на стадыёне пабывалі праекціроўшчыкі - архітэктары Л. Гельфанд, М. Гаўхфельд, Ю. Спеціўцаў, канструктары А. Бараноўскі, Г. Родзікаў, А. Эльтэрман з інстытута Мінскпраект. Кіраўнік аўтарскага калектыву — заслужаны архітэктар рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Баткоўскі часта бывае на будаўнічай пляцоўцы, дзе назірае за ходам работ. У час аднаго з такіх наведванняў мы пагутарылі з ім.

— Сяргей Барысавіч, раскажыце, калі ласка, як будзе выглядаць стадыён у 1980 годзе?

— Рэканструіруецца галоўным чынам заходняя частка стадыёна. Тут будуюцца новая дадатковая трыбуна — другі ярус, дзе размесціцца каля 7 тысяч чалавек. Пасля рэканструкцыі стадыён зможа змясціць больш за 50 тысяч гледачоў. Пад новай трыбунай будуюцца размяшчацца шматлікія ложы, каментарскія кабіны, абслугоўваючыя і тэхнічныя памяшканні. І ўсё гэта ў тры ярусы, адзін з іх, самы вялікі, пад зямлёю. Па нашай задуме, гэтая трыбуна зменіць аблічча стадыёна, але не парушыць гарадскога ансамбля.

ваецца пешаходны бульвар. Па праекту інстытута Белжылпраект вядзецца таксама капітальны рамонт астатніх трыбун.

— Алімпіяда — толькі эпізод у жыцці стадыёна, а як ён будзе мадэрнізавацца далей?

— Абсталяванне стадыёна будзе адпавядаць усім патрабаванням любых спаборніцтваў. У зоне фінішу ля заходняй трыбуны будуюцца падземныя памяшканні, якія аблегчаць правядзенне і судзейства лёгкаатлетычных спаборніцтваў любога класа. На стадыёне вырастуць чатыры 60-метровыя асветляльныя мачты з новымі пражэктарамі. Штучная асветленасць павялічыцца ў 10 разоў, што дазволіць весці са стадыёна тэлеперадачы ў каляровым адлюстраванні.

У субпрэс-цэнтры для 200 савецкіх і замежных журналістаў будзе 5 пастаянных і 18 часовых тэле- і радыёкаментарскіх кабінаў, міжнародны перагаворны пункт тэлефоннай і тэлетайпнай сувязі, прэс-бар. Пасля Алімпіяды тут мяркуецца размясціць кафэ. Сёння скульптары і архітэктары працуюць над дэкаратыўна-манументальным афармленнем глянцэльна-спартыўнага комплексу стадыёна. Адным словам, стадыён «Дынама» і ў архітэктурным, і ў тэхнічным плане зазнае значныя змяненні...

Далей наш алімпійскі маршрут праляжа да любімага месца адпачынку мінчан —

Такім стане стадыён «Дынама».

ваюць аддзелку фасадаў і інтэр'ера.

Што будзе ўяўляць сабою новая гасцініца? Першыя два паверхі — грамадскага прызначэння, астатнія — жыллёвыя. На першым паверсе размесціцца галоўны вестыбюль, сэрвіс-бюро, служба парцье, кафэ на 120 месцаў і служба бытавога абслугоўвання. На другім будзе знаходзіцца рэстаран і бар. Чатыры залы рэстарана аддзелены ад адной рассоўнымі перагародкамі. Пры неабходнасці яны хаваюцца і атрымліваюцца адна агульная зала на 600 пасадачных месцаў. Рэстаран будзе абсталяваны ўстаноўкамі для кандыцыянавання паветра.

На жылых паверхах размесціцца адна-, двух- і трохмесныя нумары, а на 12-ым паверсе

радкаванне трасы Брэст — Мінск — Масква на тэрыторыі БССР» (галоўны архітэктар праекта Э. Вішнеўская, архітэктары Г. Бокун, Л. Здановіч, І. Леснякова, мастакі-канструктары В. Бартлаў, С. Сінельнікаў). Гэты альбом уключае ў сябе малыя архітэктурныя формы і элементы добраўпарадкавання для абсталявання населеных пунктаў і збудаванняў у раёне аўтамагістралі.

Алімпіяда-80 не за гарамі. Сёння ўсе намаганні праекціроўшчыкаў і будаўнікоў накіраваны на тое, каб здаць алімпійскія аб'екты ў тэрмін і з высокай якасцю. Усе, хто наведае Мінск у 1980 годзе, павінны павесці добрую памяць аб традыцыйнай беларускай гасціннасці.

Іосіф ЕСАКОЎ.

ДА СУСТРЭЧЫ СА СВЯТАМ

Свята працягваецца дні, а горад рыхтуецца да яго месцы. Ужо з красавіка пачаліся работы па рамонту і афарбоўцы фасадаў будынкаў. Прычым гэта не проста работа па рамонту і некааторае асвятленне афарбоўкі. Да свята хочацца бачыць горад пераўтвораным, хочацца убачыць яго ў новым убранстве. У прыродзе нас прыгнятае аднастайнасць, плоскі, аднолькава афарбаваны пейзаж і, наадварот, разнастайнасць рэльефу, колеру, зялёнага — радуецца вока, як напрыклад, чудаўна залатая восені, барвовыя, жоўтыя кроны клянаў, жоўтыя лісты на тратуарах і газонах.

Гарадское асвроддзе падпарадкоўваецца тым жа прыныцыпам. Ідэя ан-

самблеясці, якая разумеецца памылкова, у колеры, налі ўсе будыны, што суседнічаюць адзін з адным, вытрымліваюцца ў адзінай колеравай гаме, у асноўным прыглушанай, прыялі да шэрацы і аднастайнасці гарадскога пейзажу ў Мінску.

Змена колеравай тэнальнасці асобных гарадскіх ансамбляў дазваляе як бы зноў глянуць на прывычныя плошчы і вуліцы горада. Вялікая работа праведзена па рамонту і афарбоўцы фасадаў ансамбля плошчы Перамогі. Колеравая будова плошчы, застаючыся ў цэлым традыцыйнай, узмоцнена: выявілася архітэктурна-фасадаў дамоў з вежамі, размешчаных на баках бульвара, дзякуючы ды-

ферэнцыраванаму колераваму вырашэнню. Абнаўляецца аў заводская плошча, замест змрочнага шэра-зялёнага каларыту ўзнікае жыццерадасная гама карычнева-зялёных, жоўтых, белых тонаў.

Квартал адна-двухпавярховых дамоў, размешчаных на вулгу вуліцы Горкага і набярэжнай ракі Свіслач, зараз, налі знесены стары будынак лазні з пральняй на безразе рэчкі, стаў добра бачны з вуліцы Горкага і Парнавай магістралі.

У блізкай будучыні гэты квартал будзе рэканструіраваны як адзін з многіх захаваных узораў забудовы старога Мінска, а зараз вядзецца афарбоўка фасадаў гэтых дамоў з пральняй, характэрнай для старога горада. Вопыт гэтай афарбоўкі будзе ўлічаны ў будучым пры рэканструкцыі квартала. Святочнае убранства горада — гэта не толькі свежаафарбаваныя фасады — ён складаецца з

многіх кампанентаў і з'яўляецца вынікам працы тысяч працоўных горада самых разнастайных прафесій.

Не можа быць свята без святла, без рознакаляровых агнёў, ілюмінацыі.

Падсвеціцца аркі дамоў на Ленінскім праспекце, каланады, якія звязваюць жылыя дамы на плошчы Перамогі і вежкі гэтых дамоў, фасады будынкаў Дома ўрада, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Палаца прафсаюзаў. У цёмнае снежаньскіх вечараў прыгожа будучы выгляд прыгожыя дамы мікра-раёна Усход, кароны завяршэнняў 14-павярховых жылых дамоў на Партызанскім праспекце, будынак опернага тэатра, вежы дамоў Прывазскай плошчы.

Вітаючы гасцей Мінска, загарачацца светлавая лозунгі на будынках Прывазскай плошчы, плошчы аэрапорта, на Партызанскім праспекце.

У комплексе светлавога афармлення горада газасветлавая рэклама магазінаў адгрывае адну з галоўных роляў. Без іх ацэнкі яе рознакаляровых агнёў вуліцы горада па вечарах выглядалі б цёмна і змрочна. Да дзён юбілею рэспублікі абнавіцца вялікая колькасць рэкламных устаноў на Ленінскім праспекце.

На будынку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта плануецца ўстаноўка светлавога электроннага табло, якое будзе выконваць функцыю дэкаратыўна-афарміцельную і інфармацыйную. Да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі закончыць работу па манументальна-мастацкаму афармленню комплексу 16-павярховых жылых дамоў у мікра-раёне Усход-1 Мінскі мастацка-вытворчы камбінат. Гэта адна з самых буйных работ беларускіх мастакоў-манументалістаў у Мінску — добры падарунак сталіцы рэспублікі да юбілею.

Падыходзіць да канца і работа над помнікам М. І. Калініну. Ён будзе ўстаноўлены на плошчы яго імя.

Усё, пра што тут гаварылася, хоць і з'яўляецца падрыхтоўнай да свята, аднак на сутнасці свайго не ўяўляе сабой чыста святачнага афармлення. Работа над эскізамі ўласна святачнага афармлення горада вядзецца даўно. У ёй прымалі ўдзел мастакі і архітэктары мінскіх праеантны інстытутаў. У кніжні ў фае Палаца спорту была арганізавана выстаўна эскізаў святачнага афармлення цэнтральных плошчаў, вуліц, раёнаў горада. Было прадстаўлена каля 200 планшэтаў з эскізамі і макетаў.

Выстаўна была разглядана і абмерывана гарадской камісіяй, а зараз па ўсім горадзе разгарнулася работа па ажыццэўленні задуманага ў эскізах.

А. ТКАЧУК, галоўны мастак горада.

ДОМ НА СКРЫЖАВАННІ

У кожнага з нас ёсць мясціна, з якой нельга развітацца. Пакідаеш на месяц-другі, а сілуэты гмахаў і дрэў, выхаджання і змерання вуліцы, завулкі, алеі, знаёмыя твары ўвесь час застаюцца з табой. Не толькі на карце памяці—у штодзённых думках, клопатах, адчуваннях... Бо з імі тысячамі жывых карцінаў сплятаецца твой лёс, бо іх дарагія сэрцу прыкметы сталі апорай душы, неад'емнай часткай твайго існавання.

Для мяне гэта Мінск. Горад студэнцкай маладосці. Горад, з якім звязана ўсё, чым багата мае жыццё,—праца, творчасць, любоў. Тут я ўпершыню ступіла на прафесійную сцэну, тут нарадзіліся мае сыны, тут зніталіся ў спадзяванні боль і радасць. У юныя гады, калі я марыла стаць актрысай, мне здавалася, што галоўнае — гэта трапіць у святло рампы, сустрэцца з гледачом, атрымаць і сыграць запаветную ролю. Прышла акцёрская сталасць, і я зразумела, што тэатр не здарэнне, не якасыці шчаслівая прыгода, а пастаянная злітнасць з мастацтвам, якому ты служыш. І важна не проста час ад часу сустракацца з гледачамі, а скрозь дзень прыдзі, быць разам з імі. Памятаць, бачыць іх, каб яны ў сваю чаргу памяталі, бачылі цябе. Каб мы заўсёды чакалі сустрэчы і маглі спадзявацца на ўзаемнасць.

Глядзельная зала — гэта мноства непадобных твараў, характараў, настроў, гэта шырокі і разнастайны спектр светаадчування. Гэта, нарэшце, безупыны рух — ад спектакля да спектакля, ад прэм'еры да прэм'еры. Ці можна разлічваць на трывалы і зацікаўлены кантакт з гледачом, калі ён штове-

чар мяняе сваё аблічча? Можна. Мы, артысты купалаўскай сцэны, зноў і зноў пераконваемся ў тым, што нас акружаюць сотні адданных сяброў, тысячы сапраўдных тэатраляў і тонкіх знаўцаў драматычнага мастацтва.

...Павольна загасае люстра, расхінаецца заслона, ажываюць тэатральныя падмошкі. Акцёры забываюцца на ўласныя імёны, праблемы, хатнія справы, над імі пануе магічная сіла сцэнічнага дзеяння. Мы не забываем, аднак, зірнуць у залу. Учора бачыла сярод гледачоў старых знаёмых: «анадэмікаў», супрацоўнікаў навукова-даследчага інстытута. Сёння да нас прыехалі падшэфныя з Маладзечаншчыны — выдатныя хлеббарбы, цудоўныя, душэўныя людзі. А заўтра... Заўтра зноў за нашай іграй будуць сачыць дзесяткі уважлівых, насцярожаных і зычлівых вачэй. Гэта сапраўды істотна і дорага для творчага калектыву, калі ёсць людзі, якія ўспрымаюць вынікі яго працы не фрагментарна, не ад выпадку да выпадку, а цэласна, знітавана, у жывой паслядоўнасці мастацкіх задум і здзяйсненняў. Цудоўна, калі ведаеш, што нехта разам з табой перажывае твае няўдачы і поспехі, верыць табе і чакае. Цярпліва чакае новых тэатральных афіш, таленавітых пастановак, удалых акцёрскіх работ.

Мінскія артысты могуць ганарыцца тым, што яны маюць шчырых паклоннікаў і ў родным горадзе і за яго межамі. Мы выступалі ў Маскве і Львове, Ленінградзе і Адэсе, Кіеве і Кішынёве, і нярэдка гублялася адчуванне гастроляў: быццам усё адбываецца ў сябе, дома, і, скажам, «Трыбунал» А. Макаёнка ці «Характары» В. Шукшына іграюцца ў сценах купалаўскага тэатра альбо ў Палацы культуры трактаразаводцаў. Так «сінхронна», дакладна рэагавала зала на дасціпную рэпліку, на драматычныя павароты ў лёсе герояў, на закладзеную ў тканіну твора неспакойную і значную думку.

Мы разумеем, што цёплы прыём, які нам аказваюць пад час гастрольных паездак, — гэта, перш за ўсё, даніна глыбокай павагі да мужнага і таленавітага беларускага народа, да горада-героя Мінска, які змагаўся і выстаяў у дні фашысцкай навалы, каб адрадіцца з руін і папаліскаў і паўстаць як жывое сцвярджанне непахіснай моцы чалавечага духу! І разам з тым, сустрэнаючыся з новымі гледачамі, мы бачым, з якой цікавасцю і душэўным давер'ем успрымаюць яны наша мастацтва. Сёння майстроў беларускай сцэны ведаюць усюды, дзе пабывалі нашы афішы, куды прыходзіць кінафільмы і тэлевізійныя пастаноўкі з удзелам мінскіх і віцебскіх артыстаў. Ведаюць і любяць.

Колькі разоў да мяне падходзілі незнаёмыя людзі і пыталіся, над якімі ролямі працуе зараз Леанід Рыгоравіч Рахленка, што цікавага і новага абяцаюць гледачу Здзіслаў Францавіч Стома, Стэфанія Міхайлаўна Станюта, Галіна Клеменчыўна Макарава... Гэта было ўдалечыні ад дома, і мне раптам уяўлялася, што невялікая зала нашага купалаўскага тэатра ўмяшчае ў сябе дзесяткі гарадоў і вёсак, раскінутых на неабсяжных прасторах краіны. І мы адказваем перад усімі, хто дорыць нас увагай, чулаццю, сваім душэўным клопатам!..

Не раз даводзілася думаць над тым, як ствараецца «імя» тэатра, што забяспечвае яму любоў і прызнанне шырокай публікі. Высокі прафесіялізм? Тэхніка і культура акцёрскай ігры? Так, безумоўна, патрэбна школа, якая выходзіць нас эстэтычна, узбройвае сакрэтамі рамяства, дае напрамак для развіцця прыродных задаткаў. Мінскія артысты не могуць паскардзіцца на сваіх настаўнікаў. Шлях у прафесію мы пачыналі пад кіраўніцтвам такіх выдатных педагогаў, як К. М. Саннікаў, Д. А. Арлоў, А. І. Бутакоў. Нас, аднак, вучылі не толькі сцэнічным прыёмам. І ў час вучобы, і ў гады прафесійнага станаўлення мы авалодвалі галоўнымі ісцінамі жыцця, без якіх немагчыма сапраўднае мастацтва. Гэта — вернасць вытокаам, пачуццё інтэрнацыянальнага братэрства савецкіх людзей, дзейсная чалавечнасць, якая з'яўляецца сутнасцю нашага камуністычнага ідэалу.

Мне ніколі не забыць спатканне з мележаўскай Ганнай. Чым мяне пакарылі і захапілі «Людзі на балодзе»? Невычэрпным багаццем народных характараў, непараўнальнай трапнасцю роднага слова, жыццёвай праўдай. Колькі тут самабытнага, незапыханага, беларускага!.. Нашы літаратуразнаўцы і тэатральныя крытыкі не раз абмяркоўвалі і спрачаліся, дзе шукаць нацыянальную самавітасць мастацкага твора, у якіх «зрэзах» і асаблівасцях яго паэтычнай тканіны яна жыве. Змест і вобразы рамана «Людзі на балодзе» пераконваюць у тым, што народнасць выяўляецца не толькі ў знешніх рэаліях падзей — пейзажы, рэчах, прыметах штодзённага побыту, а перш за ўсё ў канкрэтна-гістарычным псіхалагізме чалавечых паводзін. Калі знаёмішся з куранеццамі, адчуваеш, што перад табой не спісаная аднекуль сацыяльная формула, а жывыя людзі са сваім мінулым, са сваімі адвечнымі страхамі і надзеямі, са сваім разуменнем новай рэвалюцыйнай явы. І таму так па-свойму гацяць яны грэблю ў заўтрашні дзень.

Наша краіна жыве інтэнсіўным духоўным жыццём. Выдатна сказаў Леанід Ільіч Брэжнеў, што які алмаз пераліваецца шматколёрнымі гранямі, так і адзінства нашага народа ззяе разнастайнасцю нацый, якія ўваходзяць у яго склад. Усякі раз, калі купалаўцы звяртаюцца да набыткаў шматнацыянальнай савецкай драматургіі, гэта становіцца адметнай падзеяй у жыцці тэатра. Побач з п'есамі Я. Купалы і К. Крапівы, А. Макаёнка і І. Шамякіна ў нашым рэпертуары было нямала выдатных твораў братніх літаратур. Толькі ў апошнія гады мы ставілі п'есы Л. Ляонава, Б. Васільева, А. Карнейчука, М. Карыма, І. Друцэ, — пісьменнікаў таленавітых, глыбока чалавечных і мудрых.

Мне давалося пабываць у Італіі і Францыі, краінах з выдатнымі культурнымі традыцыямі, дзе калісьці нараджаліся і набралі сілы ідэі гуманізму. Сёння, аднак, на іх духоўным гарызонце рэдка прабывае святло жывой, сагрэтай

шчырым чалавечым пачуццём думкі. Авансцэну захапіла «поп-мастацтва», якое навязвае агідныя відовішчы грубай сілы. Адчужанасць. Здрадніцтва... Відаць, на Захадзе ёсць уплывовыя колы, зацікаўленыя ў тым, каб фарсіраваць у грамадстве маральнае затуханне, уцаніць і перакрэсліць розум, заглушыць сумленне.

Мастацтва майёй краіны прасякнута высокай духоўнасцю. Яно ставіць чалавека ўпорувань з эпохай, абуджае ў ім пафас змагання і стваральнай працы, гартуе душы для будучыні.

На маім творчым рахунку многа жаночых вобразаў, цікавых нечаканымі гранямі характараў, непадобнаствам светаадчування, псіхалагічнай навізнай. Яны розныя: шэкспіраўская Дзіяна з камедыі «Канец — справе вянцу» і Марыя Сяргееўна з «Залатой карэты» Л. Ляонава, Тугіна з «Апошняй ахвяры» А. Астроўскага і Наталія Фадзееўна з драмы І. Шамякіна «І змоўклі птушкі». Шафак з п'есы М. Карыма «У ноч зацмення месяца» і Лаўра з «Эшалона» М. Рошчына... Так, розныя, але ў маіх гераніях, такіх, здавалася б, непадобных, я вышэй за ўсё цаню і падтрымліваю гонар, няскоранасць, уморне выстаўляю насуперак жорсткім абставінам і захаваю сваю чалавечую годнасць. Менавіта гэтыя рысы імгнуса данесці да гледача, менавіта ў гэтым бачу сваё мастацкае крэда.

Штогод жнівеньскай парой наша купалаўская трупка вяртаецца з гастрольных вандровак. Дні гастроляў — гэта мноства свежых уражанняў, цікавых сустрэч, хвалюючых знаёмстваў. Здавалася б, мы перапоўнены ўбачаным і перажытым. Але кожны з нас беражліва ахоўвае ў душы свой мінскі «куток». Для нас, акцёраў, родны горад нешта большае, чым прывычны інтэр'ер. Гэта пастаянна дзеючая рабочая пляцоўка, дзе назапашваюцца назіранні, падмячаюцца цікавыя характары, шліфуюцца дэталі сцэнічных вобразаў...

Вось і мой дом. Ён стаіць на скрыжаванні дзвюх вуліц: Усходняй і І. Мележа. Гэта шчаслівае супадзенне!.. На баявым Мінскім напрамку. Ля магістралі вялікай літаратуры.

Лілія ДАВІДОВІЧ,
народная артыстка БССР.

У МУЗЕЯХ МІНСКА

На пастаяннадзейючай будаўнічай выстаўцы Дзяржбуда БССР.

Яшчэ адна сустрэча з песняром. Літаратурны музей Якуба Коласа.

Подых гісторыі. Дзяржаўны музей БССР.

Фота Ул. КРУКА.

ПРЫЗНАННЕ Ў ЛЮБВІ

Горад мой... У дымных спавівах матчыных песень даходзяць легенды... Можна, тут, на беразе Свіслачы, калісьці і сапраўды чараўнік, слаўны волат Мелеск будоваў свой млын «а сямі колах». А можна, і сапраўды, нарадзіўшыся на вузенькай сіненкай жылцы Свіслачы, вядомым шляху «з вараг у грэкі», як горад-воін, хутка стаў шумным цэнтрам, куды з лясістых зямель дрыгавічоў і крывічоў з'яжджаліся жыхары мяняць тавары. Ці не гэта дало табе назву: Менск — абмен?

Горад мой... Некалі твая геаграфія абмяжоўвалася вузкім колам вуліц. І недзе туды ў цэнтры туліўся дамок сектара хранікальна-дакументальных фільмаў. Там некалі пачынала пісацца твая гісторыя новымі сродкамі — кіно. Хай той стужкі ўсяго 400 метраў. Але на ёй твая гісторыя, Мінск. Дэманстрацыя працоўных 1 Мая 1925 года, знятая М. Лявонцэвым. І быў «патрыярх» апэратарскага мастацтва Д. Шлюглейт, які зняў у 1927 годзе фільм «Такая наша Беларусь». Побач з ім тады завіхаўся малады яго памочнік І. Вейняровіч. З ім мы і пачнём гартваць кіналетанісныя старонкі часу.

І. ВЕЙНЯРОВІЧ, РЭЖЫСЕР-КІНААПЭРАТАР, НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР.

1921 год... У Мінску з'явілася конка — маленькі, запрэжаны коньмі, вагончык гарадскога рэзсавага транспарту. У цэнтры горада, на невялікім пятачку адкрылася некалькі маленькіх кінатэатраў з гучнымі назвамі «Эдэм», «Мадэрн», «Глюзіён»... Каля рэкламных дошак з таямнічымі незнайцамі ў масках, з героямі незвычайных прыгод штурхаліся хлапчункі, якія марылі трапіць на карціну. Кінамеханікі, якія круцілі стужку, здаваліся казачнікамі. Аб тым, што, магчыма, даўдзeca ўбачыць, як робіцца ўвесь гэты чуд або нават самому прыняць удзел, я і не марыў. А даўдзeca...

Тады гэта называлася не студыя, а проста лабараторыя. Я пачынаў рысавальшчыкам. Памятаю, як мяне падвалі да высокага чалавека ў белай накрухмаленай кашулі. «Лявонцэў», — адрэкамэндаваўся ён. Вось з ім я і быў тады 1 мая 1925 года.

Памятаю Мінск розным. Памятаю, як амаль усе вуліцы горада былі затоплены вадою... Памятаю, як у 1928 годзе здымаў Дом-музей і з'езд РСДРП... Вось чамусьці помню, як сёння, ну, напрыклад, тое, што на мужчынах тады былі нейкія влізныя капелюшы, жанчыны насілі даўгія паліто. І пайшоў трамвай па вуліцах. Мне даручылі здымаць гэты момант, і я з камерай сядзеў у вагоне, які рабіў круг па плошчы Свабоды. Атрымлівалася панарама, нешта нахшталь «ганаровага круга». Гэтыя эпізоды паказвалі, як старое саступае месца новаму. Ужо сам па сабе трамвай быў весткай аб змене аблічча сталіцы Беларусі. Хранікеры тады спяшаліся на рыштванні, у тым жа адкрытыя цэкі і лабараторыі — на завод «Бальшавік», на завод «Энергія», на фабрыку «Кастрычнік», на «Камунарку», у Акадэмію навук БССР, у Вялікі тэатр оперы і балета. У лістападзе 1933 года здымаў хвалюючы момант адкрыцця ў горадзе помніка праўдзю рэвалюцыі У. І. Леніну... Гледзячы на працэс абнаўлення жыцця праз вока кінааб'ектыва, мы, хранікеры, разам з гэтымі энтузіястамі першай плыгодзі, што траплялі ў кінакадры, захапляліся дзіўнымі зменамі ў нядаўнім звычайным правінцыяльным горадзе. Перад намі адкрывалася сацыялістычная ява... Цяпер кінадакументы тых гадоў — каштоўнейшы скарб і крыніца ведаў, бо наглядна аднаўляюць незабыўныя дваццаты і трыццаты гады.

Так, сёння мы глядзім на той жа будынак опернага на плошчы Парыжскай камуны або на Дом афіцэраў, як на нешта абавязковае ў гарадскім пейзажы. Натуральна, што Ленінскі праспект бярэ разгон ад велічанага Дома ўрада. Амаль немагчыма без старых пажоўклых паштовак і без тых кінарэпартажных кадраў уявіць сабе, як у натоўп маленькіх і крывых вуліц уплывалі, нібы лайнеры сучаснасці, гэтыя гмахі. Здагадваешся, што адкрыццё ўпершыню ў гісторыі беларускага народа нацыянальнай Акадэміі навук або дзяржаўнай кансерваторыі было ўрачыстым актам у культурным пераўтварэнні жыцця. Мабыць, сціпла колькасца Саюз пісьменнікаў Беларусі, збіраючыся ў 1934 годзе на першы з'езд літаратараў, таксама быў узрушаны незабыўнымі хвалюваннямі. І толькі газетныя старонкі ды кінакадры могуць у першапачатковых словах і непасрэдным паказе на слядах падзей перадаць напал таго часу.

П. ШАМШУР, КІНАРЭЖЫСЕР, ЖУРНАЛІСТ.

Так, друк і кіно разам з радыё, якое тады авалодвала ўсімі формамі распаўсюджвання звестак аб новым, сацыялістычным ладзе жыцця Беларусі, — крыніца ведаў і для сучаснікаў, і для нашчадкаў. Зафіксаванае непасрэдна сёння застаецца як сведчанне часу. Па журналістычных сваіх абавязках у тых гадах я меў сустрэчы з Платонам Галавачом, А. Славінскім, В. Харундай. Да задачы сродкаў масавай інфармацыі адлюстроўваць рэальныя перамогі рабочых і сялян рэспублікі далучалася не менш важная задача — прапагандаваць гэтыя дасягненні, каб аб іх ведалі пралетары свету, у прыватнасці, працоўныя акупіраванай Польшчы і Заходняй Беларусі. Ворачы сацыялізму паклёпнічалі і атручалі атмасферу ў міжнародным маштабе. І ад журналістаў, супрацоўнікаў радыё і кінадакументалістаў залежала многае, каб выкрыць паклёп і сказаць праўду.

Калі ж у верасні 1939 года пачаўся вызваленчы паход Чырвонай Арміі, то ў вёсках і гарадах тагачаснай Заходняй Беларусі кінадакументы — часопісы, нарысы, справаздачы — былі, мабыць, самымі пераканаўчымі доказамі перавагі сацыялістычнага ладу перад норавамі буржуазнага грамадства. Які тады ўздым перажывалі ўсе мы: спрадвечу чакалі бела-

русы аб'яднання ў адзінай дзяржаве і толькі пры Савецкай уладзе дамагліся здзяйснення даўняй мары. Кінааператары здымалі маніфестацыі і мітынгі, хвалючыя сустрэчы раз'яднаных сямей, сустрэчы з роднай мовай, з кнігамі нашых пісьменнікаў, з тэатрам... Што тады я асабіста адчуваў: да Мінска, да сталіцы, звернуты сэрцы і розум людзей, якія прагнуць стаць грамадзянамі Савецкай дзяржавы.

Горад мой... Пракручваючы стужку хронікі твайго жыцця ў перадваенны час, я і маю аднагодкі, хоць мы і нарадзіліся пасля Перамогі, адчуваем трапяткое ўзрушэнне, калі набліжаецца гэтая дата — сорак першы... чэрвень... Нават ідучы ў кінатэатр на прагляд хронікі ваеннай пары, мы крочылі па вуліцах І. Казінца, С. Кабушкіна, Я. Клумава, М. Кедышкі, М. Каржанеўскага, І. Матусевіча... Гэта імёны тых, хто аддаў жыццё, каб наблізіць вызваленне горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І ты міжволі настройваешся на хвалю ваеннага подзвігу, які даў права нашай сталіцы, майму роднаму гораду Мінску на ганаровае званне: ён горад-герой...

Экран — і дакументальны, і мастацкі — адлюстроўвае мужнасць савецкіх патрыётаў вельмі шырока. І часта ў стужкі трапляюць непаўторныя кадры, зробленыя на полі бою, у партызанскім атрадзе, у працоўным тыле кінааператарамі нашай студыі, хранікёрамі-мінчанамі. Я прашу прыгадаць той час, што стаіць за гэтымі кадрамі, аднаго з іх...

М. БЕРАУ, КІНААПЭРАТАР, ЗАСЛУЖАНЫ ДЗЕЯЧ МАСТАЦТВАУ БССР.

У тую раніцу, калі пачалася вайна, я павінен быў здымаць спартыўныя спаборніцтвы ў парку Чалюскаў. Я выправіўся туды, бо там абвешчаліся пераможцы... І па дарозе пачаў: «Вяртайцеся назад...» Мы з Уладзімірам Цяслюком трапілі ў франтавую кінатэатр. Помню, я кінуў ключы ад кватэры, бо дома, дзе мы жылі, ужо не было ў Мінску... Франтавы аператар — пасада ганаровая, і мае калегі, рызыкуючы жыццём, стараліся апраўдаць давер'е: мы фіксавалі на стужцы баі, смелыя рэйды ў тыл ворага, авіяцыю і марскую пяхоту, смелыя ўчынкі санітараў і сувязістаў... Наўрад ці ёсць такі род войск, які не трапіў бы ў поле зроку кінакамеры ў баявых абставінах. І ў летніце бітваў пад Масквой і Сталінградам, на Курскай дузе і ў час вызвалення Беларусі, на Вісла і на Одэры, у самім Берліне ёсць кадры, зробленыя намі. Ці трэба нагадаць, што некаторыя з іх набылі сімвалічнае значэнне: збіты з Дома ўрада ў Мінску фашысцкі знак і ўздым на флагштоку чырвонага сцяга, парад партызан у беларускай вызваленнай сталіцы... Помню, калі Дом урада быў разніраваны, мы з І. Вейняровічам зайшлі ў залу пасяджэнняў Вярхоўнага Савета БССР... Там была казарма гітлераўскіх ваі. Сляды акупанта. Разбурэнне і здзел... Потым мы здымалі судовы працэс над фашысцкімі злачынцамі ў Мінску. Занатавалі на стужку жалобныя сцэны пахавання ахвяр лагераў смерці. І адразу ж кінааб'ектыў заўважыў і імкнуўся зафіксаваць аднаўленчую працу — на вуліцах горада, сярод руін, там, дзе кварталы Ленінскай, Камсамольскай, Энгельскай, Інтэрнацыянальнай, Рэспубліканскай вуліц, Ленінскага праспекта, плошчаў... Да канца 1945 года ў горадзе было адноўлена 56 прамысловых прадпрыемстваў і пачалося будаўніцтва аўтамабільнага і трактарнага заводаў, тонкасуконнага камбіната, завода будаўнічых дэталей... І кі-

нааператар быў там. У Чырвоным урочышчы. На рыштваннях. Мы ездзілі і ў тагачасны Сталінград, бо мінчане наладзілі сацыялістычнае спаборніцтва з працоўнымі горада-героя на Волзе, пераймалі вопыт і дзяліліся сваімі дасягненнямі і рацыяналізатарскімі знаходкамі. І тады на экране шырока заіхацела Волга і скрыжаваліся адроджаныя вуліцы Мінска. Што асабліва хваліла нас? Я неяк перажываў да сляз радасць, калі ў Мінску адкрываліся школы і дзіцячыя сады, калі маленькія жыхары сталіцы, у вачах якіх яшчэ калыхалася полымя пажараў водсветам памяці, пачыналі нармальнае мірнае жыццё. З музыкай і спевамі, з букваром і класнай дошкай... Цяпер гэта, вядома, нікога не здзівіць: яшчэ адна школа, а тады... Сёння нашы аператары здымаюць метры, што абзначыла першыя кіламетры падземных шляхоў. А тады падзеяй было адкрыццё драўлянага трамвайнага маста праз Свіслач паблізу цяперашняга цырна, і мы здымалі гэта як урачыстае найвялікшае. Мы ганарыліся, што ў Мінску сорак пятага года дзейнічае чатырнаццаць кіламетраў трамвайнага пуці...

Маю суб'яднікі прыгадаюць штосьці дарагое для іх, а я ў думках выходжу на твае вуліцы, мой горад. І адчуванне моцы і характава жыцця агортвае мяне. Гэтую моц і гэтае характава ты здабываў не адразу, не па чароўнаму загаду, а ў паўсядзёнай працы. Як гэта было? Вядома, аб гэтым можна прагавіць. Гістарычны нарыс, зборнік пісьменніцкіх выступленняў, нават мастацкія творы. Можна пачуць расказы дзядоў нашых, бацькоў: што дзе было, які будынак узняўся на месцы былых руін, як перабудоўвалі гэты гмах... І як узрушае цябе ўбачанае табой! Уласнымі вачамі. На здымках. І асабліва — у дакументальных кінакадрах. Як сярод руін ззяе агнём Дом афіцэраў, дзе беларуская опера дае спектаклі «Алеся» і «Кармэн»... А ў Дзень Перамогі ў 1947 г. купалаўчы ставіць «Канстанціна Заслонава»... Як знікаюць развалюхі паблізу Камароўскага базара і вольна раскідаецца плошча Якуба Коласа... Як ад вакзала бязжыць, ззяючы блакітам, тралейбус, мінаючы дзівоснае сучаснае збудаванне — цырк... Як на дэманстрацыі святочных мінчан з'яўляюцца першыя аўтамабілі з зубрам на радыятары... Як на вачах гараджан абдувалася «вароты горада» — Прывакзальная плошча... І твары будаўнікоў, майстроў, рамеснікаў. З кельмай у руках на рыштванні. У гара-там цэху на трактарным. Каля канвеера на рыдзёзаводзе. Яны — мінчане... Жыхары майго горада. Маю землякі...

УЛАДЗІМІР ЦЯСЛЮК-МАЛОДШЫ, КІНААПЭРАТАР.

Мне даўдзeca прымаць эстафету ад бацькі. Разам з ім я стаў каля кінакамеры, здымаючы першыя самастойныя кадры пра Мінск і пра мінчан. Мне было накіравана працягваць працу маіх старэйшых калегаў. На рахунку студыі былі фільмы «Мы жывём у Мінску» (рэжысёр Б. Небыліцкі, апэратары М. Бераў і У. Цытрон), «Новы Мінск» (рэжысёр І. Шульман, апэратары У. Акуліч і У. Цытрон), «Старонкі гісторыі Мінска» (рэжысёр П. Шамшур, апэратар І. Пікман)... Дакументалісты ўсё смелыя, па-творчы нарысталіся метадам рэсперэкцыі і дакументальнага аднаўлення падзей: у фільмах кантрапунктам з'яўляліся фатаграфіі, кінаграфічны матэрыял, малюнкi, дэталі далёкага і нядаўняга мінулага, кінакадры дарэвалюцыйных і першых паслярэвалюцыйных гадоў. Экран рабіўся каларным, шырокім. І ўсё гэта дыктуе свае правілы і свае законы. Летаніс працоўнага жыцця горада-героя працягваецца... Апэратар-хранікёр у раёнах заводаў, якія сталі неад'емнай часткай вялікага горада, стаў прывычным чалавекам. І цяпер не збіраецца натоўп, калі, скажам, кінакамера працуе на вуліцы Алега Кашавага або на галоўным канвееры аўтамабільнага. Кінамаграфіст стаў шукаць не толькі найбольш выразныя кампазіцыі і мантаж, а і даследчую канцэпцыю фільма. Чалавек і яго справа — вось кірунак намаганняў сцэнарыстаў, рэжысёраў, апэратараў, рэдактараў студыі, тых, хто аб'яднаўся ў калектыв, што носіць адказную назву «Летаніс».

Як чалавек, які вайну бачыў пераважна ў ніно, мушу сказаць, што з 900 гадоў горада Мінска самыя прыцягальныя для нас, кінамаграфістаў, застаюцца тыя 1100 дзён, якія горад правёў пад фашысцкай акупацыяй. Мужнасць мінчан і дагэтуль выклікае пашану людзей. І наш абавязак так расказаць аб сённяшнім дні беларускай сталіцы, каб гэты подзвіг адчуваў новыя пакаленні гледачоў. Таму супрацоўнікі «Летанісу» так старанна праглядаюць сотні тысяч кіламетраў стужкі, якія немагчыма нават назваць «архіўнымі», — каб зрабіць вядомымі гледачу магчыма большую колькасць імён...

Мой горад... У кіналетанісе тваім ёсць фільмы з назвамі, якія непасрэдна сведчаць: гэта ты — герой стужкі, твае жыхары — героі яе. «Сказанне пра Мінск», «Песня аб Мінску». Ёсць творы дакументалістаў, якія засяроджаны не толькі на мінскіх праблемах, а гавораць пра народна-гаспадарчыя, сацыяльныя, культурныя пытанні, што вырашаюцца тут, у Мінску, у сталіцы. Пра Мінск мы ўспамінаем і тады, калі глядзім зробленыя ў часе далёкіх падарожжаў вакол свету стужкі В. Шаталава, калі В. Дашук гартвае дакументы вайны, калі В. Сукманаў даследуе сілу волі сучасніка ў лабараторыі і на спартыўнай арэне... У студыйных кабінетах і ў мантажных сёння заканчваецца работа над фільмам «Бессмяротны подзвіг Мінска»... Выязджае на натуру група, якая здымае стужку «Вышыня»...

Мой знаёмы маленькі чалавечак паведаміў мне ўвечары: «Жоўтаружовы месяц над вуліцай. Ён усміхаецца камусьці. Вітаецца? Ці развітваецца? Ведаеш, месяц — нібы Золушка пасля балю... Зараз возьме ў рукі хатнія прылады і, закасаўшы рукавы, пачне працаваць. Ён жа таксама жыве ў Мінску! Будзе здымаць пыл з блакітных нябёсаў. А заўтра людзі ўсмішкамі сустрэнуць парадак, які зробіць месяц...»

Я слухала маленькага мінчаніна і міжволі думала: а можа, гэта — яшчэ адзін фільм пра Мінск? Ён працнецца, убачыць чыстае неба над сабой і ўсміхнецца. Добрай раніцы, Мінск!

Л. САЯНКОВА,
студэнтка факультэта журналістыкі
БДУ імя У. І. Леніна.

Алесь ЗВОНАК

Кляновае лісце

1

Як сёння, як учора, як калісьці
Жыве дзівосных з'яў жывы паўтор:
Зямлю ўсцілае клёнаў жаўталісце,
Гудзе вятроў асенніх перабор.

Вазьмі адцінак часу самы сціслы,
Спыні, законам руху насупор,
І ты пачуеш, як шапоча Свіслач
Быліны сказ аб дзях даўніх пор.

Пачуеш пра дамок, што сціпла й строга
Стаіць, ад камяніц наўзбоч, адзін,
Хоць ад яго пабеглі ў свет дарогі...

Ён і мяне, з сотні каляін
Прайшоў за час свайго быцця зямнога,
Трымае моцна сувязю часін...

2

Здаецца, ўсю зямлю кляновым лісцем
Услаў на фарбы здатны лістапад,
Нібы асколкі зарываў агністых
Шпурнуў з вышынь асенні зарапад.

Няхай, няхай агеньчыкам цяпліцца
Душа, якой не кратае разлад,
Бо дадзена ёй з будучыняй зліцца,
Закасаваўшы ўсе шляхі назад!

Свет непадзельны. Водгуллем праклёнаў
Яго трывог жывых не заглушыць.
Ён узнясецца ўгору з дна прадонняў,

Як успамінаў боль не варушы.
...Шапоча лісце пад нагамі клёнаў
У тон наскрозь расчуленай душы.

Васіль НАЙДЗІН.

САЛАЎІ ВЫРУЧЫЛІ

Хачу вас адразу спытаць — ці забавляліся вы калі-небудзь магнітам? Памятаецца: магніт ды цвічок. І нябачная сіла пачынае дзейнічаць...

Дык вось: быў час, калі і я сябе параўноўваў з тым цвічком. А магнітам была... сцэна. Цягнула яна мяне з маленства на ўсю сілу. Адным словам, хачеў я стаць спеваком ці якім-небудзь проста артыстам. Хоць бы сабе і клоунам.

І распаліла гэтую любоў мая бабуля. Як толькі пачыналі паказваць па тэлевізары спевака, яна мяне—за руку! «Глядзі, — кажа, — Сцёпка, глядзі... Во работка! Пяць мінут паспявае і — яму воз аваяцый. Павага і пашана. Няхай бы і ты стаў спеваком. Ці проста якім-небудзь артыстам. Хоць бы сабе і клоунам»...

Калі я трохі падрос, даведаўся, што ў нашым Доме культуры салісты патрэбны. Я адразу — туды.

— Паслухайце, — кажу, — чалавек. Люблю дужа спяваць. І жадаю гэтай справе прысвяціць усё жыццё. А сам думаю: «З маім атэстатам сталасці марыць аб чым-небудзь іншым — нельга!»

— Паслухаем, — заспакойваюць мяне. — Калі ад прыроды што-небудзь ёсць — адразу возьмем.

І тут я заспяваў. З такім імпульсам, што на другім канцы нашага гарпасёлка сабакі забрахаля.

Парадак, думаю. Даў дык даў! Але чую непрыемныя словы:

— Спевака з вас не атрымаецца. Ды вы тут не вінаваты. Прырода-матухна... што зробіш.

— Тады хоць у хор, — прашуся я. — Мастацкая ж самадзейнасць... Пакуль што. А я напайсілы спяваць буду... Не прахыць мне без сцэны. З маім атэстатам сталасці...

— Добра, — сур'ёзна кажуць кіраўнікі мастацкай самадзейнасці і Дома культуры. — У хор возьмем. Бо ў нас людзей не хапае. Толькі з умовай — каб напайсілы...

І пачаў я спяваць у хоры.

Мяне заўсёды ў апошні, задні рад ставілі. І кожны раз напаміналі — маўляў, каб толькі напайсілы.

Але ж ці яна ў цябе перад носам, мяжа тая? Не-не, ды і «пераступіш». У зале тады ажыўленне — цікавасць, значыць, да майго голасу ўсе працягваюць. А кіраўніку хору гэта чамусьці не спадабалася. І ён мне аднойчы кажа:

— Выдатны ты, Сцяпан, хлопец. Але хопіць табе спяваць у хоры. Людзей смяшыць і паляжаць...

— Не магу без сцэны і апладыментаў, — ратуе зноў я становішча, — Ужо ясна бачу дарогу, якая звязвае сельскую мастацкую самадзейнасць з адпаведным інстытутам. Хачу па ёй... Адным словам, адзін крок засталася зрабіць—даведку б...

— Усё гэта зразумела, — кажа кіраўнік. — Я вось дамовіўся з рэжысёрам нашага самадзейнага тэатра. Пойдзеш туды. Выконваць ролі табе пакуль што не прыйдзецца. Будзеш працаваць за сцэнай...

— Як гэта, — пытаюся. — «Працаваць за сцэнай»? І ніхто мяне чуць і бачыць не будзе?

— Не хвалюйся. Яшчэ як пачуючы! Ты будзеш імітаваць галасы і гукі. Ну, дзе там трэба — гаўкнеш, пракукарэкаеш. Або цягніком прапыхкаеш ці прагрукочаш. У цябе выйдзе.

Я аж падскачыў ад радасці. Каб толькі, думаю, не перадумалі. Апошні шанец.

Рэжысёр ці кіраўнік таго самадзейнага тэатра сустраў мяне даволі ветліва. Раствлумачыў абавязкі, даў «хатняе заданне» — навучыцца, па-першае, кукарэкаць і кудхтаць па-курайнаму. А пра гаўканне і цягнік — ні слова. Што мяне і насцярожыла.

Праз тры дні ў другім акце нейкай пастаноўкі я паказаў свае здольнасці! Задаволены рэжысёр папрасіў дырэктцыю Дома культуры залічыць мяне ў штат. На паўстаўкі сталяра і на столькі ж — качагара. З умовай, што буду выконваць абавязкі гукапераймальніка,

адкрываць і закрываць заслону, рабіць яшчэ тое-сёе на сцэне. Да таго, канечне, як выйдучы на яе самадзейныя артысты.

Усё бліжэй, думаю, да ўз'ятага на прыцэл інстытута. Мы людзі не ганарлівыя.

Спачатку, трэба сказаць, справы ішлі занадта добра. Пакуль нашым самадзейным артыстам не цюкнула ў галаву ўзяцца за пастаноўку п'есы «Салаўі вінаватыя». А там, ва ўсіх актах і іхніх дзях, патрэбна было, каб салаўі спявалі.

Я адразу адчуў нядобрае. Пайшоў за кулісы, паспрабаваў свістаць — не атрымліваецца. Карова, цягнік, воўк — гэта ўсё на пляч балаў. Салавей — не ідзе! Хоць рэж. і рэжысёр хвалюецца!

— Падвядзеш, — кажа, — пад манастыр. Відзець, памыліліся, што ўзялі цябе.

Прышлося ўзмацніць трэніроўкі. Пачаў працаваць дома. Вынік той жа: карова, цягнік, воўк — гэта ўсё атрымліваецца. Салавей...

Тут сусед Мішка, — уй! Пень пнём. Не бачыць ніякай розніцы паміж операй і аперэтай, — у дзверы грукае.

— Здурнеў ты, — кажа, — ці што?! Лепш за кніжкі б сеў. Ды на працу добрую ўладкаваўся. Можна, з цягам часу, і паступіш тады ў наша прафтэхвучылішча. Як я.

— Артыстам я хачу быць, пень ты дубовы, — падразаю яго пад карань. — Гэта табе не з жалязкі стружку здымаць. А сам думаю: «Сабака, рэжысёр. «Салаўі» яму патрэбны... Ды гэта ж спецыяльна, каб мяне з тэатра выкурыць. Ах ты, думаю, хітун. Не буду табе салаўём залівацца. Сам свішчы. Хоць катом мурлыкай».

Праз якую гадзіну ўсё, што думаю, выклаў яму ў вочы. І на развітанне прыўзняў капялюш. На сваёй, канечне, галаве. Дзеля павагі да тэатра. У якім дзвалася працаваць.

А Мішка — галава! Добрую мне параду даў. Як ён казаў, так я і зрабіў.

Савось АВОСЬ

УЗЛЁТ

Васілю ЗУЕНКУ

Ні крытычных ям, ні літпалонак
Не прывык баяцца В. Зуёнак.
Кандыдатам стаў і паэмістам.
Пра трапу пісаў — не слаўся
лістам.
Не дрыжэў радок, як хвост у пліскі...
І зямляк Зуёнкаў самы блізкі
Лётаў доўга ў космасе,
Няйначай,
Зачытаўся Васілёвай «Начай»...

ВЫТВОРЧАЯ ЗАМАЛЁУКА

Галосцяць завеі — зімы
выхаванкі.
Рабочая раница, планам задней!
На доле цэментным застылі
балванкі
За вершы вытворчыя халадней.

УСЛАЎЛЯЛЬШЧЫК АБУХА

Пэст Калун
Так услаўляў абух,
Што ад патуг
Аглух,
Ад воплескаў
Апух.

Мікола ЧАРНЯУСКІ

ЗАВЕЙНЫ ДЗЕНЬ

— Чаго ты зманчаны такі?
— За ўвесь аддзел кручуся.
Не штат, скажу я,
Лайдакі!
Як след за іх вазьмуся!

Заўчора,
З раницы самой,
На службу звоніць жонка:
«Ля «Падпісных» —
Народ сцяной,
Пашлі каго, Лявонна!»

Каго ж паслаць?
У гэты час
Эканаміст заходзіць.
Ён — малады,
Нядаўна ў нас,
Прайсціся не пашкодзіць.

Кажу яму:
— Займі чаргу,
Ты менш заняты, бачу.
А ён:

ПЫТАННЕ АДНАМУ ПАЭТУ

Адна трывога ў чэрап б'е,
Каб толькі на крыжы цябе.
Сусветнай славы распіналі.
Задумаўся ў журбе,
Прыстой, —
Чытаць унук ці будзе твой
Цябе хоць у арыгінале?

І ПАСАДА, І ФАСАД

Няўрымслывы бунтар з фасаду.
Пэст з крутою прамотаю,
Ды цвёрдасці хапіла заду,
Каб выседзець сабе пасаду,
Нібы лясна залатое.

ДВА ПОГЛЯДЫ НА СЭРЦА

А лірыч пра сэрца,
Пра свой патэінік,
Дудзіць — і не можа спыніцца.
— Хоць сэрца бяруць, —
Заўважае мяснік, —
Ды лепей за ўсё
Палаянціца!

ПАРАДА КНІГАМАНУ

За кожны том дрыжы,
Чашы не толькі цемя
Пры кніжным стэлажы,
Як еўнух пры гарэме!

— Прабачце, не магу,
Рыхтую справаздачу...

Хачеў насірцы загадаць,
Ды тая ў банк вільнула.
Пакуль глядзеў,
Каго пэслаць,
Гадзіна прамінула!

Хто б іншы ўзняў бы тарарам,
А я ўвесь дзень завейны
Ля кніжнага пратупаў сам,
Ледзь-ледзь
Урваў Марк Твэна!

І сёння —
Сам, брат, не чанаў,
Штэ зноў сябе нагузіш:
Паўдня
Аддзел свой распянаў...

Дык дзе ўжо
Свежым будзеш?!

ВЫКЛЮЧНА КАШТОЎНЫЯ ЎКАЗАННІ

Не лі ваду на кола млына, які меле лухту!

● Тармазі, з'язджаючы з глузду!

● Кулеш добры густы, а госьць—рэдкі.

М. ШКЛЯР.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

БЕЗ СЛОУ.

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друарнага
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

12345678910
12345678910

АТ 23567

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.